

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XIX ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1889. SZEPTEMBER 4.

36. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő ségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Egyetemes lelkészminősítés.

(Vége.)

A segédlelkészi intézménynél, ugy hiszem, nem egy alsóbb rendű hivatali fokozat felállítása a cél, hanem az alkalomnyújtás a gyakorlati lelkészetben való megerősödéssre. Erre nagy szükség is van, a papi hivatal számos nehéz és kényes oldalai miatt. Ez pedig azonos képesség és időtartam mellett, épp úgy elérhető a s.-lelkészi, mint a r.-lelkészi címmel. Sőt, mivel segédlelkészeink rendszerint nagyobb egyházakban vannak alkalmazva, még jobban, biztosabban. Egy kis egyház tiz éves papja és egy népes ekklesia tiz éves káplánja közt semmi fontos különbség nem követelheti, hogy amaszt első, ezt pedig csak második egyházra tartsuk érdemesnek. Nem szabad hát, cimbeli különbségtételt venni fel, hanem időbelit. Vegyük elé a zsinati törvényt, a „szerzett érdem és kitünő siker“ oly dolgok, a miket nem mérhetünk meg lineával, a lelkészi munka nem fölesillanó és hirtelen való, hanem lassu és mélyen elrejtett, s csak egy életen keresztül látszik meg a nyoma; itt sem marad hát más, mint kézzelfogható dolog gyanánt a szolgálati időt venni fel. Az egyház körében teljesített hosszúságú szolgálatot, ha segéd, ha rendes-lelkészi, meg kell jutalmaznunk érdeme szerint. És itt már a szolgálati idő kérdésénél vagyunk.

Erre nézve, a szászoktól tanultam egy szokást: a szász egyházaknak jogukban áll, a papi fizetés mennyiségének arányában, megszabhatni a pályázó lelkészszel szemben, hogy ő pl. az ő egyházukba csak 20, vagy 25 évi paposkodás után választható. Kisebb egyházaknak „muszáj“ fiatalabbat is elfogadni. Ebből látszik, hogy a szászok igyekeznek, minél tapasztaltabb, komolyabb és kifortabb egyént nyerni meg papjukul.

A mi népünk máskint gondolkozik, kapva kap fiatal emberen, a minek oka az, hogy a papi

hivatalt nem tekinti eléggé komoly oldaláról. Népszavazat mellett akármily érdemes embert, ha már tul van az ifjukur határán, könnyü szerrel legyür egy fiatal papjelölt. Ez általános szabály. Csak egy kivételt tudok, az is a régi korból való, a mikor Péterfy Károlyt 65 éveivel választotta meg Maros-Vásárhely másodsor. De másfelől megvan a hiba az idősebb papokban is, a kik közül sokan nem haladnak az idővel, hanem visszaesnek és elalusznak. Ha segitnénk a népnél, talán ezek is felébrednének. Ámde, vannak igen nagyérdemű idősebb papok, a kik széles ismeretük, tehetségeik, s az egyházi élet terén kifejtett munkásságuk alapján, méltán érdemesek a legelső egyházak megtisztelésére. Hány van ilyen, ki szürkülő feje miatt nem képes haladni, mert a választó egyházak már előre hirdetik: „hiában jó, csak a fiatal kell!“ Már espereseink közül is sok 4-ik osztályu egyházban teljesíti nehéz feladatát.

Ezt kellene orvosolni, az érdemes papok jutalmazása végett, a nagyobb egyházak javára, sőt a fiatal papok megnyugtására.

A fiatal pap egy félelemtől szabadulna meg így, a mi e két szóból áll: telik az idő; jaj neki, ha öt-hat évig nem igyekezett, ha elveszti, a mi választásoknál legfőbb érdeme az ifjúságot. Ezért az ifju pap, ha csak s.-lelkész, vagy kis egyház papja, minden év teltével úgy érzi magát, mintha tüken ülne; ha volna is kedve maradásra, zörgetnie kell minden templom-ajtón. Milyen megnyugtató így szólhatni: szükön élek, küzdök, nélkülözök, de bizonyos az, hogy idővel, talán a férfikor delén, talán ősz fűrtökkel, tanulásom, munkám jutalmát én is megkapom. Ez buzdító, felemelő tudat. Hanem, fájdalom, negyven éven tul, a helyett már ez zúg a fülünkbe: itt élned, halmód kell.

De, hiszen, mondja valaki éppen legjobb

egyházaink nélkülöznek az ifjui erőt; nem lehet minden grapsa papot azoknak a nyakára rányomni.

Erre csak egy megjegyzést. A s.-lelkészi intézmény napról-napra tért hódít kerületünkben is; a hol nagy fizetés és idős pap összetalálkoznak, ott megszületik az új kápláni állás, így aztán első egyházainknak az öreg pásztor mellett módjukban lesz, gyönyörködhetni az ifjú Timotheusban is.

Összegezem a dolgokat egy tapasztalt esperes szavaiban, a ki a lelkészminősítési-javaslat alap gondolatait a következőkben állította fel:

A lelkészválasztást egyöntetűvé teszi mind az öt kerületben.

A nagyobb jövedelmű egyházakat útastítja, hogy lelkészüket tapasztaltabb férfiak közül válasszák.

A kisebb egyházakban szolgáló lelkészeknek (biztos) kilátást nyújt nagyobb jövedelmű egyházhoz.

Én ezeket a gondolatokat teljesen magamévá teszem, de a hivatalos javaslatban nem látom biztosítva. A tatai sokkal helyesebben fogta fel a dolgot. Ám, győzzön ez, vagy győzzön amaz, de az egyház szolgájának is meg kell hallani, kevesen való szolgálata után, a gazda szavait: jól vagyon, jó és hív szolgám, kevesen voltál hív, többre bizlak ezután.

Bitay Béla.

J a v a s l a t

a gimnáziumi rajztanítás módosítására nézve.

(Az erd. ref. tanárok Értekezletének jún. 2-4 tartott üléséből.)

Az embernek legfontosabb és legjelentősebb érzéke a látás. Jóval felette áll a többieknek, leggyorsabban visz a legnagyobb távulságba, a legtöbb részletet a legvilágosabban fog fel. Benyomásainkat és fogalmainkat a szem gyorsabban és biztosabban közvetíti a szavaknál. Ezt rég elismerte a neveléstan és ezért követeli, hogy a tanítás, a mennyire lehetséges, a szemléltetésen alapuljon. A szemléltető tanítás nem csak az elemi iskolában termi meg gyümölcsseit, hanem termékenyítő erejét az egész életen át is megtartja, sőt fokozza. És a mi az embernek oly jó szolgálatot tett ifju korában, nem fogja ezt megtagadni később sem. A ki megtanult szellemileg látni, képes lesz arra is, hogy a szellemileg néző előtt érthetővé tegye magát és az a nép, mely az alakok nyelvét megérti, beszélni is fogja azt tetteiben és műveiben.

Az említett neveléstani követelés világosan utal a

különféle tantárgyaknak a rajz által való támogatására, mint oly eszközre, mely legalkalmasabb a szemléltést fejleszteni. Minden ítélet szellemi tevékenység; az ész az összehasonlító és ítélő képesség, a rajz pedig éppen kényszerít az összehasonlításra és ítéletre: tehát, kitűnő észgyakorlat.

A rajz, mint tantárgy, eleinte csak azért vétetett fel az iskolába, mert reális hasznát belátták, de nem sokára el kellett ismerni, hogy fölébreszti a tanulóban a szép iránti érzéket. az ízlést, a tisztaságra és pontosságra szoktat: tehát, ezen tárgyban nevelő elem van. Mint-hogy a szabadkézi-rajz tanítása erkölcsi és szépiészeti alapon nyugszik, a gimnázium legfőbb törekvése pedig éppen ezt a célt igyekszik elérni, már a dolog természeténél fogva, kétségtelen, hogy az ésszerű rajzoktatás ehhez közelebb juttat. A tanítás nem érheti el célját csupa nézés és hallás által; a rajz nem kevésbé szükséges hozzá. Ez oly szükséges eszköz, mint a mértanhoz a mérés és a klaszszikusok élvezhetéséhez a nyelvek tanulása. A régiek azonban nem csak az irodalom legszebb műveit hagyták reánk, hanem egyúttal a festészet és plasztika remekeit is. Bizonyára, jelentékeny formaképző tényező a gimnáziumi tanításban, ha a régiek szellemét többé nem csupán a görög és latin írásművek által közvetíti, hanem azon gondolatok és érzések által is, melyek az ők építményeikben és képeikben érvényesültek. A régiek kifejlett szép érzékének magasztalása, a szép vonalok, nemes alakok említése ekkor nem lenne csak üres szólásmód, a mely a tradícion alapszik, hanem a meggyőződés kitejezése, mely a látásból nyeri erejét, mert a szépet nem lehet tanulni, azt érezni kell.

Ha a tanuló látni nem tanult, a legszebb képeket, vagy szobrokat csak bámulni fogja és a magasztalt szép vonal és alak, valamint a nemes egyszerűség és nagyság iránt semmi érzéke nem lesz, sőt, mindezt csak egy szenvedélyes műkedvelő ábrándjának fogja tartani. Goethe is csak akkor értette meg, hogy valójában mi a klaszszicitás, miután alkalma volt Olaszországban az eredetieket tanulmányozni. (Elegien I. III). Azonban, a rajz nem csak az említett ideális célokra segíti a gimnáziumi tanulót, a leendő tudóst, hanem neki különleges szakkélokra is nagy hasznára lesz. Előkészíti jobb, helyesebb látásra, sőt tanulmányait is támogatja, vagy képessé teszi gondolatainak érthetőbb kifejezésére, mert egy pár vonal gyakran sokkal hatásosabban szól az értelemhez, mint egy hosszú előadás. Hisz, a rajz világnyelv, melyet mindenki ért, és a melyen mindenkivel lehet beszélni, a kinek ép szeme van. A tudósnak pedig ezt a nyelvet ismernie kellene. Fájdalom, nem így van.

Ha a mai gimnázista az érettségi vizsgálat után az egyetemre jut és mint boncolónak egy csontot kell természet után rajzolni, már az első távlati rövidítésnél gyámoltalan és az árnyékolásnál nélkülöz minden biztonságot. Ha földrajzot tanul, rajz nélkül nem haladhat; ha régiségtannal, vagy műtörténelemmel foglalkozik és a gyűjteményekbe gyorsan másolatokat akar készíteni, nem

tudja, mint tegye ezt. Épp úgy jár a régi, vagy közép-kori építményekkel is: keze bizonytalan, szeme nem lát és esze nem követi a szemléletet. Nem tanult rajzolni.

„Az a néhány vonás, írja Goethe *„Italienische Reise“* című munkájában, melyeket gyakran elszelvé, ritkán helyesen papírra vetek, megkönnyítik nekem a visszaemlékezést a látott tárgyakra; mert hiszen könnyebben emlékezhetünk az általánosra, ha a tárgyakat behatóan és élesen megfigyeljük.” Más helytt pedig így szól: „Az, hogy rajzoló és a művészetet tanulmányozom, költészetem nem hogy akadályozná, ellenkezőleg, előmozdítja, mert írni csak keveset kell, rajzolni pedig sokat.

Feleslegesnek tartom, a szabadkézi-rajz hasznáról azon tanulókat illetőleg beszélni, kik a gimnáziumból át lépnek a bányászati és erdőszeti iskolába, vagy a műegyetemre, mert itt tisztábban nyilvánul a haszna és nem értik oly könnyen félre. Nem hagyhatom figyelmen kívül azt sem, hogy a gimnázium tanulói közül csak egy rész végez minden osztályt, sok pedig önkénytelen, vagy kényszerítve, hamarabb lép ki. Ezek gyakorlati pályákra lépnek, többnyire iparosok lesznek és mint ilyeneknek, meg nagyobb szükségük van a rajzra

Ujabbban jelentékeny tudósok körében is öröndetesen hangoztatják a szabadkézi rajzoktatás szükségességét a gimnáziumban Dr. Lunge tanár, pl. azt mondja; „Szembetűnő, hogy mennyire érezhető a végzett gimnázisták közül azoknál, a kik a természettudományokra, vagy a technikára (az orvosi tudományt is beleértve) adják magukat, a rajzban való jártasság hiánya. Az ily tanuló először azért szenved, mert érzi, hogy a rajz tudása rendkívül elősegíti a helyes látást és másodsor, mert lépten-nyomon rá van utalva, hogy szemléleteit és gondolatait rajzban fejezze ki. Ez a hang nem áll magában. Az idő és a népek a rajztanítást mind jobban követelik minden iskolában, mint a modern munka alapját, a gimnázium minden osztályában és mint általános művelődési tényezőt, hogy a munka iránti érzéket és érdeklődést kiképezze.

Az osztrák mérnöki és építészeti egyesület Bécsben 1886-ban hangsúlyozta a szabadkézi-rajz tanítását a gimnáziumban; Skótországbán, Angliában és Írlandban minden osztályba be van vezetve, Németországban, kevés kivétellel, az alsó és felső gimnáziumban, Franciaország eleitől fogva a rajztanítás élén áll a művelt államok között. De az újabb időben sem pibent 1880-ban művészek és tanfériak által új tanterveket dolgoztatván ki, minden Lycées és Colléges-ben tiz osztályon keresztül behozta. Azonkívül, van Párisban sok rajziskola, a melyekben mindenki egész nap és estve ingyen oktatást nyerhet a szabadkézi rajzban és mintázásban. 1878-ig volt ott 42 ingyen rajziskola.

A rajzoktatás befolyásának az izlés fejlesztésére, köszöni Franciaország előhaladottságát a művészet, és ipar terén. Nem csak művészei vannak a műiparban, a kik értik a szépet és finom érzésük van a formavilág tüneményei iránt, hanem aesthetikailag képzett közönség

is. A művészet, műipar és mesterség minden törekvése a közönség kifejelett izlésétől függ. Ez döntő. Mire való a fokozott és mindig jobb termelés, ha a közönségben nincs értelem és a megszerzés szükségét nem érzi. A szépzészet hiánya okozza, hogy sok tudós merő értelmellenséggel járja be a képcsarnokokat és műtörténeti gyűjteményeket, mivel nem talál magában semmi érintkezési pontot a nagy emberek ideális alkotásaival. Nem csoda, ha a mai materializmus erőt vesz még a műveltebbeken is és csak némi félelem tartja egyiket, vagy másikat vissza attól, hogy ne mondja azt, a mit Turgeniew az „atyák és fiúk“-ban mondat egy művelt nihilistával, „hogy egy Raphaelért nem adna egy fillért sem.“

A szabadkézi rajzoktatás ellenségei azt állítják még ma is, hogy a rajz ügyesség, tehetség. Erre vonatkozólag azt mondja Eitelberger, a bécsi iparmuzeum igazgatója: „Igaz, hogy a rajzolás ügyesség, a valódi értelemben, művészet. Ügyesség, mindenféle gondolatot rajzban visszaadni. Botanikusnak, a ki rajzolni tud, megvan az az ügyessége, hogy faleveleket, virágokat, gyümölcsöt papírra lerajzoljon; földírónak, a ki rajzolni tud, megvan az az ügyessége, hogy hegyeket és folyókat körrajzban felvegyen; himzónőnek, a ki rajzolni tud, megvan az az ügyessége, hogy monogramokat, vagy ékitményeket selyemre rajzoljon; építésznek, a ki rajzolni tud, megvan az az ügyessége, építészeti gondolatait rajzban értelmesen visszaadni és festőnek, a ki rajzolni tud, megvan az az ügyessége, képgondolatait a síkban világosan fejtegetni. Minden művésznek megvan a síkban ábrázolni tudó ügyessége, melyet rajzolásnak neveznek, hanem nem mindenki művész, ki rajzolni tud. A felhozott példák szerint, a botanikust, vagy földírót rajzolóknak nevezhetjük, mert megvan neki a szakmájához szükséges ügyessége, de ezért nem művész. A rajzbeli ügyesség, tágas értelemben, sok embernek kell; az a rajzolás, melyet a művész gyakorol, nemcsak az ügyességen alapszik; ahhoz még sok más tényező szükséges, mely által műrajzolássá válik. A rajzolás művészi szempontból nem csak ügyesség, de az ügyességet feltételezi, mert hisz ez ügyesség par excellence.“

A ki ma még a rajzra szükséges tehetségről beszél, az nem ismeri ezen tan természetét és célját. Igaz, hogy kézi ügyesség után törekszik, hanem ez nem végcélja a rajznak. Valamint a költészet, vagy a klaszszikus nyelvek tanulásának célja nem az, hogy a tanuló költeményeket írjon, vagy latin, esetleg görög nyelven levelezzen; épp oly kevéssé kívántatik, hogy a tanuló sikerült rajzokban adjon kifejezést gondolatainak. Ott, mint itt csak célhoz vezető eszköz, mely cél abban áll, hogy a tanuló szellemi erőit gyakorolja a széppel való foglalkozása által, közreműködjék az alaki képzés és az izlés fejlesztésére. A mai rajzoktatásnak céltudatos, tudományos alapja van, szigorú módszerrel van keresztül vize, következetesen simul a gyermeki gondolkodáshoz, és itélőtehetséghez és csak másodizben törekszik bizonyos

kézügyességre. A tanuló dolgozata tanuskodjék értelemről; azért mindenféle gépiesség, ha fényes eredményt mutatna is, távol tartandó. Csak a laikus ámtattja magát a külszin által, a szakértő a rajz értékét az értelem szerint fogja megítélni. Hogy miképpitél az avatallan, bizonyítja, hogy egy kitünő művésznek és jeles tanítónak működése nem tetszett, mert a gipsz utáni rajzolásban az alak megértésére helyezte a fősulyt a vonalok nem voltak elég szabályosak, az árnyék nem folt nélküli. Ebben rejlik az oka annak, hogy némely tanár mesterfogásokat alkalmaz és diszvizsgára dolgozik. Kerüli a kellemetlenséget.

Ádám Iván azt mondja „Rajzolni annyi, mint szellemileg látni. Szellemileg látni, annyi, mint utángerővel megfontolni és összehasonlítani.“ Látni tanítani, ez a rajz oktatás feladata a tanár figyelmezteti a tanulót, az alakok helyzetére, a tagok közti viszonyokra, szoktatja a szemét a vonalok irányára és hosszúságára, a mértani alakidom és a segédvonalok feltalálására, felébreszti a szépérzékét és fejleszti a kézügyességet. A különféle jelek felismerése szellemi cselekvés, a rajzolás is az legyen, a miért is a rajztanításnál minden ki van zárva, a mi az önálló ítéletet és tevékenységet gátolja.

1875 július havában az országos közép-tanodai egyesület választmánya szakfőnökökből egy bizottságot hívott össze, mely a szabadkézi és ábrázoló mértani rajz tanításának módszerét, tantervét részletesen kidolgozta. Ezen nagyfontosságú munkálatnak alapelvei a következők:

1. A rajzolás, mint az értelem és szépérzék fejlesztő, általánosan művelő taneszköz, az iskolában csak didaktikai törvények szerint tanítandó.

2. Az egész tanmeneten keresztül a felhasznált tárgy rajzolása helyes értelemmel és annak teljes átértékelésével történjék, azért az egész tanításon át alkalmas szemléleti eszközök használandók, pl. mértani testek, gipszminták, természeti tárgyak, falevelek, növények, grafikus képek, stb.

3. A mekhanikai, értelem nélküli, csupán kézügyességet előmozdító másolás ne szerepeljen a rajztanításnál, mint főcél, hanem a rajznak minden művelődési feladata egyformán érvényesíthetők. Ilyenek a szemléltető tehetség és a szemmérték rendszeres fejlesztése, kiterjedtebb elmémunkásság képzése, az izlés felébresztése és nevelése.

4. Az öntudatos elmémunka és a tanulók ösztönzése az öntevékenységre, már az I. osztálytól kezdve gyakoroltassék az emlékezet utáni rajz- vagy a tanult és ismert alakok kombinálása útján való rajzok szerkesztése által. Ezen gyakorlatok azonban csak a diszitményekre terjedjenek ki.

5. A gimnáziumban legyen a rajzolás egyenjogú és egyenértékű a többi tárgyakkal úgy, mint a reáliskolában.

(Folytatása következik.)

Graff Jakab.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, augusztus 25—26.
(Vége.)

Báró Radák Ádám patronus, főt. püspök aa. útján, három adománylevelet nyújtott be, a kutyfalvi, m.-bényei és ózdi egyházközségeknek ajándékozott fekvőkről, kettőnek belsőséget, egyiknek külsőséget bocsátván örök tulajdonába, amazoknak a tulajdonjog bekebelezésére is megadván az engedélyt, míg emennek bekebelezését már maga a nemes adományozó végrehajtatván. Az Ig.-Tanács hálás köszönettel vette ez adományokat s az érdekelt egyházközségeket útasította a további teendőkre.

Az abafáji templom és iskola az utóbbi idők alatt majdnem egészen gondozatlan állva, rommá vált, az előbbi hatósági úton már be is záratván. Főt. püspök aa. iménti kiszállta alkalmával, az elnöklete alatt megtartott közgyűlésen, folyamatba indította az építés ügyét, tervet és költségvetést készítettett, az iskolatelek kibővítésére egy szomszéd belsőség megvásárlására nézve intézkedett s az egyházközség a költségek fedezetére nézve is határozatot hozott. Az így bejelentett kezdemény tovább folytatására nézve, az Ig.-Tanács, az eddigiek helybehagyásával, most megadta az útasításokat.

Ugyane kiszállás alkalmával hasonló kezdemény történt a beresztelki elaggult pap tisztességes nyugalomba helyezése és az új pap beállítása iránt és pedig, a papi javadalom csekély voltára tekintettel, gondoskodni kell arról is, hogy a nyugalmaztatás tartamára a papfizetés fölemelése vált szükségessé, miután nem remélhető, hogy a félfizetésre megfelelő pap legyen az egyházközség számára nyerhető. Az Ig.-Tanács, tehát, elrendelvé az agg pap nyugalomba helyezését, kérő iratot intézett az egyházközség főpatronusához, br. Bánffy Zoltánhoz, hogy a megválasztandó új pap javadalmát, ez időtartamra, kellő mértékben fölemelni kegyeskedjék.

A kutyfalvi volt kántortanítót az egyházmegyei és az egyházkerületi bíróság, két egybehangzó ítélettel, elmozdította állásáról, mi ellen, törvényeink szerint, a harmadik egyházi fórumhoz fölbevezésnek helye nincs, de az elmozdított tanító a közoktatásügyi kormányhoz folyamodott s kérte állásába való visszahelyezését. A miniszter, az iratok fölküldésével, fölvilágosítás-adásra hívta föl hatóságunkat, mivel szemben, az Ig.-Tanács azt határozta, hogy a kért fölvilágosítást, ha kell az iratok fölküldésével is, megadja, kimutatván az aktákból, hogy a panasz, a fegyelmi kereset elrendelése, a vizsgálat, a tárgyalás és ítélethozatal, valamint a második bíróság ítéleti eljárása is teljesen megfelelt a törvény követelményeinek; de, valamint magát, mint legfőbb közigazgatási fórumot, illetéktelennek tartja az ügy érdemleges felülvizsgálására, a miniszternél is tiltakozik az ellen, hogy ilyen értelemben, magára az ítélet tartalmára nézve, netalán felsőbb foku bírósági, avagy semmitőszéki jogot tulajdoníthatna magának.

A b. e. Horváth Paula alapítványának jövedelme terhére s az egyházkerületi theologia számára megvásá-

rott belkirály-utcai házban berendezett egyszerű lakással kapcsolatban, a helybeli egyetem szegény református tanár-növendékei számára ingyen lakás és évi serélydíj adományozása levén korábban elhatározva, a jelentéstételre fölhívott pénztárnok jelenti, hogy a nevezett alapítvány tőkéje 6000 frton felül megy, s hogy a ház évi jövedelmi fölöslege a 600 frtot meghaladja. Ehez képest, három 50 frtos-serélydíj adományozása és három kis szobában belakás berendezése állapított meg, mire a pályázat, a mint e lap utóbbi számában, 2271—1889. sz. a. olvasható, ki is iratott.

Benkő János, egyházkerületi közügyigazgató, jelentvén, hogy e tisztében, gyögelkedő egészsége miatt, ez idő szerint, el nem járhat, e sajnos ténynek a közgyűlésen leendő bejelentése s az ideiglenes helyettesítés iránti indítvány megtétele mellett, a generális diktatúrának a közgyűlés tartama alatti adminisztratív vezetésére nt. Henter Pál, h. esperes és Sándor János, egyházmegyei főjegyző aai. hivatnak föl.

Az erdélyrészi m. közm. egylet igazgató választmánya f. év május havi segély-osztó gyűlésének azokat a határozatait, melyek egyházainkra vonatkoznak, jegyzőkönyvi kivonat alakjában most küldé meg. E szerint, a kért és följáért segélyek megtagadtattak az ó-tópliaci, és a naszódi tervezett körlelkészségektől, a v-gál-falvi, k-eskülli, m-péterlaki és galgói tanítói állomásoktól, valamint a detreheми, szelecskei és ördögkúti befektetések kért biztosítása sem adatott meg. A gógáni tanítói állomás számára már korábban megszavazott évi 125 frt. segély most is visszatartott, miután, az egylet nézete szerint, a mostani tanító nem méltó e segélyre, s csak, ha mással helyettesítették, lesz az összeg kiutalandó. Szintén a mult évi segély-osztás alkalmával volt valamely mezőségi ev. ref. célra 300 frt. föntartva, de természetesen ki nem adva; most e 300 frt. két felé osztva, fele megadatott a gyekői tanítói állomásra, másik fele a págocsai leendő iskolatanítónak, de ez utóbbi, az előző határozat ellenére, nem harminckét, hanem csak tíz évi tartamra, mihez képest a 1½%-os tőkeszerzés módjára, e segélyösszeg rendszeres tanítói fizetés megalapítására föl nem használható és így ezen az uton most sem alapítható tanítói állomás. Megszavaztatott, végül, tíz évi tartamra, 50—50 frt. segély a haródi és hosdái munkatanítónőnek s a n-rápoltinak kegyadománykint megadatott az a 100 frt, a melyre jó remény fejében már a mult évben rászolgált, de a melyet, valamint egyházkerületünknek összes mult évi segélyeit, az egylet visszatartá vala, a szerződés késői megkötése címén. Meg kell még említenünk, hogy a borbereki tanító részére megállapított s tíz évre szóló 50 frtos segély f. évi második részletét, melyre nézve engedélyt kértünk, hogy tőkésíthessük a tanítói alap javára, miután a pap ingyen tanít pár éve, hogy a tanítói javadalom e célra tőkésíthető legyen, szintén kiszolgáltatta az egylet, miből azt lehet következtetni, hogy a tőkésítésbe beleegyezett. Ime a nemzet-mentő

egyesület második segélyosztásának adományai az erd. ev. ref. egyházkerület számára.

A selyei pap-tanító mellé egy segéd-tanítói állomás rendszeresítése érdekében beterjesztett 100 frtos segélykérés áttétetett az áll. segélyosztó bizottsághoz.

A kis-eskülli tanítói állomás eddigi betöltője, Riesenberger Vilma, okleveles tanítónő, ki addig kitünő sikerrel működött, eltávozandó vala. miután javadalmanak tulnyomó részét (lakás és ellátás) Zsombory Sárolta ő nsgától élvezte, ki, azonban, a községből elköltözött s így az állomás fönnállása költségessé vált. Az egyházközségnek, azonban, templom-építésre szánt jelentékenyebb tőkéje van; az Ig.-Tanács, tehát, ideiglenesen megengedte, hogy e tőke jövedelméből 100 frttal pótolassék a tanítói javadalom, valamint még azt is, hogy a tanítói állást továbbra is Riesenberger Vilma töltse be.

E—n.

Esperes-társaimhoz s Kollegiumaink Igazgatóihoz.

„Az eszme, a gondolat olyan, mint a gyémánt, csak olyanall közsörülhető.“ Midőn e mondatot olvastam, eszembe jutott, hogy mi. ref. papok és tanárok, összegyűltünk minden évben egyszer Kolozsvártt, az e. k. közgyűlés alkalmával, de arra, hogy eszméinket, gondolatainkat kicseréljük, avagy egymást egy kissé közelebről megismerjük, alkalom nincsen, vagy legalább nem volt idáig. Nem hiszem, hogy ez jól volna így. Midőn a zsinat Debrecenben együtt volt. intézkedés történt, hogy a zsinat tagjai egy és ugyanazon helyen étkezzenek s ezen út és mód szolgált alkalmul arra, hogy az ország különböző részeiből összegyűlt zsinati tagok nemcsak megismerhették egymást, hanem eszméiket, gondolataikat kicserélhették. Hasonló intézkedést életbe léptetni, tán nem lenne minden haszon nélkül való nálunk is. Mert, hiszen, egy nagyobb városban szétszórtan elhelyezkedett egyhk. közgyűlési tagoknak, a közgyűlési termen kívül, hol pedig a tagok a szőnyegen levő tárgyakkal vannak elfoglalva, alig van alkalmuk az egymással való érintkezésre, s arra pedig, hogy a különböző vidékek egyházi férfainak nézeteivel, egyházi téren szerzett tapasztalataival megismerkedhessünk, eddigelő egy általán nem volt alkalom. S talán még egy ily érintkezési központ feltalálása a közgyűléseken előfordulandó tárgyak feletti bővebb ismeret-szerzés szempontjából is birand némi fontossággal.

Ezeknek előre bocsátása után, legyen szabad, esperes-társaimhoz és a kollegiumok t. Igazgatóihoz azt a kérdést intéz nem nem látnák-e célirányosnak és helyesnek, hogy egyházkerületi közgyűlésünk alkalmával oly étkezésekre alkalmas közhelyiség találtassék föl, illetőleg szerveztessék Kolozsvárt, hol a közgyűlés tagjai naponkint többször is érintkezhessenek egymással az el nem odázható étkezések rendén.

Ugy gondolom, hogy egy ily célú, esetleges intézkedésnek ugy anyagi, mint különösen szellemi tekintetben mutatkozó előnyeit indokolni, felesleges. Ha tehát az ideát esperes-társaim s a kollegiumok Igazgatóiságai helyeslik, sziveskedjenek az egyházmegyékből, s illetőleg a kollegiumokból feltüntetni névjegyzékét azon ker. közgyűlési tagoknak, kik ez eszme kivitelének barátai, s e névjegyzéket szept. hó 25-ig, s legkésőbb szept. végéig ntiszt. Szász Gerő aához elküldeni, ki szives volt megigérni, hogy kellő számu képviselő jelentkezése után, ez ügyben a további szükséges lépéseket meg fogja tenni.

Tordos, 1889. aug. 28.

Bartha Lajos,
esperes.

T Á R C A.

Egy öreg pap életéből.

(Vége.)

Nem kis kellemetlenséget okozott nekem eleinte az is, hogy a községben koronkint fel-feltűnő hibákkal szemben, (természetemből folyólag) nem szörmentében léptem fel. Az árral uszni, nem akartam, hanem a hibákat, bűnöket keményen támadtam meg, minden alkalommal. E miatt néha bizony az is megesett, hogy a ki találva érezte magát, haraggal maradt ki a templomból néhány hétig. Az igazság érzete mégis győzött; kiknek szemeit eleinte sértette annak fényes sugara, idővel hozzászoktak, megtértek és visszajöttek. Én e természetemet levetkőzni maig sem tudtam.

A szinezéshez sohasem értettem; a jó, a szép és nemes iránti megelégedésemet mindig őszinte örömmel nyilvánítottam, s a durva hibákat, kihágásokat, szándékos vétségeket mindig határozottan és felindulással ostoroztam, miket hiveim készséggel fogadnak ma is tőlem, öreg papjuktól.

A mint említém, ha eleinte sok bajjal, kellemetlenséggel, s nem egyszer éles összetűközéssel járt is papi hivataloskodásom: később oly idők következtek be, melyekben pályám sokkal nehezebbé vált, több gondot adott, mint az első években. Hiveim, a már említett két uri család jobbágjai voltak, s míg azon állapot tartott, földes uraik éber szemmel őrködtek embereiknek mind vagyoni, mind erkölcsi állapota felett. Az elszegényedést és elaljasodást nem tűrték. A nagy nemzeti és társadalmi átalakulás, azonban, mindent megváltoztatott. Hiveim szabadokká lévén, az urasági ellenőrzés megszűnt, s a kisértő nem sokáig várattott magára. Most, mint jószívű hitelező, majd, mint önzetlen bérlő, ismét majd, mint sokat ígérő birtokvásárló, s később minduntalan más-más alakban jelent meg, embereim megrontására. Először, már évek eltelté után, tapasztaltam igazában, hogy minő hivatala van a lelkipásztornak, kinek nem csak kiszabott kötelességeit kell végezni, hanem a szó teljes értelmében, atyjává kell lennie népének, ha javát és előmenetelét akarja.

Az új idők beálltával az örkölcsök is sok változáson mentek keresztül, sok fattyu-hajtást kezdének uővesztetni; melyeknek senki sem örvendett úgy, mint a báránybőrbe bujt s az akol körül olálkodó farkas. A viszonyok ilyen megváltozásában, már az élet delén tul levő koromban is, nagy hállával fogadtam volna egy-egy jó tanácsot, útbaigazítást, de mivel affélében nem részesülhettem, nagyobb részint saját nézetemre, jobb érzésemre voltam utálva.

Örvendek azon, kedves öcsém, hogy most már abban a tekintetben is egészen másképp állanak a dolgok. Most nem féltém népünket, mivel ifju papjaink a kura pastorális részletes ismeretét manapság könnyen megszerezhetik. A theol. irodalomnak ez ága is annyira mivelve van az újabb időben, s kilépő papjainknak annyi alkalom nyújtva annak elsajátítására, hogy az élet bármi viszonyai között könnyen megtalálhatják a helyes utat. Mi nem részesültünk azon szerencsében. Mi affélének hírét sem hallottuk. Minket a theologiai kurzusok rövi eltanítása után, egész tájékozatlan küldtek az élet-

be, csak annyi útastást adtak: „Legyetek okosak, mint a kigyók. és szelidek, mint a galambok.“

Ebből kellett eligazodni. Ebből kellett meritni helyes eljárást, helyes tapintatot és eszélyt minden alkalomra. Igazán, csodálkozom, hogy mi, azon kor papjai, megállhattunk helyünkben. Ha nem tudtunk eligazodni, ott volt a dislokáció; segített az! Minden év végén megkérdezték az ekléziát, ha vajjon megmarasztják-e továbbra is a papot? S ha csak néhány ember erősködött is, Szentgyörgy-napkor tovább lehetett állani. Én abban a szerencsében részesültem, hogy idejöltem s itt vönültem meg. Minek oka tán az, hogy egyszerű hiveim szívét fogva tartottam, s hogy két uri család volt pártfogóm. De mily sokan szedték fel a sátorfát, s kellett menni oda, hol az új egyház tagjai azzal a gondolattal fogadták az érkezőt: vajjon, miért kellett e papnak ide jönnie?

Kedves öcsém szeméből azt a kérdést olvasom ki: miért nem mentem jövedelmesebb egyhába; mi adott okot arra, hogy ötven hosszú esztendőt töltsek ebben a szegényes állapotban, melyben élek? Kérdésére könnyű a felelet. Egész életemen keresztül olyan voltam, mint az ereszi fecske, mely örömelebb mulat és csicsereg az általa megszokott egyszerű házak zsúpfödélén. Én is úgy megszoktam e helyet, hogy soha sem tudtam elválni innen. Már az első években, igyekeztem, lakásomat széppé, lakályossá, izletessé tenni, s az évek során úgy hozzá forrtam, hogy ezt a fészket, hol életemnek összes örömeit és fájdalmait átéltem: elhagyni, nem birtam. Lett volna alkalmam néhányszor jövedelmesebb helyre való menetelre, mert pár egyház meghívott. Paptársaim is többször unszoltak arra. Azok, a kik papi hivataloskodásom első felében oly hidegek voltak irántam, rendre kidültek, helyüket új pályatársak foglalták el, kik bizalommal és szeretettel vonzódtak felém. Egy s más hivatallal megkínáltak, s azt akarták, hogy az egyházmegye központja felé költözsem, elrejtett, magányos, de általam oly annyira szeretett helyemről. Mind arra semmi hajlamot nem éreztem, s nem volt lelki erőm, innen eltávozni.

Bárhol jártam, bárhol fordultam meg, azt tapasztaltam, hogy a sárgarigók füttye és a fülemilék csattogása sehol sem oly szép, mint a mi Nyárad-vidékünkben, és fűzéseink mélyében! Szólló koszorús hegyeink és boglyákkal, kalangyákkal rakott téreink vonzó képét más vidéken sehol sem tudtam feltalálni. De főképp, nem engedte elhagynom e helyet azon két lépés hosszú halmocska, mely a falu feletti sirkert közepén fekszik. Az abba szendergő kedves hamvakat nem birtam itt hagyni a világ összes kincseért. A rajta levő violák és őszi rózsák mindig virultak, elég nedvet kaptak a rájuk ömlő könnyek harmatától. Most az őszi szél csak kórókat, száraz kórókat fujdogál ott, mert nem tudom öntözni. Könyveimet kisírtam már régen.

De visszatérve az akkori időben oly nagy mértékben romboló dislokációra, nem tudok elég köszönetet mondani, azért, hogy annak kedvetlen, sőt leverő hatását soha sem kelle éreznem hosszú hivataloskodásom ideje alatt, mely oly sok paptársamnak okozott holtig tartó keserűséget.

Azt tartja a közmondás: nincs olyan rossz, hogy valami jó is ne volna benne. A diszlokációnak is volt egy jó oldala, és ez abból állott, hogy azon idő papjait nem engedte úgy elmerülni az anyagiasságban, a vagyongyűjtésben, mint most lehet szélteben tapasztalni. Akkor minden pap szegény, vagy legfőlegb is csak élhető állapotú volt. Ma csaknem mindenik meggazdagodni akar. Közelebről hallám, hogy egyik kollégának négy ezer forint kapitálása van letéve. Boldog Isten, annyi pénzt soha sem láttam egy rakáson! Másik papársam folytonos adás-vevéssel tölti életét. Többet ül a vásárokon, mint a parokhián. Vett csikóira fordítja egész gondját s minden vásáron szép nyereséget rak zsebre. Meg másik kollégának, mint hallám, a komaszszáló mérnök csaknem félhatárt hasított ki, s még ma is folyvást vásárolja a földet. De meg is fizette árát, mert községe földesurával valamelyes birtokcsere miatt összekoccanván, azon üzenetet vette, hogy ezentul papot, templomot nem ismer és az eddig adott sokat érő patronusi fizetést megvonja örök időre. Ilyen dolgokat szül a kapzsiság, a vagyon szerfelett való kívánása. Effélékhez nem értek én, öcsém. Annyi volt, a mivel tisztességesen megéltem; annál több nem. Soha egy darab marhát sem vásároltam nyereségre. Azt adtam el, a mi szaporodás volt. Nem volt nekem sem időm, sem hajlamom a nyereszkesedésre. Nem is egyezik az a papi szent hivatallal. A kanonika-porció és hiveim képéje tartott fenn mindig engemet, pedig népes, terhes családom volt, és sokszor látogatott meg az Ur keze.

Mikor családom jut eszembe, öröm és fájdalom egyszerre hatja át szívemet. Milyen meglöbbszörítő néma és rideg ez az én mostani házam, épp oly vidám és örömmel teljes volt 30—40 év előtt. Kedveseim ártatlan öröme, gyermekeim örök vidám csevegése töltötte be akkor itt e hajlék minden zugát, és most, most Gyermekeim száma hét volt, abból ma csak kettő él, egy fiam s egy leányom, kiknek a gondviselés távoli vidéken adott megállapodást. A többiek elhaltak nagy korokban. Mindenik kétségbeesve hagyott itt minket. Csakis jó feleségem vigasztalása enyhítette némileg fájdalmamat. Hibetetlen, de való, hogy feleségem vigasztalt engemet mint papot. A megnyugvás örökforrásából ő hamarabb tudott meríteni, mint én. Az én sebeimet az idő mindig később hegesztette be; csak behegesztette, begyógyítani soha sem tudta. Most is fájnak azok

Sokszor merengek el, s minden nap hálát mondok azért, hogy az isteni gondviselés a föld legjobb asszonyát rendelte nekem házastársul. Papnénak teremtette őt az isten. A könyörületet én hirdettem s feleségem cselekedte oly nagy mértékben, hogy nem egyszer kellett mérsékelnem buzgóságában. A templom, mint öcsém látja, távol van a parokhiától. S midőn én a mives napok reggelén templomba jártam, az alatt a falu szegényei rendszerint megfordultak házamnál, kiket jó feleségem ellátott valamivel, állapotjuk szerint. Az adakozásnál egészen szívére hallgatott s a miatt történt, hogy sokszor túl is ment a határon. Nem bántam, mivel sokszor volt segítségemre a háborgó házasság kibékítésében. Azok a konyhán jövének hozzám, szelid kedélyű, békességet szerető és szerző feleségem nem mulasztotta el az alkalmat a

jó intés megadására. Az engedékeny fél mindig számíthatott jószívűségére. Már rég itt hagyott ő is; hű szíve ott porlik gyermekei mellett. Őt, ki annyi szegény nyomorultan segített, annyi könnyet letörölt, ma is áldva emlegetik haló porában!

Vétket követnék el, ha meg nem emlékezném arról az emberről, ki egyházamban levő jó rend és vallásos élet fenntartásában oly nagy segítségül volt nekem. Könnyen kitalálhatja, kedves öcsém, hogy az nem más, mint szegény iskolamesterem, kit öcsém uram is ismert, s kit szintén túl kellett élnem. Eg időben jöttünk ide, ugyanazon kollegiumból, hol már ismertük egymást, mivel csak egy grádussal jártam előbb, mint Kedves emlék köt össze néhai öreg szolgatársammal. Mintha most is látnám simára borotvált tisztességes arcát, fehér nyakkendőjét és sötét szederjes reverendáját, melyet még a kollegiumból hozott magával. A tisztességes külőre sokat adott; oly gonddal öltözött, hogy az idegen (külsőnk után ítélve) nem tudta volna megmondani: kettőnk közül melyik a pap és melyik a kántor. Most is fülemben cseng kedves orgona-játéka. Mikor a nagy auditoriumban tartott precesen legelőbb prédikáltam, oly szépen énekelte s kísérte játékaival az „Adj békességet ur isten“ kezdetű éneket, hogy az ifjuság elfeledte belekezdeni; inkább őt hallgatta. Papságra készült ugyan, de nagy hajlama volt az orgonázás mesterségének megtanulására. Meg is tanulta az öreg Incétől oly szépen, hogy évekig emlegették ott, hol egyszer megfordult.

Abban az időben, Erdély négy kollegiumában tanították a papi hivatalra menni akarókat, de a sok végzett ifju nem kaphatott mind papságot, azért történt, hogy többen iskolamesteri hivatalra léptek, ha élhető hely kínálkozott. Ilyen uton nyertem meg én is öreg barátomat arra, hogy ide jöjjön, és velem egy eklézsiában szentelje Istennek életét.

Milyen hű, milyen pontos, lelkiismeretes és vallásos egyházi szolga, s milyen példás családfő volt! Őn is tapasztalhatta, édes öcsém, hogy templomunk rendesen tele van hallgatókkal, s ez nagy mértékben az én néhai barátom munkája, ki az ifju nemzedéket rendszerint templomhoz szoktatta. Oly pontosan cselekedte azt élete alkonyán is, mint hivataloskodása első éveiben. Buzgósága meg soha sem lankadott.

Nem régiben hallám: sokat beszélnek, sokat irnak, könyveket nyomtatnak arról, hogy miként lehetne a vallásos életet ismét fölleveníteni és az elhagyott templomokat publikummal megtölteni? Sok beszédnek sok az alja, édes öcsém. Megfelelne arra az én néhai iskolamesterem, ki ezt mondaná rá: Vidd az ifjúságot a templomba, szoktasd magad idejében Isten házához, s puaktum. Bizony, ugy van az! Az ember a szokás, a szoktatás gyermeke, s a mit megszokik kiskorában barna hajjal, ugyanazt mivel később szürkén, sőt egészen megfehéredve is.

És milyen tanító volt! A tiszteletes visitátor urak mindég mondogatták, hogy legjobb iskolája van az én öreg barátomnak. Élete vége felé értesült arról, hogy tanítóképzőintézet is van mostanában valahol, hol különösen az iskolamester hivatalra növelik az ifju embereket Ezt hallván, kérdé tőlem: tanítanak-e ott philosophiát? Tán nem. fele-

lém. Akkor nem is ér az semmit, mondá öregem. Semmi egyebet ne tanítsanak, csak philosophiát s a cél el lesz érve, mert a nevelés és tanítás mesterségének az a fundamentoma. A ki philosophiát tud, az mindent tud. Az a nélkül való tanítás hasonlatos a fővényre épített házhoz. Összeomlik az, mert nincs alapja. Tán, igaza lehetett; ahhoz én ugyan nem értek.

Szerettem azért is az én jobb hazába költözött öreg barátomat, mivel, mint férj és apa nemes példával járt mindenek előtt. Minden szegénysége mellett, nagy gonddal nevelt fel nyolc gyermeket, három fiut és öt leányt. Fiai tanult emberek lettek. Leányait pedig mind belső emberekhez adta férjhez. Nagy súlyt fektetett arra, hogy ő maga is belső ember, melv tisztességével soha vissza nem élt. Élete, magaviselete, példaadása olyan volt, hogy ahhoz szó nem férhetett. Meg is áldotta Isten, mert boldog volt halála. Öreg özvegyének, nyolc gyermekének és harminckét unokájának könnyei közé az egyház kicsinyének-nagyjának könnyei vegyültek, mikor kikisérték az örökös nyugalom helyére.

Öreg barátom megnyugodott, s a hú természet engemet is nem sokára nyugalomba helyez. Ezt hiszem és várom. Életemmel számot vetettem; a világgal és emberekkel kibékülve, hajtom le fejemet. A kikkel leéltem az életet, mind alusznak; engemet is ma-holnap elszólít az Ur szeretett hiveim közzé, s velük együtt fogok nyugodni. Oh, beh édes nyugalom lesz az! Legyen meg az ő szent akaratja!

*

Eddig van A mit kívánt az elaggott lelkipásztor, megadta neki a jó isten. Azok között pihen, kiket ötven éven felül tartó ideig legeltetett az Ur kies mezején!

Gergely Lajos.

KÜLÖNFÉLEK.

— **Megnyitlak az iskolák kapui.** Kezdődik az iskolai esztendő: az erkölcsi és szellemi magvetés esztendeje. Mennyi vágy, mennyi remény és a szülői szeretetnek mennyi önfeláldozása szökken csirába. Vajjon, lesz-e aratás? A gondviselés örökődjek nevelőintézetinken, tanárainknak, tanítóinknak adjon erőt, áldást, hogy munkájuk ne legyen hiábanvaló, hogy építhessék anyaszentegyházunkat és magyar hazánk jövődjét.

— **Nagyenyei theol. akadémiánkon** aug. 28, 29 és 30 napjain tartatott meg a rendes papi vizsgálat főt. püspök az elnöklete alatt és vezetése mellett, a Hegedüs Lajos, Sándor János és Baló Sándor lelkészek személyében felkért vizsgáló bizottság és a tanári kar jelenlétében. A huszonhét procedens nagyobb részének szép készütsége általán kedvező benyomást gyakorolt. Jeles (1), fokozattal lett képesítve: Bartha Lajos, Kóbori János, Kovács Árpád, Kovács Sándor, Szász Béla, Székely Ferenc, Vajda Ferenc; jó (2) fokozattal: Borbély Sándor, Fábrián Márton, Kecskeméthy Kálmán, Keresztesi Gyula, Lőrinc János, Simon Imre, Szász Márton, Gönci Pál, Jung Ferenc, Nagy András; a többiek egyszerűen képesítették. A papi vizsgálat beveződése után, aug. 31-én, magán-tanári vizsgát tett, a theologiai tudományok dogmatikai csoportjából, Berde Sándor, kackói körlelkész, ki meg is nyerte a doceusi minősítést.

— **Szegény Celder Márton!** Hát, bevégezte ő is vizsontagságos, sokat bánatott, jobb sorsra érdemes és valóban tragikus életét. Ismerjük mindnyájan törekvéseit, ambícióját, érdemeit és tévedéseit Levél volt pályájának hullámain; a vihar addig dobálta, míg összetört. Auguszt. 23-án

meghalt Felső-Bányán. Tett kísérleteket a költői pályán; dolgozott az egyházi irodalom terén és bele kezdett lázas buzgalommal oly vállalatokba, melyek ha nem is számíthatnak örökéletre, de jó ideig megőrzik nevének emlékezetét Missionáriusi pályája alatt sok összettközése volt egyházkerületünkkel is, melyhez alkalmazkodni nem tudott. Onnan Felső-Bányára ment papnak és utóbb Kecskemétre, a Fördös örökébe. Tudjuk, hogy minő sors várt itt reá. Egyházának egy részével összettközésbe jött és kifejlődött az a kínos látvány, hogy az egyházat közkereseti perrel szabadították meg egykor szép reményű papjától. Valószínű, hogy ez ítélet is befolyt arra, hogy siettesse a szomorú véget Sirja felett most már kiengesztelődhetnek az ellentétek: a kik bántották és a kik szerették, egyiránt részvétükkel adózhatnak emlékének és mély sajnálkozással gondolhatnak egy összetört életre, mely sokat beváltott, és sokkal maradt adós. Sok tagu családjának isten adjon enyhületet, az ő elhaló porainak nyugodalmat!

— **Volt a helybeli főtanodának** egy növendéke, Zoltáni Géza. Ép, egészséges, szép fiu. Az alsóbb osztályokban úgy tanult, hogy még jutalmat is nyert, különösen mint szavaló, figyelmet keltett. Aztán, el kezdett irni verseket; nem egy költeménye méltó dicséretet kapott még tanáraitól is. Ám, ez a versírás egészen megrontotta e növendék jövőjét. Ugy látszik, hogy ezért tán elhanyagolta egyéb dolgait, a mult év végén két tantárgyból megbukott: most kellett volna javító vizsgát tennie. Elhagyta a szülői házat, bejött Kolozsvárra, felment a kollegiumba, úgy látszik, nem bízott magában, hogy vizsgáját eredménynyel tesse le, és folyó hó 2-án, az olvasó-teremben agyonlötte magát. Megdöbbenő eset. Egy tizennyolc éves növendék öngyilkos! Elnémulunk; de beszéljen az, hogy hallgatunk.

— **Három derék asszony haláláról** vettünk hírt; három egyházi férfit család boldogsága tört össze és oltott gyászt. Deési paptársunk, Medgyes Lajos nője, Cakó Mária meghalt aug. 29-én, zilahi tanár, Dobai Sándor felesége, Török Judit, meghalt szept. 1-én és pápai tanár, Révész Kálmán nője, Tima Honoria, meghalt aug. 30-án. Azok a csapások a legnagyobbak, melyek családi életünkben sujtanak; mert ezeket enyhítheti az idő, de soha be nem gyógyíthatja; midőn a szeretet szálai szakadnak szét, a szívünkben támadt ürességet többé egészen be nem töltheti az élet. Meglátogatja az isten azokat, a kiket szeret. Igaz részvétünkben találjanak a gyászolók valamelyes enyhületet!

— **Az új bibliafordítás megvalósításában** már azok is hihetnek, a kik eddig nem sok reményt tápláltak iránta. Szász Károly, dunamelléki püspök ugyanis a napokban kilődözte szét a Mózes-féle első könyv fordítását, mely már a központi bizottság revízióján is átment. A munkának, mint fordításnak, megbíráására ó-szövetségi exegetáink illetékesek, mi csak abból a szempontból ítéletjük meg, hogy mennyiben magyaros? Fogunk magunknak időt szakítani arra, hogy e tekintetben véleményt alkothassunk. Károlyival, sőt az egyik egyházi lapban megjelent mutatványokkal is össze fogjuk hasonlítani a kezünkben levő füzetet s azután hangot adunk meggyőződésünknek, melyet megkísérünk indokolni is. Reméljük, hogy találkozik egyházkerületünkkel valaki, a ki az eredetivel is összehasonlítja az új fordítást. Lapunk nyitva áll az észrevételek számára.

— **„Dalkönyvecske“** elemi és felsőnépiskolák használatára. Ily cím alatt szerkesztett és adott ki egy kis könyvecskét Hoós János, dévai áll. tan.-képezdei zenetanár. A kis könyv 40 oldalon 35 egy és több szólamu daltartalommal jelent meg, nagyjából Pósa Lajos gyermekverseire írva. A könyvecske kiállítása csinos. Ára 25 kr és megrendelhető Hoós János szerkesztő-kiadónál. Déván (Hungaryadmege.)

Folytatás a 1/4 iv mellékleten.

Hálás köszönet.

Mióta kicsiny egyházunk főt. Szász Domokos, püspök ur buzgósága folytán romjaiból új életre ébredett, következő kegyes adományokról van szerencsém beszámolni.

Főt. püspök ur azzal is tanubizonyságát adta kicsiny egyházunk iránt való szeretetének, hogy mindjárt kezdetben templomunk számára egy csinos hármioniumot, énekes könyveket, iskolánk számára pedig tankönyveket és tanszereket kegyeskedett nagylelkűen adományozni. Mi igazán hálás érzettel mondhatjuk el, hogy a főt. püspök ur nagylelkűségével „megékesítette a mi esztendőnket.”

Kegyes adományokkal hozzájárultak még egyházunk gyarapításához:

Br. Bánffy Dánielné ő nmlga, ki egyházunk közszükségeire 5 frtot kegyeskedett adni. Páll Gyuláné ő nmlga iskolánk részére egy nagy szekér ágat. Tekintetes Horváth József, zsúki tisztartó ur 5 frtot iskolánk részére fára. Gedő Mózesné ő nmlga megígérte, hogy egyszer úgy, mint mások urvacsorai kenyérral el fogja látni az urasztalát. Tekintetes Balla Pál és Panajott Sándor, birtokos urak pedig felekezeti tekintet nélkül, szívük jó indulatából kifolyólag, három ízben borral kegyeskedtek ellátni az urasztalát. Tek. Pápai Albert, gazdatiszt ur pedig egy mutató táblát volt szives készíteni templomunk számára.

A nemes lelkű adományozók, kik kised és a kezdet nehézségeivel küzdő egyházunkat jóakaratu gyámolításukkal tovább segítették magasztos célja felé: fogadják a nyilvános

ság terén is egyházam legforróbb köszönetét. Szamosfalva, 1889. Székely Árpád, pap-tanító.

NYILVÁNOS SZÁMADÁS ÉS HÁLÁS KÖSZÖNET.

Alsó-Ilosván a gróf Vasné-féle kerkerdőben br. Bornemissza Károly védnöksége alatt az építendő ref. iskola-alap javára auguszt. 4-én táncvigalom tartatott, melyen felülfizettek, illetve, jegyeiket megváltani sziveskedtek: br. Bornemissza Károly 10 frt. Br. Bánffy Dezső 5 frt. Gr. Bethlen Ödön 2 frt. Hadnagy Domokos 1 frt. Szathmári Sándor 1 frt. Ö. T. 1 frt. Kis Sándor 1 frt. Virág Jakab 1 frt. Molnár Andor 1 frt. Imre Iajos 80 kr. Menyhárt István, Brád, 2 frt. Összesen 25 frt. 80 kr. Ehhez számítva két kisorsolt tárgy jövedelmét 15 frtot. összesen lesz 40 frt. 80 kr. Az összes bevétel 92 frt. 80 kr., mely összegből levonva 38 frt. 13 kr. kiadást, gyömölcsözés végett elhelyeztetett 54 frt. 67 kr. A hason célra adatott mult évvel 130 frt. 4 kr.

Hálás köszönetemei nyilvánítom, kiváltkép, védnökünknek, ki a felekezetiesség szűk korlátain felülemelkedve, a védnökséget nem csak elfogadni, de hathatós segélyben részesíteni méltóztatott, élénk tudatában lévén annak, hogy Krisztus nem az egyes felekezetek vallását, de igenis a szeretet vallását alapította tettünk irányadója, cselekedeteink hévmérője ez kell hogy legyen. A többi mélyen tisztelt felülfizetők, illetve, jegyeiket megváltók és szives megjelenők fogadják színtén, magam és egyházam nevében, a nyilvánosság terén is hálás köszönetemet.

Alsó Ilosva, 1889. aug. 20. Nemes Ferenc, ev. ref. lelkész.

HIVATALOS RÉSZ.

1774—1889.

ÉRTESETÉS ÉS FELHÍVÁS,

az E. M. K. E. által segélyezett egyházközségeket érdeklőleg.

Az idegen nemzetiségű és hitfelekezeti lakosok között beolvadással veszélyeztetett hiveink megtartása érdekében, az Emke által egyházkerületünkhez tartozó harmincegy egyházközség részére megállapított segély idei július—decemberi félévre eső részlete 175 frt 50 kr. összegben kézbesítettén, pénztáros afiát utasítottuk, hogy úgy a 32, mint 10 és 5 évre megszavazott javadalmakat idei 500 szám alatt kelt határozatunk értelmében, a jogosultaknak adja ki és a 32 évre megszavazott javadalmak, mint 5%-ot kamatozó tőke összege — vagyis 50 frt javadalom 1000 frt tőkén után 15 frtot 1/2-os törlesztésre tartson vissza és az illető alap részére minden félévben helyezzen takarékpénztárba, folyóinos kamat-tőkésítéssel.

A személyi javadalmakra 32 évre rendelkezésre bocsátott összegek közül a páncél cseli és továbbá, a 32 évre megállapított javadalmak közül a szász-ujfalui, némai és csomafái egyházközségeké, a 10 évre megszavazott javadalmak közül a küküllővári papi 100 frt, harii tanítói 100 frt, n.-búni, buzás-bocsárdi és récsei tanítói 50—50 frt. segélyek nem voltak folyóvá tehetőek, mert a hivatalos lapban 500 sz. a. közzé tett felhívás dacára, ezen körültekintések szervezésére, illetőleg, lőkeképzésekre vonatkozó felterjesztések nem küldettek föl. Felhívjuk az illető egyházmegyéink nt. espereseit, hogy jelzett idei 500 számú felhívásnak színtőleg tegyenek eleget a javadalmak folyósítása érdekében.

A dologi befektetésekre egyházkerületünk által adandó kölcsönök 5% kamatja, miután a kölcsön-összegek legnagyobb részben még nem vétettek fel a tervezett építkezésekre, egyelőre takarékpénztárba tétetnek s felhívjuk az illető egyházmegyéink nt, espereseit, hogy f. évi szeptember végeig terjeszték fel az alább jelzett iskolaház-építés és javítás költségeiről az előszámítást, kimutatva az építkezéssel fel-

merülő kiadások s a kölcsön-tőke visszahelyezésére évi 1 1/2 % tőketörlesztés fedezésére rendelkezésre álló vagyont,

A dologi kiadásokra és pedig iskolaház-építésére; vagy kijavítására 32 éven át, évenként rendszeres segélyben részesített egyházak a következők:

1. Szt.-Margitai egyh. kölcsön 300 frt. 5% kamat 15 frt. 2. Maros-Szt.-Királyi egyh. kölcsön 300 frt. 5% kamat 15 frt. 3. Szász-Ujfalusi egyh. 200 frt. 5% kamat 10 frt. 4. Szász-Régeni egyh. kölcsön 600 frt. 5% kamat 30 frt. 5. Héjasfalvi egyh. kölcsön 400 frt. 5% kamat 20 frt. 6. Alsó-Ilosvai egyh. kölcsön 300 frt. 5% kamat 15 frt. 7. M.-Goroszlói egyh. kölcsön 200 frt. 5% kamat 10 frt. 8. M.-Csaholyi egyh. kölcsön 300 frt. 5% kamat 15 kr. 9. M.-Szt.-Annai egyh. kölcsön 300 frt. 5% kamat 15 frt. 10. Pusztá-Kamarási egyh. kölcsön 300 frt. 5% kamat 15 frt. 11. Hadrévi egyh. 500 frt. 5% kamat 25 frt. 12. Csomafái egyh. kölcsön 300 frt. 5% kamat 15 frt. 13. Alsó-Tőki egyh. kölcsön 800 frt. 5% kamat 40 frt. 14. Kajántói egyh. kölcsön 600 frt. 5% kamat 30 kr.

Az utóbb említett három egyházközség óz építkezésre vonatkozó szükségletét és fedezetét kimutatta.

Az erd. ev. ref. egyházker. Igazg. Tanácsától, Kolozsvárt, 1889. július hó 30-án.

Dr. Kolozsvári Sándor,
elnök-helyettes.

Bodor Antal,
titkár.

2254 - 1889.

KÖRÖZVÉNY

Valamennyi erdélyi ref. kollegium m. tt. Elöljáróságának.

További szives intézkedés végett, tudatjuk a kollegiumok m. tt. Elöljáróságaival, hogy „Költészettan és olvasókönyv. A gimnázium felsőbb osztályai számára, írta és szerkesztette dr. Kapossy Lucián, gimn. tanár. Sárospatak, 1887. Ára füzve 1 forint 50 kr.” című tankönyv szabályszerű bírálat alapján fölvett az erdélyi ref. gimnáziumokban használható tankönyvek sorába.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsától Kolozsvárrt, 1889. aug. hó 28-án.

Parádi Kálmán,
tanügyi-előadó

elnök helyett
Dr. Szász Béla,
ig.-tanácsos.

1315 1889. PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a szilágyszőlőnoki egyházmegyébe kebelezett ballai egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: tisztességes, kerttel ellátott lakáson és stólán kívül, 321 frt. egyházhatósági becslés szerint.

Pályázati határnap szept. 20. Folyamodványok ntiszt. Nagy László, esperes aához küldendők, Sz.-Somlyóra.

Kolozsvárrt, 1889. szept. 3. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

1302—1889. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a küküllői egyházmegyébe kebelezett sővényfalvi egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: gazdasági épületekkel és veteményes kerttel ellátott tisztességes lakás és 212 frt. 54 kr. egyházhatósági becslés szerint. Az összhangzatos ének vezetésére képesítettek, mind a kijelölésnél, mind a választásnál előnyben részesülnek.

Pályázati határnap, szept. 30. Folyamodványok nagy. Kovács Elek, esperes aához küldendők, V Gálfalvára (u. p. Dicső-Szent-Márton.)

Kolozsvárrt, 1889. aug. 30. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

1316—1889. PÁLYÁZAT.

Az erd. ev. ref. egyházkerületben a szilágy-szőlőnoki egyházmegyébe kebelezett pééri egyházközség leánytanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: lakáson és kerten kívül, tandíjjal együtt, 238 frt. 35 kr. egyházhatósági becslés szerint

Pályázati határnap, szept. 20. Folyamodványok nagy. Nagy László, esperes aához küldendők, Sz.-Somlyóra.

Kolozsvárrt, 1889. szept. 3. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

1331 1889. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a marosi egyházmegyébe kebelezett berei leányegyházközség lévita-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: melléképületekkel és kerttel ellátott tisztességes lakás és 123 frt. 92 kr. egyházhatósági becslés szerint, s egy 6 vékás föld haszonélvezete.

Pályázati határnap, szept. 25. Folyamodványok nagy. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára. (u. p. Nyárádtő.)

Kolozsvárrt, 1889 szept. 3. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

1332—1889. PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a marosi egyházmegyébe kebelezett nagy- és kisadorjáni leányegyházközségek lévita-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: melléképületekkel és kerttel ellátott tisztességes lakáson kívül, 53 frt. 11 kr. ehhez járul még az egyházközségi tagok által e célra alapított magtár kamatjából 3 hektoliter szemes törökbuza.

Pályázati határnap, szept. 25. Folyamodványok ntiszt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára (u. p. Nyárádtő.)

Kolozsvárrt, 1889. szept. 3. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

1333—1889. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a marosi egyházmegyébe kebelezett nyárádszentannai egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: kerttel és melléképületekkel ellátott tisztességes lakáson kívül, 186 frt. 74 kr. egyházhatósági becslés szerint.

Pályázati határnap, szept. 25. Folyamodványok nagy. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára, (u. p. Nyárádtő.)

Kolozsvárrt, 1889, szept. 3. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

1334—1889. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a marosi egyházmegyébe kebelezett maroskeresztúri egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: kerttel és melléképületekkel ellátott tisztességes lakáson kívül, 121 frt. 19 kr. egyházhatósági becslés szerint.

Pályázati határnap, szept. 25 Folyamodványok nagy. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára, (u. p. Nyárádtő.)

Kolozsvárrt, 1889. szept. *Szász Domokos,*
erd ref püspök

1335—1889. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a marosi egyházmegyébe kebelezett torboszlói egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma kerttel és melléképületekkel ellátott tisztességes lakáson kívül, 132 frt. 35 kr. egyházhatósági becslés szerint.

Pályázati határnap, szept. 25. Folyamodványok nagy. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára, (u. p. Nyárádtő.)

Kolozsvárrt, 1889. szept. 3. *Szász Domokos,*
erd. ref. püspök.

1336—1889. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a marosi egyházmegyébe kebelezett harcói leányegyházközség lévita-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: kerttel és melléképületekkel ellátott tisztességes lakhely és 110 frt. 11 kr. egyházhatósági becslés szerint.

Pályázati határnap szept. 25. Folyamodványok nagy. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára (u. p. Nyárádtő.)

Kolozsvárrt. 1889. szept. 3 *Szász Domokos,*
erd. ref püspök.

654—1889 KÖRLEVÉL.

Az erdővidéki ev. ref. egyházmegye képvisleti közgyűlésének mlts, tkts. és tiszt tagjait folyó év szept. 11-én d. e. 9 órakor Baróthon, a köztanácskozási házban tartandó rendkívüli közgyűlésre tisztelettel meghívom. Tárgyak: a) felsőbb leiratok, átiratok felolvasása. b) Esperesi jelentés és beszámolás az ezen évi vizitációról. c) Az időközben fölmerülhető tárgyak. d) A véleményező és indítványok átvizsgálására kiküldött bizottság jelentése Bardócon, 1889. aug. 26-án. Zajzon Mihály, ev. ref. esperes.

906—1889. KÖRLEVÉL

Meghívom az egyházmegye tiszteletes lelkészeit Deésre f. év szept. 20-án d. e. 9 órára a szokott helyiségbe tartandó rendkívüli egyh. m. gyűlésre, és általuk a t. képviselő urakat. Tárgyai az egyházmegyei pénztár ügye, az országos alaphoz beadott folyamodások ellátása és más apróbb ügyek. Megelőzőleg, szept. 19-én délutánra meghívom a Méltóságos fő és, algondnok urakat, az előkészítő munka megtételére. Ha lesznek váloperek, azokat is ellátjuk.

Doboka, 1889. szeptember 1-én. *Nagy Lajos,*
esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ FERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XIX ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1889. SZEPTEMBER 12

37. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő ségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

A segédlelkészi intézmény módosítása.

A segédlelkészi intézmény újabb szervezése tárgyában, az Ig.-Tanács 1887-ben egy javaslatot nyújtott volt be az egyházkerületi közgyűléshez. A közgyűlés a javaslatot visszaadta az Ig. Tanácsnak azon útasítással, hogy közölje nyilatkozattétel végett az egyházmegyékkel és püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségekkel és a véleményeket vegye be oly időben, hogy azokra való tekintettel, javaslatát nyújthassa be a jövő évi közgyűléshez. Az Ig.-Tanács, mint értesülünk, az ez évben tartandó közgyűléshez fogja, most már az illetékes hatóságok meghallgatásával készült, újabb javastatát benyújtani. Ugy hisszük, e fontos tárgy megérdemli, hogy szem előtt tartva az Ig.-Tanács javaslatát, egyet-mást elmondjunk róla, s esetleges észrevételeinkre, mintegy javaslat alakjában formulázva, felhívjuk a figyelmet.

Általában véve, a segédlelkészi intézmény újabb szervezését szükségesnek és teljesen indokoltnak tartjuk. Nem csak azért, mert az 1878. évi egyházkerületi közgyűlés 97 jkönyvi száma alatt életbeléptetett segédlelkészség intézményének eddigi szervezeti pontjai hiányosak s így nem felelhetnek meg a követelményeknek, hanem azért is, mert az újabb időben rohamosan fejlődő egyházi közigazgatás terhes voltán segéd általi segítés; továbbá, a theol. akadémiát végzett ifjaknak elhelyezési szüksége, mely hova-tovább égetőbb annak okán, hogy theol. végzett ifjaink a tanintézetek tanítói állomásaira, szakképzett egyének alkalmazása miatt, mind ritkábban hivatnak meg; továbbá, a theol. szakvizsgák újabb beosztása, mely szerint, a második lelkészképesítő vizsga csak a tanfolyam elvégzése után egy évvel tehető le s ez év segédlelkészi gyakorlatban töltenendő: követelik, hogy a segédlelkészi intézmény minél szélesebb alapon, lehetőleg a fennálló

szükségeknek megfelelően, egyházi törvényeinkkel összhangban, újabban szerveztessék.

Áttérve az Ig.-Tanács javaslatára (Lásd 1887. évi közgy. jkönyv 39. számát), következő megjegyzéseink vannak.

Véleményünk szerint, a javaslat I. szakasza 2-ik pontja kiegészítendő akkiut, hogy abból kitűnjék az is, hogy kö^rlelkészségek is jogosultak segédlelkészt alkalmazni. Azért tartjuk szükségesnek, e jogot a körlelkészségekre is kiterjeszteni, mert azokban a lelkészek papi és tanítói elfoglaltságának terjedelme és terhesége, továbbá esetleges egyházi közszolgálatuk, ha módjában áll az illető körlelkészségnek segédlelkészt alkalmazni, talán még inkább megkívánják a terhek megosztását, mint más jellegű lelkészség.

A III. szakasz második mondata az 1887. évi közgyűlés által elfogadott „lelkészképesítő vizsgák szabályzatának megfelelően lenne módosítandó, így „III. Segédlelkészül csak theológiát végzett (abszolutus) ifjak alkalmazhatók. Önkint értetik, hogy az első képesítési vizsgát sikeresen letett segédlelkész, mint „lelkészjelölt“ minden nemű lelkészi szolgálatot teljesíthet.“ Azért kellene, nézetünk szerint, ezt így, vagy ilyen formán kimondani és nem úgy, mint a szóban forgó javaslat teszi, hogy t. i. „Ha a segédlelkész papiszigorlatot (illetőleg, szakvizsgát) tett, úgy segédlelkészi idején fakultációt nyer,“ mert az egyházkerületünk által is 1887 — 10. ker. közgy. jkönyv szám alatt elfogadott „Theol. vizsgák szabályzata a magyarországi ev. ref. egyházban“ 20-ik §-ában világosan kimondja, hogy „az első képesítési vizsga sikeres letétele által az illető lelkész-jelölt lesz, és mint ilyen, az egyházkerület nevében, felhatalmazást és kibocsátást nyer, hogy mint segédlelkész mindenemű lelkészi szolgálatot teljesíthet.“ Ez a gya-

korlat, valamint vizsgálati rendszer, a mi egyházkerületünkben ez ideig nem volt ugyan meg, de a konvent által kiadott szabályzat elfogadása egyházkerületünket is kötelezi s így a theol. tanfolyamot az 1887—88. iskolai évben megkezdett theol. ifjak, ha a theol. tanfolyam bevégezése után az első képesítő (kápláni) vizsgát sikeresen leteendik. a testvér-egyházkerületekhez hasonlóan, az egyházkerület nevében a vizsgáló bizottságtól kibocsátást és felhatalmazást kell hogy nyerjenek a segédlelkészkedésre nézve és e kibocsátá-ban, illetőleg, felhatalmazásban, mely a szabályzat értelmében, a vizsga sikeres letételekor azonnal kiadandó és általános, tehát, nem egy helyhez kötött kell hogy legyen, minden nemű lelkészszolgálat teljesítésére felhatalmaztatnak. E szerint, önkint értetik, hogy ha az illető segédlelkészül alkalmaztatik, ott, minden újabb kérés és felhatalmazás nélkül, teljesíthet minden nemű lelkézi szolgálatot

A VI. szakasz, véleményünk szerint, kibővítendő egyházi törvényeink 324. §-a értelmében következőleg „VI A segédlelkész szuceszsióra semmi joggal nem bír azonban, ha az illető egyházközség időközben üresedésbe jőne. a törvényes pályázattól elzárva nincs. Ha pályáznék és pályázatra bocsátatnák. az erről szóló káandidáló-bizottsági értesítés vételétől számitandó 24 óra alatt tartozik az egyházközséget odahagyni s az egyházi törvények 324. §-át szigoruan szem előtt tartani. Igaz ugyan, hogy papválasztási szabályaink elég világosan kifejezik, hogy a pályázatra kibocsátottak minő magatartást tanusítsanak a megüresedett egyházközséggel szemben, de megkülönböztetöleg nem szólnak olyan esetről, midőn a pályázó, mint segédlelkész, a megüresedett egyházközségben tartozdik. Véleményünk szerint, a segédlelkézi intézmény szabályzatában kell tehát ezt jelezni, s kimondani, hogy a segédlelkész, ha pályázatra bocsátatik, azon egyházközség megüresedett papi állomására, melyben segédlelkészkedik, a pályázatra bocsátásról szóló értesítés vétele után azonnal köteles odahagyni azt az egyházközséget. Ez ugyan szigoru intézkedésnek tünik föl, de követeli kimondását a méltányosság a többi pályázóval szemben, kiknek 24 óránál több ideig nem

szabad tartozkodniok ott, a hova pályáznak; továbbá az, hogy ez elejét veszi esetleges visszaéléseknek, gyanusításoknak s ezekből keletkezendő zavaroknak és perlekedéseknek. Ez intézkedés ellen fölhozható azon ellenvetésre, hogy ennek keresztülvitele által esetleg a segédlelkész állomás és így megélhetési eszköz nélkül maradhat: felhozhatjuk azt, hogy a javaslat IV szakasza jogot ad a püspöknek arra, hogy a segédlelkészeket kicserélje. E jog igénybe vétele által a segédlelkész kérelmére, minden felmerülhető alkalommal, intézkedhetik a püspök közigazgatási úton, úgy, hogy az elhagyandó egyházközség segédlelkész, az eltávozó segédlelkész pedig állomás nélkül ne maradjon.

(Vége következik)

Vásárhelyi Boldizsár.

J a v a s l a t

a gimnáziumi rajztanítás módosítására nézve.

(Az erd. ref. tanárok Értekezletének jún. 4 tartott üléséből.)

(Vége.

6. Az algimnaziumban a heti óraszám 4 órára felemelendő

7. A szabadkézi és mértani rajz taníttassék a gimnaziumban és reáltanodában egy és ugyanazon alapjában egyöntetü módszer szerint.

8. Ezen egyöntetü módszer alapján a gimnáziumi rajztanítás humanistikusabb irányu lesz s így feladata kevesebb kézi ügyesség fejlesztése mellett, az alak- és műértelemnek ugyanoly mértékben való kiképzése, mint a reáliskolában.

9. A mértan és mértani-rajz tanítása a gimnázium első, második osztályában egy és ugyanazon tanárra bizassék.

10. A mintázás, mint az alakértelmet a test és a domboruság képzelmét fejlesztő taneszköz minden reáltanodában és ha alkalom van, a gimnáziumban is taníttassék. és pedig maga a rajztanár, vagy egy mintázó által. a két tanár megbeszélése útján megállapított tanmenet szerint. A mintázás sohase gyakoroltassék szakadatlanul, hanem felváltva a rajzolással. A mintázásra csak felsőbb osztálybeli oly tanulók bocsátassanak, kik a rajzolásban már némi jártassággal bírnak. A mintázás tárgyai lehetnek: mértani testek, jegec-alakok, diszitmények és esetleg a fej. A mintázó eszköz vastag papiros, az utóbbira az agyag.

11. A közép és az alsó osztályokban fogadtassék el a tömeges mintáknak egy és ugyanazon feladat rajzolása, az egyes osztály által egy időben fali táblán és a tanárnak magyarázattal kísért a fekete táblán való előrajza után.

12. A felső osztályokban alkalmaztassék gipszminták utáni rajz a legkiterjedtebb mértékben.

13. Addig, míg a tanulók test-modelek után nem rajzoltak, testet ábrázoló rajzmintát ne rajzoljanak.

14. Lapos gráfikus rajzminták másolása a különféle ábrázoló módok megismertetése céljaul kivételképpen megengedhető, de soha szakadatlanul egymás után, és csupán közbe-közbe történjék.

15. A rajztanítást folyton kísérje a tanárnak vázlatos műtörténelmi magyarázata, melynek kiindulási alapjául szolgáljanak a rajzolt tárgyak; a mintáuli választott tárgy pedig már maga is oktatólag és művészileg hasson és mindig ugyanazon tanfok keretén belül álljon, a melyen rajzoltatik.

16. A disztimények rajzolása a II. osztályban a görög stílussal végye kezdetét, a fejrjz csak a IV osztályban taníttassék, a tömegtanítás felhasználásával.

17. Egyes tanulók egyéni tehetsége és jövendőbeli pályája általában, de különösen a felső osztályokban kelző méltánylásban részesüljön, azonban, csupán a tanterv keretén belül, azért

18. Azon tanulók is, kik tehetségesebbek levén, a tömegtanításnál gyorsabban haladnak, a rajzokat vagy nehezebb ábrázolási módokban készítsék, vagy foglaltassanak az illető tárgynak más alakban való rajzolásával kombinálás útján.

19. A középtanodában használandó ábrázolási módok mindig a tárgy és tanfoknak megfelelően választassék; általában véve pedig egyszerű és könnyű legyen, minden időrabló, tulságos mekhanikus ügyességet igénylő ábrázoló módok kerülendők.

20. A pontos és helyes körrajz elsajátítására az oktatásnál a legkiválóbb szorgalom fordíttassék, ettől függvén a rajz értéke.

21. A rajzok javítása mindinkább magyarázó szóval történjék, sajátkezű bekorigálása a tanulók rajzaiba a mennyire lehet, mellőzendő.

22. Segédeszközöket, vonalzó, körzőt a szabadkézi rajznál használni, nem szabad.

Ezek azon elvek, a melyeken a mai rajzoktatás egész Európában alapszik. Minden fokon helyes megértés, helyes látás után törekszenek, minden mekhanikai utánszást szigoruan kerülnek, a tanítás rendszeres és következetes összefüggésben áll, átmegy az elemi idomokról a térbeliekre, a laposról a gömbölyűre, az egyszerűről az összetettre. A súlypont, mindenestre, a testrajzolásra helyezendő. a távlatlan és árnyéklattan egyidejű magyarázatával. Ez által a szabad, öntudatos felfogást és önállóságát leginkább előmozditjuk. A valódi látás tulajdonképpen csak ekkor kezdődik, hisz, a természetben nincsenek vonalok, csak lapok, világosság és árnyék által meghatározva. Az árnyékolás azonban csak testi minták szemléltetése által tanulható, nem utánrajzolás által. Az utóbbi legfeljebb tanítja az árnyékolás módját. Az ily cselekvés bizonyosan a gimnáziumnak is fontos nevelési tényezője

Ez a feladat, a mint könnyen belátható, szép, magasztos, hanem nehéz is.

Kérdés most: megoldható-e a gimnáziumban a most gyakorolt tanítási móddal? Én azt tartom, hogy nem.

Ha a különféle hitvallásu és állami gimnáziumi évi értesítőkben utánolvasunk, mindenütt megtaláljuk a mértani rajzot a szabadkézi rajzot éppen nem, vagy csak mellékesen említve. Ha ornamentális rajzról van szó, nem kivehető: vajjon, mérőeszközökkel készültek-e, vagy a nélkül, a mértani rajzzal való összefüggése gyaníttatja, hogy az eszközöket használják. Annál inkább kell azt hinni, mivel a miniszteri utasítás egyenesen azt követeli, hogy a rajzok előbb rajzeszközökkel, majd szabadkézzel készíttendők. Annyi bizonyos, hogy a fősúly mindenütt a mértani rajzon van, és ha az ember az előirt tananyagot, melynek alapján a tankönyvek szerkesztve vannak, számba veszi, nagyon természetesnek látszik. Még így is csak egy része feldolgozható. Mennyi idő maradhat így a szabadkézi rajzra? Oly rövid és tökéletlen tanításnak sikere nem lehet nagy. A tanuló is kicsinybe veszi az oly tárgyat, melynek szárnyai minden irányban le vannak vágva. Ehhez járul még, hogy a szülők részéről ritkán kap felbátorítást, mert az ifjunak tanulnia kell.

Ez a felbátorítás nem ritkán még a kollégák részéről is elmarad, a kik maguk is a rajzban még mindig csak kellemes játékot látnak. Ilyen sisiphusi munka mellett, a melylyel előreláthatóan csak csekély eredmény érhető el, még a lelkesültebb tanár is elveszti bátorságát.

Marad a fakultatív rajz. Ennek nagyon kevés jelentősége van, mert először jobban szereti az így is erősen elfoglalt tanuló a szabad időt, mint a rajzot és ezért a felsőbb osztályu tanuló nagyon ritka, másodsor az ilyen tanuló csak a művésziesnek látszó foglalkozás iránti kedvének és szenvedélyének kielégítését keresi, fél minden megerőltetéstől és kitér minden rendszeres oktatás elől. A jelentkezők kor- és előképésbéli különbsége miatt rendszeres tanítás lehetetlen. Ilyen körülmények közt, ez nem egyéb csalfa tündöklésnél, oly tanítással, melynek nem akarják a megillető helyet megadni, valóban pedagogia-ellenes eljárás, mely a tanulóknak kevés hasznára van, de annál több fáradságot és bosszúságot okoz a tanárnak

Ha pedig a szabadkézi rajz hasznát a tanulásra és az életre nézve, el kell ismerni, be is kell látni, hogy a mértani rajz éppen az ellenkezője annak, a mit a helyes látás elérésére, a mi főcélja rajznak, tenni kell.

Bizonyára, senki sem teheti nekem azon szemrehányást, hogy a mértanirajz hasznát nem tudnám eléggé méltatni, mert hivatkozhatom arra, hogy már 1871-ben fölvettem a III. és IV. osztályba hetenkénti egy órával, tehát, sokkal hamarább, mint ezt rendelte a közoktatási miniszter. Rajzolás matematikai alap nélkül nem gondolható, mindkettő összhangzólag kiegészíti egymást. Hanem nagy különbség van a mértanirajz és szabadkézi rajz közt. Az előbbi ugyan támogatja az utóbbit, a mértant és természettudományt, de csupán mérő és vezető segédeszközök használata nem elégséges arra, hogy a szem biztos és szabad felfogásait, valamiut a kéz megfelelő működéseit kellőleg kifejtse és tökéletesítse, mert a mértékek és vonalok szabad megítélésére nem nyújt al-

kalmat. A mértani rajz vezet a segédeszközök gyors és ügyes kezeléséhez, a szabadkézi rajz a nélkül tanítja, különösen akkor, mikor eszközök egyáltalában nem használhatók. Határozottan hiba, tehát, ha a mértani rajz a szabadkézit kiszorítja és elnyomja. Mindkettőt elkülönítve kell tanítani, a kettőnek egyesítése csak ártalmas lenne. A szabadkézi rajz célja nem érhető el, ha a tanuló segédeszközöket használhat, a mértani rajz sem éri el célját, ha a tanuló a vonalokat és távolságokat szemmértékkel határozza meg. Mindkét esetben tanítjuk a tanulót látásra és kézügyességre, de egész más módon és különböző célból. Minél inkább közeledik a mértani-rajz céljához, annál több matematika kell neki, minél inkább tökéletesedik a szabadkézi-rajz, annál inkább szabadul tőle, azaz, annál kevesebbet mér és számol. Tehát, teljes félreértésről tanuskodik az, ha azt hiszi valaki, hogy az egyiket a másik által lehetne pótolni. Mit is csináljon a tanuló a mértani rajz ismereteivel, ha majd az egyetemen természet, vagy a mikroszkop után kell rajzolni? Nem lesz képes arra, sőt nehezen is fogja érteni, a mit néz, mert szabadon látni, nem tanult.

A szabadkézi rajzot kitűnő képző erejénél fogva egészen a legfelsőbb osztályokig kötelezőleg és módszeresen kell tanítani, hogy hasznos legyen; nem szabad azt éppen akkor megszakítani, mikor a tanuló az első nehézségeket legyőzte és most ahhoz jut, a mi neki nem csak örömet okoz, de a mi mellett még csak most kezd észszel dolgozni, tehát most aratja gyümölcseit eddigi fáradásainak.

A mondottakból könnyen kivehető, a mit kívánok. Nem kívánom a mértani rajz mellőzését, a melynek szükségességét és hasznát senki sem vonja kétségbe, hanem kívánom annak összevonását, teljes egyenjogúságát a szabadkézi rajznak a mértani rajzzal. Sőt, az a nézetem, hogy a tanulót előbb látásra kellene tanítani. mielőtt mérésre tanítjuk. Ha azt megtanulta a tanuló, gyakorolt szemmel és érettebb észszel sokkal hamarabb fogja tanulni az eszközök kezelését és gyorsabban fog haladni a mértani rajzban és a tanár kevesebb órával magasabb eredményt fog elérni, mint eddig. Ezt már tapasztalásból állithatom. Ez természetesen nem zárja ki a mértani alakok magyarázatát a szabadkézi rajz mellett, mert, a mint már mondtam, nem képzelhetem az egyiket a másik nélkül. Hisz, minden látható a szellemnek bizonyos alakban tűnik fel hosszúsággal, szélességgel és magassággal, vagy mélységgel, valamely helyzetben. bizonyos viszonyokkal más alakra nézve, minden alak felosztható elemi alaprészeire. Arra kell a tanárnak figyelmeztetnie a tanulót, hogy a segédvonalakat később egyedül találja föl,

Továbbá, kívánok kötelező, módszeresen haladó tanítást a gimnázium 8 osztályában.

Míg a tanítás az alsó osztályokban tömegtanítás, később a fa- és gipszalakok utáni rajzoláshoz inkább egyes részekre oszlik, vagy legalább csoporttanítás. Itt már a magyarázat csak általános lehet, minthogy min-

denik egyebet lát, külön magyarázat és külön útbaigazítás is szükséges. Számos osztályban ez csak úgy lesz keresztülvihető, ha az osztálynak csak egy része rajzol testek után, míg a többség másképp van elfoglalva. Itt már a tanár rendkívüli nehézségbe ütközik. Lehetetlen, a két szakasznak egyenlő figyelmet szentelni: a fegyelem lazul. Okvetetlen szükségesnek tartom, tehát, hogy a tanár mellett segéd legyen, a ki őt a tanításnál támogatja.

Graff Jakob.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, szept. 9—10.

A két napon át folyt ülés első napján elnökölt főt. Szász Domokos, püspök, a másodikon dr. Kolozsvári Sándor, elnök-helyettes, Gyarmathy Miklós, és jelen voltak, vältakozva, Székely János, Sárkány Ferenc, Parádi Kálmán, Domokos Antal, Deák József, Bodor Antal, titkár és Szász Béla, előadó ig. tanácsos.

Az időközben elnöki úton elintéztett ügyek bejelentve, tudásul véletnek.

Különböző kollégiumaink több növendékének javító és magán vizsgálatairól szóló jelentéseit és határozatait a fölterjesztések értelmében elfogadja, illetőleg, helybehagyja az Ig.-Tanács. Ugyancsak több kollégiumunk tanári székeire hirdett pályázatok lejártával, a folyamodók minőségéről szóló táblázatos kimutatások összeállítván, kinyomatásuk elrendeltetik, a választás alkalmával leendő használat végett.

A közoktatásügyi miniszter ur Dr. Benkő Gábor, tanár-jelölt s egyetemi tanár-segéd, hozzá intézett folyamodására, melyben zilahi kollégiumunk egyik állami katedrájára leendő alkalmazását kérte. Ig.-Tanácsunk véleményét kéri ki, mit ez annyival inkább kedvező módon ad meg, miután id. helyettes-tanári minőségben ugyanama tanári székre s az előjáróság följánlása nyomán, már alkalmazta a nevezett folyamodót. A miniszter kinevezésére, különben, csak majd akkor kerül sor, a midőn az államsegély ügyében megállapított szerződést a miniszter ur is aláírta lesz

A ny.-szeredai egyházközség 17,000 frtnyi kepeváltó tőkéjéből 7000 frton mintegy 50 holdnyi külső és belső fekvőt szándékszik vásárolni s kéri a szerződés helybehagyását. A szerződésnek a fekvőséget terhelő tartozások adataira vonatkozó pontjai a telekkönyvi kivonat illető adataival nem levén megegyezők; továbbá, nem levén kimutatva, hogy a pénz mostani és a fekvők majdani jövedelme között minő arány fogna lenni; végül, a birtok eladójára nézve is kérdés merülvén föl a felvilágosításoknak minde pontokra leendő beérkeztéig az ügylet helybehagyása függőben marad.

A kolozskolotai egyházmegye három egyházkerületi képviselői helye üresen állván, a szabályszerűen megejtett választások nyomán, az egyházmegyei jelentéshez képest, igazoltatnak a gyalui körben Valler József, mákói, az almási körben Bod László, almási és a tanítók részéről Bari Zsigmond, körösfői pap aai.

A zilahi egyházközség az ottani kollegiummal a mustbér-járadék megváltására nézve szerződésre lépven, amaz alapnak egy részét, mely templomépitő kölcsönének részben való biztosítására volt lekötve, kénytelen vala a kollegiumnak átszolgáltatni, mihez képest kölcsöne új biztosításra szorult. Most, mint ilyen, fekvőinek kimutatását terjeszti föl, mit az Ig.-Tanács, miután hatósági engedélye nélkül az egyházi fekvők még meg sem terhelhetők, elfogadott, bekebelezés nélkül s továbbá a följegyzett körülményekre tekintettel, megengedte a templomépitésnek a jövő évre való halasztását.

A zilahi kollegium Dobai Sándor, régi tanítójának, kit súlyos családi csapás ért, 200 frt segélyt szavazott meg, mit az Ig.-Tanács helybehagy.

Az ó-fenesi papi javadalom fa-járandósága behajthatlanná válván, s a hívek más tekintetben sem igen tudván tartozásait beszolgáltatni, a papi javadalom, tókeszerzés útján, 200 frttal lenne fölemelendő. Az ügy az egyet. konvent elé, az első sorban álló szükségek közt lesz terjesztendő.

Dicső-szent-mártoni körlelkészszé, főt. püspök aa. ajánlatára, egyhangu határozattal Cseresznyés Ödön, b. bocsárdi pap aat választja meg az Ig.-Tanács, kit lapunk olvasói is igen kedvező oldalról ismernek.

A kide-csomafáji társegyház csomafáji részében, a közművelődési egyesület segítségével, iskola-építés és lévita-tanítói állomás szervezése levén folyamatban, a kidei pap részére a csomafáji és gyulai javadalmak elvonása fejében, a csomafáji kanonika-porcio fele és 80 frt központi segély állapítatik meg, a csomafáji lévita-tanító díjlevele, ehhez képest hagyatván helybe, elrendeltetvén egyszersmind, az állomás köröztetése is.

(Vége következik.)

É—n.

J e l e n t é s

a „Préd. Tár“ pályázatáról.

A mint már jelezve volt, a „Prot. Közlöny“ folyó évi pályázatára mindössze csak öt közönséges és három ünnepi prédikáció, két esketési és két keresztelési agenda jelentkezett. E pályaművekről általánosságban annyit jegyzünk meg, hogy bár bizottságunk ezek közül koszorura érdemesnek egyet sem talált s azért a kitűzött pályadíjak egyikét sem tartja kiadhatónak; mindazáltal, talált ezen dolgozatok közül egy-két figyelmet érdemlőt; olyant, a mely méltó arra, hogy átdolgozás, vagy legalább némi simítás után, nyomtatásban az olvasó közönség színe elébe jusson. Ugy hiszszük, hogy ezen általánosságban tett észrevételeinket a következőkben foglalt részletes és bő ismertetés igazolni fogja. Az ismertetett művek sorrendje csupán azok beérkezésének időrendjét jelzi.

A) Közönséges egyházi beszédek.

1. Az idvesség igaz útja a hit. Galat. II. 16.

Szerző amaz igen nevezetes és elejétől fogva sokat vitatott theologiai kérdést teszi beszéde tárgyává: hogy vajjon hitünkkel, vagy cselekedeteinkkel szerezhetjük meg az isten előtti kedvességet, az idvességet? Ő, mint protestáns, a Pál apostol által hirdetett és a reformátorok által is elfogadott hit által való megigazulás tanához hajlik: csak hogy írónk ezen elvet, eme folyományát a Pál apostol magasan járó idealizmusának, mely szerint a keresztyénségre megérett em-

ber minden törvényt és minden ceremóniát nélkülözhet, és egyedül istennel és a testvérei bűnének terhét magára vevő Jézussal szoros egyesülésben feltalálhatja a szükséges segédelmet és gyámolt a bűn terhétől való megszabadulásra és az üdvösségre: ezen fönséges idealizmusból folyó tanát a hit által való megigazulásnak, a maga tiszta értelmében felmutatni, írásszerűleg és lélektanilag igazolni, a látszólagos egyoldalúsága miatt ellene intézni szokott támadásoktól megvédelmezni, nem tudja, de meg sem kíséri. Sőt, mondhatni, alig bajlódik valamicskét az általa is acceptált és beszéde tárgyává tett vallási elvvel. Hanem, e helyett azt fejtegeti, hogy nem a ceremóniák, a külső, törvényszerű, hanem a benső jó indulatból keletkező erkölcsi cselekedetek vezetnek üdvösségre. Így hát, szerző felállított tételének tárgyalása folytán saját és a Pál apostol elve elleneseinek seregébe téved, habár ezek szokott durva meze helyett finomabbat is ölt magára. Igaz ugyan, hogy az a tiszta ethikai alap, melyen szerző beszéde folytán az üdvösséget építgeti, rokon azon vallási alappal, melyre ő azt beszéde főtétele szerint építeni igéri, de azért a két alap egymástól még is lényegesen különböző, levén amaz pusztán csak morális, emez pedig teljesen vallási alap. És tudnunk kell, hogy nem csak a kezünk alatti teksztus, hanem általán az ujszövetség, az ember lelki, erkölcsi fölépülését, bűneitől megszabadulását, üdvözülését sehol sem alapítja csak a pusztá morálra, valami stoikus „a jót önmagáért“-féle elvre, vagy Kant-féle kategorikus imperativusra: hanem mindenütt, a csupán morálisnak látszó fejtegetéseknél is, a végső és legfőbb elvet vallási eszme alkotja. Így, még a hegyi beszédben is, melyet némelyek pusztá ethikai prelekióknak szeretnek tartani, ott van a vallási alap: a menyei atya tetszése, akarata. Például: „alimizsnád titkon legyen; atyád pedig, a ki rád néz titkon, megfizeti neked nyilván, (Máté VI. 4.) Szeresétek ellenségeiteket, hogy legyetek menysei atyátoáknak fiai, stb. A kezünk alatti beszéd, tehát, teljességgel nem azt adván, a mit ígér. kivételében elhibázott, nincs is a teksztusból merítve és így pályadíjra igénye éppen nem lehet.

2. A hazaszeretet. Néhémiás IV. 17. 18.

A beszéd egyharmadát tevő bevezetésben, szerző, a zsidó nép és a magyar nemzet történetét egymással párhuzamban téve, vázolja, amazét az Egyiptomból kijöveteltől a babylonai fogságból való kiszabadulásig; ezét az Ázsiából való kiindulástól a mai időig való történelmi vázlatát azon megjegyzéssel fejezvé be, hogy az elkövetett hibákból s az ezek folytán következett szerencsétlenségekből mind a két nemzet a hazaszeretet tanuságát vonta ki, s éppen erről akar szerző tüzetesen szólni. Két részben teszi ezt, melyek közül az elsőben azt fejtegeti, hogy hazánkat azért kell szeretnünk, mert ahhoz mindnyájunkat kedves emlékek csatolnak és mert az érette s annak előmenetelére célzó munkára erőt és lelkesedést csak a hazaszeretet érzelméből merithetünk. A második részben azt adja elő, hogy hazánk iránti szeretetünket kötelességeink teljesíté-ével, önszeretetünk legyőzésével bizonyíthatjuk be, mely utóbbi erénynek a sors csapásai által tönkre jutottak szives felségelésében s midőn a haza védelmének szüksége áll elő, vagyonunk, életünk feláldozásában kell nyilatkozni.

Nemes érzelmtől sugalt, értelmesen rendezett és kivitt beszéd; de aránylag kevés tartalma hosszadalmas bőbeszédűségben terjeng. a mi hatásából, erejéből sokat levon. Még nagyobb hibája az, hogy sok helyen elannyira nélkülözi a specialis keresztyén vallásos szellemet, hogy inkább egy politikai népgyűlés, mint egy keresztyén templomi közönség számára írottak tarthatnók azt. Mert bár az egyes hazafias erények fejtegetésénél szakadatlanul a legvallásosabb népnek, a régi Izraelnek magatartására hivatkozik; de ezen indoklás inkább csak külső vallásos színezetet, mint benső

vallásos szellemet kölcsönöz a beszédnek. Az utóbb említett célt úgy érthette volna el a szerző, ha a hazaszeretet kötelességét isten akaratából, általán vallás-erkölcsi eszmékből tudja-va leszámaztatni, s ha nevezetes történelmi egyéniségeknek, például, egy Dávidnak, egy Cromwelnek, egy Hunyadi Jánosnak, vagy egy Bethlen Gábornak példájából mutatja meg, hogy a hősi hazaszeretet mikint táplálkozik a vallásos érzelmek forrásából. Azonban, a jelzett hiányok mellett is ezen, beszéd, említett jó oldalánál fogva, kissé tömörebbé átdolgozva, megérdemli a kinyomatást.

(Folytatása következik.)

Nyiltlevél a szerkesztőhöz.

Örömmel olvasám lapunk f. évi 35-ik számában, hogy szerk. ur elvégre megfoszt azon kellemes szellemi élvezettől, (!) melyet eddig hasábjai majdnem mindenik számában közölt „Hálás köszönetek“ s „Nyilvános számadások“ „tárháza“ bőségesen nyújtott s kuriosum-képpen, akarom mondani, „a tréfa okáért“ a nevezett számban is három oldalnál többet tölt be ilyesmikkel, hogy a kit tán a szó nem volna képes kapacitálni, testi szemével, érzékeivel győzőljék meg, hogy csakugyan „korszerűen“ cselekszik a szerkesztő, ha „ilyen dolgokkal megölmi lapunkat“ nem nézheti tovább. Eddig is vártuk, mert, hiszen, minő közérdek az, hogy egy-egy hosszú névsort 5, 10, vagy 50 krajcáros adományokkal appendixelve, végig olvassuk? Vagy talán azt hiszik a közlők, hogy az adományozókat még nagyobb tettekre sarkalják, ha becses neveiket kinyomatva látván, hiúságuknak tömjéneznek? Én

bizton merem állítani, hogy tiz közül alig akad egy a névsorból, hogy megolvassa s az ő tiz krajcárjáért kinyomatott nevének örvendezzen. Mi indokolja tehát e „Nyilt számadásoknak“ azon lapban való közlését, mely a közérdekű dolgok közlésére is kevés? Éppen semmi! Sőt még azt sem helyeselhetjük, hogy egyes egyházmegyék espereséi még a házassági törvényszék tartását is a „Hivatalos lapban“ adják tudtul mindazoknak, a kiket illet. Ha megengedhető is, hogy a nagyobb egyházmegyék, a közlekedési eszközök hiánya, vagy nehézsége okán, közgyűléseiknek tartását a hivatalos lapban tegyék közzé, de a házassági törvényszéket is, melynek 4—10 tagja szokott lenni, ott hívni össze, semmivel sem indokolható túlterhelése a hivatalos lapnak.

Végre is, azt mondó vagyok, hogy lapunkat minden, nem közérdekű, vagy legalább másokat is nem érdeklő, dologtól kiméljük meg, s ha az eddigi programmon valamit változtatni enged annak terjedelme, arra kérem a szerkesztő urat, hogy a „Hálás köszönetek“ „Nyilvános számadások“ és még a nem éppen itt közölni szükséges „Körlevelek közlése helyett, nyisson legalább egy fél hasábot a „Kérdéseknek“ és „Feleleteknek.“ Vannak dolgok, melyekre nézve nem vagyunk tisztában; fordulnak elő esetek, melyekben jól fogna az útbaigazítás. Ilyenkor felvetnök a kérdést a lapban, s mások megadnák a feleletet ugyanott. Ez égető szükség nálunk is, mert „bizony-bizony, mondom néktek, sokakban megessünk.“*)

Földes György.

*) Igen szívesen. (Szerk.)

T Á R C A.

Mekhanikus, vagy dinamikus-e a szentírás inspirációja.

Inspiráció alatt értjük általában az isteni megvilágosító, föllekesítő és megszentelő szellemnek az emberi szellembe való behatolását, azt az újjá-szült erő, azt az istennel való elteltséget, azt a szellemi nemes irányu elragadtatást, azt az istenesültséget, mely okvetlen szükséges arra, hogy az ember valami igazán nagyot, fenségest, örök-időkre szólót létesíthessen. Igen! Ez az isteni megvilágosító erő képesíti a vallás-alapítót, a vallási geniuszt oly vallás-erkölcsi eszmék produkálására, melyek teljesítésével az ember, istenéhez, mindenható atyjához mindig közelebb-közelebb jut; ez képesíti az istenség mélységeinek legalább megközelítő kutatására. Ez az isteni erő képesíti a költőt a gondolatok, az eszmék művészi kompozíciójára s kifejtésére. Ezért szoktuk azt mondani a valódi költői alkotásról: „Ez az ihlet percének produktuma.“ Ez az isteni erő, ez a múzsa csókja képesíti a művészt, hogy művébe eszmét, érzést, kifejezést öntsön. Szóval, ez az isteni erő, ez az inspiráltság működik mindenütt, hol valami igazán „nagy“ létesül. Ezért, az inspirációt nem lehet csak vallási térre szorítani; kiterjed az, vagy jobban mondva, ki kellene annak terjedni a szellemi élet minden működésére.

Közelebről, azonban, az inspirációt a szent könyveknek, az isteni szellem, a szent lélek által történt sugalmazására, tehát, a bibliának nem emberi, hanem isteni eredetére szokták vonatkoztatni.

Hogy a szentírás nem emberi eredetű, hanem inspirált: ezt a bibliának mindkét része tanítja, tanította s ta-

nitni fogja minden időben az egyház, habár különböző értelmezésben.

Már az ó-testamentom prófétáit a „ruach Jahve“-val eltelteknek tekinti. Ez az isteni lehelet képesíti őket arra, hogy a jövő titokteljes mélységeibe beláthassanak. Azonban, az ó-testamentomi inspiracionális tan csak költői, dogmatikussá később lesz.

Az új testamentom többször hangsúlyozza úgy az ó-, mint az új szövetségi könyvek inspirációját, sőt azzal a követeléssel lép fel, hogy isteninek tekintessék, mivel az, s azok, a kinek és a kiknek eszméit, élet-működését foglalja magában, isteni küldetésűek voltak „Mert én az istentől származtam és jöttem, mondja Jézus, mert én magamtól nem jöttem, hanem ő küldött egemet.“ Az apostolok küldetésüket csodák által bizonyítják be. Magasabb küldetésűek mellett szól a roppant siker, melyet rövid idő alatt fel tudtak mutatni. Maguknak az írásoknak isteni eredet tulajdonítatik: „Ha valaki láttatik prófétának lenni, vagy lelki dolgokban tudósnak, vegye eszébe, hogy a melyeket nektek írok, azok az Úrnak parancsolatai,“ mondja Pál I. Kor. 14. 37. Vagy, Jel. könyve 1. 19.: „Írd meg, a melyeket lát-tál, a melyek most vannak és a melyek ezek után következnek, mondja az Ur. Legklaszszikusabb bizonyítéka az írás inspirációjának Timotheusnál az ismeretes hely: „A teljes írás istentől ihletett, hasznos a tanításra, önmeggyőzésre, jobbitásra és az igazságban való nevelésre.“

Az egyház is tanította mindig az írás inspirációját, habár a „paterek“ nagyon különbözően nyilatkoztak róla.

Azonban, tény, hogy a patrisztikai korban a mechanikus inspiráció kifejlődve nem volt.

Midőn a protestantizmus a pápai tekintélyt feladta, okvetlenül ki kellett fejlődni ama nézetnek, hogy a szentírás valóban inspirált, azaz. a hiendők és teendők dolgában feltétlenül szabályozó tekintélyü. Maguk a reformátorok szentül vallják és hitvallomásilag megerősítik, hogy *scripturae sacrae verbum essent Dei*, „hogy azok a szent lélektől sugalmaztattak.“

A pápai tekintély helyett valóban abszolút tekintély utáni vágya a vallásos kebleknek, alapítá meg a mechanikus inspirációnak nevezett elméletet. Ezt teljes tökélyre a 17-ik századbeli lutheri orthodoxia vivé.

Mi is hát az a mechanikus inspiráció? Röviden megfelelhetünk a kérdésre. Azon elmélet, melynél fogva a szentírás minden könyve, szava és betűje, sőt még a pontozás is közvetlen isteni sugalmazás produktuma. A szent írók csak jegyző-tollai voltak az isteni akaratnak, csak *notarii spiritus sancti dictantis fuerunt*.

Ezen elmélet alapján hibás, mit bizonyítanak a belőle folyó konsekvenciák, bizonyít a pszichologia, bizonyít a tudomány.

Ha az írás minden, izében istentől inspirált, akkor a ker. embernek mindent hinnit kell, a mi csak a biblia két táblája közt van, vallás-erkölcsi zsinormértékül kell venni mindent, a mi csak abban foglaltatik. A geográfiai, fizikai, bölcsészeti elemek mind inspirálva vannak, tehát, ezek mind „*verbum Dei*,“ a miről, pedig, a tudomány kimutatta, hogy a szentírással nem identikus fogalom, tehát előttünk istenige tekintélyvel nem bírhat.

Aztán, a lélektan azt tanítja, hogy az ember szellemi téren, öntudatlanul, gépiesen nem szerepelhet, tehát a szent írók sem lehettek csak az isteni akaratnak író-tollai.

Ha elfogadjuk a mechanikus inspirációt, akkor hiuútnk kell, hogy Józsué a napot csakugyan megállítá Gibeonban, a minek lehetőségét a csillagászat tagadja. Szóval, akkor a természettudományok és biblia egymás mellett meg nem állhatnak, mivel a bibliában levő naiv természettudományi képzeteket, e tudomány a mai állásponton, elfogadhatóknak nem tartja; pedig hitünknek tudásunkkal harmóniában kell lenni, különben vagy az egyik, vagy a másik hibás. A mechanikus inspiráció s konsekvenciái szolgáltattak okot annyi keserű harcra, a hit és tudás, a vallás és tudomány között.

Ha elfogadjuk a mechanikus inspirációt, akkor hűtlen utódai leszünk reformátorainknak, akkor megtagadjuk, prot. létünk, vallásunk elveit, akkor, mint katolikus testvéreink, modern bálvány-imádók leszünk. Igen! Luther, bár szentül vallja, mit különben mi is vallunk, hogy a szentírás inspirált, csakhogy helyes értelmezésben, de azért azt mondja: „A próféták kétségkívül Mózes tanúlmányozták s a későbbi próféták a korábbiakat, s így irták le a szentlélektől ihletett gondolataikat könyvbe. De itt-ott fa, széna és pozdorja is került ki e jó, hű tanítók és vizsgálóktól és nem csupa aranyat és drága köveket építettek. Csak a va-

lódí marad meg, a többit megemészti a nap tüze.“

Igen! A protestantizmus elvéből hifolyólag, mindig el-lene volt a teremtmény-imádásnak s az isteni fenséghez a gyarló emberit még csak nem is hasonlította, annál kevésbé imálda azt. De, ha elfogadjuk a mechanikus inspirációt, akkor, habár nem is a teljes emberit, de a nagy részében emberit állítjuk oda isten gyanánt.

Mindezekből kifolyólag, határozottan elvetjük a mechanikus inspirációt s teljes szívvel és meggyőződéssel ragaszkodunk az inspiráció másik neméhez, melyet dinamikainak szoktak nevezni, az előbbivel szemben.

Dinamikus inspiráció alatt értjük a szent könyveknek a szent írók emberi tudalmának közegén át történt sugalmazását, a *verbum Dei*-nek *theopneustiáját*, azt az istenesült emberi munkásságot, midőn az isteni beleolvad az emberibe, hogy azt fölemelje, potencirozza, megszentelje. Azt valljuk Kalixtussal: „Az ihletés csak addig terjedhet, a meddig a kijelentés, mert hisz, az ihlet, ha nem is azonos a kijelentéssel, de minden esetre erős argumentuma bizonyítéka ennek. A kettő egymás nélkül nem lehet; hanem egymásért van!“

A kijelentés pedig arra vonatkozhatik, mi az emberek megváltásához üdvéhez tartozik, következőleg az ihlet is a bibliának csak vallás-erkölcsi tartalmára vonatkozhatik.

Tehát, az ihletnek helyes dinamikai fogalmát így formulázhatjuk az új testamentomra nézve: Minthogy a Krisztusban történt kijelentés az isten-emberi életnek és az isten-ember személyéből kiindult vallás-erkölcsi tannak kijelentése, melyet az apostolok Krisztussal való szellem-egységüknel fogva, kifejtettek tehát az írás *theopneustos* annyiban, a mennyiben abban ama szellem és amaz élet kifejezést nyer!“

Az inspirációnak ugyanezen fogalma áll az ó-testamentomra nézve is, a mennyiben abban a krisztusi vallás-erkölcsi életre és tanra előkészítő vallásfok az isteni szellemtől sugalmazva, autentikusan van kifejezve.

Tehát, az egész szentírás inspirált annyiban, mennyiben képes az embert legmagasabb életcéljához, az istenem-berséghez elvezetni.

Ez az inspiráció dinamikus fogalma. Ha ez elméletet fogadjuk el, akkor nem jövünk ellentétbe a tudományokkal, mert a nem vallás-erkölcsi eleme az írásnak, nem levén *verbum Dei*, nem inspirált, következőleg, nem csalhatatlan s nem feltétlenül hiendő. Így értelmezve az inspirációt, képesek leszünk megfejteni a szentírás egyes könyveinek eltérő jellemét, a szentírók egyéni és írói sajátosságait, mert a din. inspiráció szerint, a szentlélek sugalmazása minden egyes próféta egyéni tudalmi közegén át történik, s így felismerhető mindeniken az egyéni sajátosság. Szóval, az ihletnek dinamikai fogalma mellett óva leszünk mindazon veszélyektől, melyeknek ki vagyunk téve a mechanikus inspirációnális elmélet mellett.

Azonban, az által, hogy csak a „*verbum Dei*“ tartjuk és valljuk inspirálnak, korántsem állítjuk azt, a mit

a racionalizmus hangoztatott, hogy t. i. a szentírás pusztán emberi mű, az emberi józanész, ráció produktuma minden isteni szellem, inspiráció hozzájárulása nélkül.

Korántsem! Avagy, volt-e valaha ember, ki képes lett volna, oly művet létesíteni, mint a szentírás, mely már csaknem kétezer év óta üdülést nyújtó kútfeje a megfáradottaknak és megterheletteknek, melyet az idő vén fája nem hogy beborított volna leveleivel a feledékenység talaján, nem hogy évültté tette volna azt, sőt évenként és naponként újjászülő hatásával újjá válik maga is a vallásos lélek előtt.

Irt-e valaha ember oly művet, melyből, mint szent könyvünkéből, szegény és gazdag, koldus és király, örvendő és szomorkodó egyiránt lelki táplálékot merithetett, merithet és merithetni fog minden időben? Létesített-e valaha ember oly művet, mely milliók szívét áthatá, megnemesíté, hogy seregeljen a Krisztus zászlója alá, melynek egyik oldalán a jelmondat áll: „hit, remény és szeretet“, a másikon „haladás és tökéletesedés.

Nem! Nem is írhatott és nem is fog írhatni soha senki!

Tartsuk meg hát az írás dinamikus inspirációját s közeledjünk hozzá mindig olyan tisztelettel, minő megilleti az isteni lelket, mely belőle lehel S töltsön be minket is, mint hajdan Izrael prófétáit ezen ujja szülő inspiráció, ez a megszentelő szellem, nemes foglalkozásaink közepette, hogy mindenikünknek, kik az evangéliumi talentumok sáfárai vagyunk, mintegy vérünkkel váljék a ma is élő angol volt miniszterelnöknek, az igazán vallásos lelkű és nemesen gondolkozó kiváló protestáns államférfiúnak, Gladstonének, az angol parlamentben a bibliáról mondott ezen örökké emlékezetes mondása: „Vagy „ezzel“ győzzük meg a világot, vagy „ez en fogják holttestünket az örökkévalóságnak általadni.“ Legyen azért jelszavunk „Előre, ezzel, vagy ezen!“

Szász Gerő.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Király ö felsége, magán pénztárából, a piskii templom-építésre 150 frtot; a kis-iklói templom-építésre 100 frtot méltóztatott adományozni.

= Folyó évi aug. 11-én mult harminc esztendeje, hogy a kolozsvári egyház közgyűlése főtiszt. Szász Domokos püspök aát, és e lapok szerkesztőjét, ugyanazon ülésben egyhangulag papjává választotta. Hát, nem aranyenyegző, de mégis valamelyes időcske ez ugy az egyház, mint két papja életében. A kolozsvári egyház elhatározta, hogy ennek emlékét megünnepli, és erre nézve a következő programot küldte szét: Főt. Szász Domokos püspök, és nt. Szász Gerő, közjegyző urnak 30 éves lelkési működésük évfordulója alkalmából a kolozsvári ev. ref. egyházköztség által rendezett Örömmünnepegy sorrendje: 1. 9 órakor a hívek gyülekezése a belfarkas-utcai templom melletti papi szálláson. 2. Fél 10 órakor bevonulás a templomba és az isteni-tisztelet kezdete. 3. Invokáció. 4. Egyházi ének előadja a földszek énekkara. 5. Ima, főt. püspök Szász Domokos által. 6. Ének, a földszek énekkara által. 7. Egyházi

beszéd, tartja nt. Szász Gerő, közjegyző. 8. A hívek tömeges tisztelgése az ünnepelel lelkészknél és ez alkalommal egy diszes emlék-okmány átadása. 9. Délután 1 órakor közös polgári ebéd a Stadler-kertben.

= Csiky Lajos. debreceni theologiai tanár hízagpótló munkát állított ös-ze, melynek címe „A rokonság és sógorság ágainak és izeinek számítása, tekintettel a magyarországi törvényesen bevett és elismert összes vallásfelekezetek jogviszonyaira.“ A mű, mint a hozzánk is beküldött tartalomjegyzékből látjuk, többet foglal magában, mint a mennyit címe ígér. Kiterjeszkedik min-ten olyan kérdésre, mely tárgyavai csak némi részben is összefügg. Szerző arra törekedett, hogy hasznos segédkönyvet adjon az összes felekezetek lelkészeinek kezébe. A mű előfizetési ára 1 frt, melyet szept. 30-ig kell beküldeni szerzőhöz, ki novemberben fogja szétküldeni a példányokat. Melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe a nagyszorgalmu szerző e legujabb irodalmi vállalatát.

= Minden dicséreten felül álló nemes oselekedet. „A m.-ludasi ref. egyházköztség számára ajándékozták balázstelki Csontos János és marosvásárhelyi Nagy Polixéna,“ ily felirattal érkezett számunkra egy gyönyörű nagy harang Kolozsvárról. Annál kedvesebb ez nekünk, mert legfőbb óhaj-tása volt mindnyájunknak, hogy épülő toronyunkba, a szintén egy buzgó hívünk áldozatkészségéből, már régebben megvett kis harangunk mellé a nagyot is feltebessük. Megadta isten érnünk ez örömet. Azok által adta meg, a kik eddig is elő-jártak mindig a keresztyén erények gyakorlásában; azok által, kik még főt. püspökünk itt jártakor 500 forint alattak a templom-építésre. S így ez újabb áldozattal 1000 forintnál többet segítettek. Mi, kik igazán rá vagyunk szorulva minden igaz keresztyén támogatására, alig találunk hálánk méltó kifejezésére illendő szavakat. Találjanak elismerést öntudatukban. Az egyház megbizásából. M.-Ludas, 1889. szept. 4. Vásárhelyi Lőrinc, ref. körlelkész.

= A „Közpapok Lapja“ megjelent. Miután, a mint mondja, háromezer példányban nyomtatott és valószínűleg mindenkinék megküldetett, felmentve érezzük magunkat ismertetésétől. Szégyenelnők, ha volna az erdélyi egyházkerületben egyetlenegy ev. ref. lelkipásztor, ki elolvasásánál ne arra gondolt volna, hogy az országos egészségügy még rendezve nincs.

Hivatalos rész.

708—1889.

KÖRLEVÉL.

A széki egyházmegye szamosmenti körének f. hó 16-án d. u. 4 órakor, Szamosujvárt, Papi Értekezlete lesz, melyre ezennel, a kör elnök felkérése folytán, a t. tagtársurakat tisztelettel meghívom. Szék, 1889. szept. hó 4. Somkerek Miklós, esperes.

1207—1889.

MEGHIVÓ.

A kolozs-kalotai házassági törvényszéknek biráit, a B.-Hunyadon folyó évi szept. hó 23-án tartandó házassági törvényszékre reggeli 9 órára ezennel meghívom. Fölkérem ugy a birákat, mint a válópereseket a kitűzött idő és óra pontos megtartására. Ugyane napon d. e. 11 órakor egyházmegyei köztörvényszéket tartok, melyre a törvényszéki bírák pontos megjelenését, kérem. Gyalu, 1889. szept. 3. Deési Gyula esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XIX ÉVFOLYAM

KOLOZSVÁRT, 1889. SZEPTEMBER 19

38. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztői iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

A segédlelkészi intézmény módosítása.

(Vége.)

A VII. szakaszban, nézetünk szerint, részletezendő az, hogy a második képesítő vizsgát sikeresen letett segédlelkész szolgálata a pályázati minősítésnél minő mértékben számítatik be. Mert az, a mint a javaslat jelen alakjában ki van mondva, hogy t. i. „A második papi vizsgát letett segédlelkészek szolgálata a pályázati minősítésnél rendes papi szolgálat gyanánt számítatik; de csak a szigorlaton nyert minősültségük „mértéke szerint,“ nem elég világos s igen könnyen félreértésre adhatna okot. Ugyanis, a minősítés megállapításánál a segédlelkészek szolgálati éveinek száma nem ítéhető el a rendes papok szolgálati éveinek száma szerint, mert a rendes papok pályázati minősítésének megállapításánál, nemcsak a szolgálati év és szigorlaton nyert minősültség, hanem azon egyházközségek osztályzata is tekintetbe jön, melyben, mint rendes papok szolgáltak. A segédlelkészségek, azonban, nincsenek osztályozva s a rendes lelkészségek osztályozásához mérten, nem is lehet azt végrehajtani s így a pályázati minősítés megállapításánál csak szolgálati idejük és a szigorlaton nyert minősültségük jöhetnek tekintetbe; éppen azért, véleményünk szerint, a segédlelkészek pályázati minősítése meghatározásánál a püspöki titkárokkal és külföldön járt papjelöltekkel szemben használt mérték alkalmazandó némi megszorítással. E szerint, a VII. szakasz így hangzanék: „A második képesítő vizsgán „jeles“ (régebb kitünő) osztályzatot nyert segédlelkészek, kétévi szolgálat után, bármely, a „jó“ (régebben jeles) osztályzatot nyert segédlelkészek, három évi segédlelkészi szolgálat után, második, és a kielégítő (3) osztályzatot nyert

segédlelkészek, négy évi segédlelkészi szolgálat után, harmadik osztályú papi állomásra nyerne pályázati minősültséget.“

Igy módosítva e szakaszt, minden kétséget kizárólag jelezne azt, hogy a segédlelkészek szolgálata a pályázati minősítésnél minő mértékben számítassék be. Azonban, itt figyelembe veendő az, hogy e módosítás elfogadása esetén, módosítani kell, illetőleg, ki kell egészíteni a papválasztási szabályok VIII-ik fejezetét is. E fejezet nem intézkedik elég világosan arról, hogy a rendes lelkész pályázati minősítése megállapításánál a papi szigorlaton nyert minősültség és a szolgálati évek száma együttesen minő mértékben számítassék be valamely papi egyén javára; a fősúlyt inkább arra fekteti, hogy minő osztályzatú egyházközségben szolgált az illető egyén, holott, nézetünk szerint, nem ez a fő, hanem a szolgálati év és bizonyítványi fokozat. A mostani papválasztási szabályok mellett, egyházkerületünkben, a pályázati minősítés megállapításánál határozatlanság uralkodik s egymástól eltérőleg járnak el. Így, megtörtént az, hogy a papi szigorlaton kitünő osztályzatot nyert s III-ik osztályú papi állomáson két évet szolgált pap, nem káandidáltatott I-ső osztályú papi állomásra azon okból, mert III-ad osztályú egyházközségből csak 5 évi szolgálat után lehet I. osztályú egyházközségbe pályázni. És ez eljárás, a jelenlegi szabályzat szerint, törvényes ugyan, de, nézetünk szerint, méltánytalan. De másfelől, napirenden van az az eljárás is, hogy az előbbihez hasonló minősültségű egyén III. osztályban töltött két évi szolgálat után I. oszt. egyházközség papi állomására pályázatra bocsáttatik. Látnivaló, hogy egyforma esetenél kétféle eljárás is adja elő magát. Hogy ez a visszás állapot megszűnjék, s hogy ne jöhessen elő az a méltánytalan eset, mely szerint

segédlelkészi szolgálat nagyobb értékű beszámítás alá esik, mint a rendes lelkészi szolgálat; hogy továbbá a papi szigorlaton nyert minősültség és a szolgálati évek száma együttesen kellő módon számíttassék be a pályázati minősítés meghatározásánál: a papválasztási szabályok VIII. fejezete, ha a segédlelkészi intézmény VII szakasza az általunk fönnebb ajánlott módosítással fogadtatnék el, szintén módosítandó, illetőleg, kiegészítendő volna következőleg:

„296. §. Bármely osztályu egyházközségben pályázhatnak, stb. . (L. „Törvények Tára“ 80.l.) és oly „kitünően“ (most jeles) képesített papjelöltek), kik legalább egy évig püspöki titkárok voltak, avagy két évet rendes, illetőleg, segédlelkészi szolgálatban töltöttek.“

„297. §. Második, harmadik, negyedik osztályu egyházközségekben pályázhatnak, stb. . és oly „jelesen“ (most „jó“) képesített papjelöltek, kik legalább két évig püspöki titkárok voltak, avagy három évet rendes, illetőleg, segédlelkészi szolgálatban töltöttek.“

„298. §. Harmadik és negyedik, stb. és oly „egyszerűen“ (most kielégítő) képesített papjelöltek, kik legalább két évig püspöki titkárok voltak, avagy négy évet rendes, illetőleg, segédlelkészi szolgálatban töltöttek.

Ilyen forma kiegészítéssel a papválasztási szabályok semmit sem veszítenének erejükből, sőt az által, hogy világos útmutatást nyujtanának a törvényerőre emelnék azt az általános nézetet, mely szerint a papiszolgálat bármely osztályu egyházközségben egyenlő értékű, még nyernének.

Bár nem tartozik szorosán tárgyunkhoz, mégis ki kell terjeszteni figyelmünket, e fejtegetés keretében, a külföldön járt papjelöltek és püspöki titkárok pályázati minősítésének megállapításánál használt és törvény által biztosított mérték alkalmazására nézve is.

Már az 1887. évi kerületi közgyűlésen felmerült olyan észrevétel, mely szerint a törvény a külföldön járt ifjaknak, valamint a püspöki titkároknak a rendes és segédlelkészek szolgálati idejével szemben, az által, hogy egy évi külföldön-lételt, avagy püspöki titkárságot egyenlő értékűnek jelez két évi rendes, avagy segédlelkészi szolgálattal igen nagy előnyt ad. A törvénynek, a mint tudjuk, igen helyesen, az az intenciója, hogy a

néha áldozatokkal járó, de mindenesetre hasznos, mert szélesebb és magasabb látkört biztosító külföldi tartzkodásnak, valamint a meglehetősen terhes és sok gyakorlati kiképzést nyujtó püspöki titkárságnak megérdemelt előnyt nyujtson. A törvény ez intézkedését, nézetünk szerint, fen kell tartanunk továbbra is, annyival inkább, mert az ujabban elfogadott theol. vizsgálati módozat szerint, a külföldön járt, avagy püspöki titkárságban levő ifjunak is csak a második képesítő vizsga sikeres letétele után lesz előnyére az eltöltött év; az első képesítő vizsga utáni év, tartozkodjék bár az alatt külföldön, avag, működjék, mint püspöki titkár: segédlelkészi gyakorlatban töltött éveknek fog számíttatni és pályázati minősítése megállapításánál nem leendő befolyással.

Ime, ezek valának észrevételeink. Hiszszük, hogy még több és fontos megjegyzés merülhet föl e jelentős intézmény tárgyalásánál, azoknak elmondását másoktól várjuk.

Vásárhelyi Boldizsár.

A 21-es bizottságból.

Huszonegyes bizottságunk e hó 17-dikén tartá meg nagyfontosságú és egyházunk papnövelésének s tanár-képzésének jövőjére nézve döntő jelentésű gyűlést. A tagok közül csupán hárman, gr. Bethlen Géza, főgondnok, Ilyés Károly, kuriai bíró, és Nagy Lajos, törvényszéki elnök aai. nem jelenhettek meg, levélben adva elő okaikat, míg báró Bánffy Dezső és Lészai Ferenc, egyházkerületi főgondnokok, továbbá, Gyarmathy Miklós, Simó Lajos, Dr. Bodor Tivadar, Dr. Kolozsvári Sándor, Gr. Bethlen Pál, gondnokok, Bihari Sándor, Dr. Kovács Ödön, Szilágyi Gyula, Bod Károly, Parádi Kálmán, tanárok, Bartha Lajos, Nagy László, Zóltáni Elek, Somkerek Miklós, esperesek, és dr. Szász Béla, az elnök által fölkért előadó, megjelenve, az elnöklő főt. püspök aai. szívesen üdvözlé az egyházkerületi bizottságot, a jegyzőkönyv vitelére Parádi Kálmánt kérve föl s az előadót fölszólítá tiszte teljesítésére. Addig is, míg az előadói terjedelmes munkálatot, a bizottság határozatához képest, jövő számunkban, egész terjedelmében közölhetnők, örömmel jelentjük, hogy az előadó határozati javaslata értelmében kimondta a bizottság, hogy az Ig.-Tanács útján ajánlja az idei közgyűlésnek a kolozsvári theologiai akadémiának az egyetemen bizonyos kapcsolatban lehető rövid idő alatt leendő föllállítását s egyszerismind a kolozsvári állami tanárképezde ref. tagjai nevelkedésének felekezeti szempontból való kiegészítése és gyakorlati képezése számára egy paedagogium berendezését internatussal és konviktussal s a kolozsvári kollegiummal összefüggésben. A biz. tárgyalása nem annyira a kérdés

érdeme körül forgott, hanem jórészt csak a dr. Kovács Ödön elhalasztási indítványa fölött folyt, ki sokkal nagyobbnak, terjedelmesebbnek és bonyolódottabbnak ítélte az ügyet, hogy sem ily rögtönösen megállapodásra lehetne jutni, holott egy évre elbalasztva a döntést, ez alatt részletes fejtegetések, fölvilágosítások és kiegyenlítések útján általános megnyugvást lehetne elérni. Csatlakozott e fölfogáshoz gr. Bethlen Pál, míg Szilágyi Gyula nem kívánt a kérdés egyház-politikai ágához szólni, csak arra kérte a bizottságot, hogy a theologiai akadémia áthelyezése esetére, a főgimnázium teljes kiegészítése és lehető magas színvonalra emelése által pótolassék a kollégium e vesztesége. A bizottság többi tagjai, majd nem kivétel nélkül nyilatkozva, hangoztatták a kérdés teljesen megért voltát, az egész egyházkerület érdekének az egyes rész érdeke fölötti állását, a papnevelés és felekezeti tanárképzés kérdésének sajnosan elhanyagolt állapotát s a múlt évi közgyűlés határozatának rendelkezését, hogy az ideai közgyűlésre a bizottságnak javaslatot kell készítenie. S ezzel bezárjuk a hely szűkéhez mért rövid tudósításunkat, szívünkben üdvözölve a bizottságot jó munkájáért, a melyet végzett.

É—n.

Azok a koszoruk.

Nincs nemesebb nyilvánulása a szív érzelmének a kegyeletnél, mely imádkozik, fárad másokért, ápol, védelmez és jót cselekszik. Ez adta ajkára Eliezernek az imádságot, melyet az ő uráért, Ábrahámiért emelt az égbe; ez hívta Salamon királyt, hogy megvénhedt anyja alá széket rakjon; ez indította Abdiást, hogy rejteket nyisson a Jezabel haragja elől menekülő prófétáknak és hogy kenyérrel és vízzel táplálja őket; ez hozta szemére a könyveket Nehemiásnak, midőn sirt elpusztult hazája sorsán, hol az ő atyáinak koporsói valának; ez vitte árimáthiai Józsefet a megfeszített Krisztushoz, hogy annak testét a keresztről levegye és kertjében eltemesse; ez indít hálára jótevőink iránt ez állítja a gyermeket elaggott szülője mellé, hogy azt ápolja, gyámolítsa.

A kegyelet féltő gonddal viraszt a nyugvó kedves fölött is, kinek emlékét a szeretet szívébe oltotta. S midőn a képzelet bűvös ecselje elébe rajzolja azt a kedves képet, kit már csak így láthat és azon csüng egész lelkével: mintegy föntartja az összeköttetést azzal, kihez már csak gondolata hatolhat el, ki már túl van ama dönthetlen határon, melyen átjutni, nyitott szemmel és dobogó szívvel nem lehet. A kegyelet azután is tenni kész mindent a kedvesért, midőn az már nincs többé. Gondozza nyughelyét, őrzi emlékét, védi nevének, becsületének tisztaságát. S mintha olykor elkíváncoznék hozzá, hogy megláthassa, miként van az ott, hogy felpuhitsa gyöngéd kezekkel alvó feje alatt a párnát. Az érzelmek osztályozásánál a kegyeletet szent érzelemnek nevezhetjük, mely egy talajban fogamszik a szeretettel, sőt ennek gyökeréből hajt ki. A mily szép erény a kegyelet, épp oly melegen gyakorolja azt a szív. A muzulmán, ha

egy darab papírt talál a földön, melyre Allah neve van írva, fölveszi és gyöngéden elrejt, nehogy valaki megtapodhassa.

A kegyelet, ha egy rögtöt félremozdítva talál a nyugvónak helyéről, azt gondosan visszateszi; ha egy virágot letörve, a helyett mást ültet; de nem csak, hanem koszorút fon a sirra, melyben kedvese nyugszik. A koszoruzott szobrok, emlékoszlopok és sírok némán is hirdetik, hogy kegyelet van az élőknek szívében.

Nem olyan koszorukról szólunk lát, mint a minőt égő arccal nyújt mosolygó menyasszonyának a boldog ifju; vagy a minő a véres csatától diadalmasan visszatterő hősnak dobogtatja meg szívét; sem olyanról, mely a munka versenyében győztesnek köríti homlokát; vagy a melylyel tapsok között emelkedik hirnérre a nagyratörő. Itt halotti koszorukról van szó, melyek nem nyereséget, hanem veszteséget jelentenek; nem örömet, de bánatot tolmácsolnak, s melyeket az emlékezet szálaival fon össze a gyászoló kegyelet a tisztelet, hála és szeretet jeliséi alatt.

A kegyelet sokkal melegebb és őszintébb, semhogy ki ne mutatná részvétét, a mihez nemcsak hogy joga van, de sőt ez a szív erényei közé tartozik. Azonban, a halottak megkoszoruzásában tulságig mentek az emberek, a mennyiben fényűzést csinált ebből is a külső látszatnak oly nagyon hódolni szerető világ. Csaknem általánossá váltak a halotti koszoruk palotától a kunyhóig. Ez jól is volna így, mert hiszen a részvét kifejezése nem csupán a paloták kiváltsága, ehez a szív megkövetelheti a maga jogát a kunyhóban is. Csakhogy azokat a koszorukat a halotthoz vinné mindig benső, igaz részvét s lenne az a részvétnek szent értelemről megszentelt jelvénye. Gyakran olvassuk a hirdapokból, hogy ennek, vagy amannak temetésekor „nagy tömeg kísérte a koszoruk özönével elborított koporsót.“ Máskor meg ilyesmit olvasunk: „a tömérdek koszorút, melyeket fehér lovak vontak, külön kocsihoz kellett tenni“ stb. De hát, hányszor láttunk magunk is annyi koszorút összehordva, hogy alig jutott hely számukra a ravatal körül. Közel vagyunk ahoz, ha ugyan már is bele nem jutottunk, hogy a koszoruk mennyisége szerint ítéljék meg a részvét mekkoraságát. Pedig a koszoruk szalagján diszjelző aranybetűs szavak sokszor nem mondanak igazat és értelmük nem több külső látszat alá rejtett hízégnél.

De tegyük föl, hogy igazat mondanak és minden koszorút igaz érzelemből tesznek le a ravatalra elannyira, hogy a képmutatásnak legkisebb árnyéka sem eshetik egyre is azok közül. Akkor is, vajjon, nem lehetne-e maradandóbban föntartani a halottnak emlékét és szebben, nemesebben kifejezni a részvétet? Például, ha jöteknysággal összekötve, vinnők véghez a kegyelet e cselekedetét?

Ugyanis, a szebbnél-szebb koszoruk értéke sok halottnál százakra megy, melyeknek árait összeadva, egy-egy szép kis tökélet tennének ki. És ezek ha elhelyeztetnének valamely segélyező intézetnél, vagy iskolánál a halott nevét viselő emlék-alap képpen, melyeknek kamat-

jaival segíteni lehetne a nyomorulton, az árván: ez vajjon így nem szebb, nem maradandóbb emlék lenne-e? Hiszen, így a kegyeletes részvét kettős mértékben enyhítene a fájdalomon, beteljesülne rajta, hogy köny után könyet törül, mint a jótékonyság angyala. Maradékok maradékai, késő-ivadékok késő-ivadékai áldanak emlékéit a halottaknak, kinek nevére tételnének az ily alapítványok. Az illetők „koszoru-váltás” címen összeadhatnák ilyen célra pénzeiket, a kegyelet legkisebb megsértése nélkül, sőt így a kegyelet nemességében még nyerne. Mert, mi történik a koszorúkkal? Egy részét behányják a sirba, odaadják az enyészetnek; más részét tán falra függesztik emlékül, de ez is az enyészeté, mert időre, és pedig nem sok időre, szétmállik, semmivé lesz. És így elvész mindannyiszor egy-egy szép kis tőke minden haszon nélkül. Holott, a fennebbi módon hasznosítani lehetne azoknak értékét, mely érték eredményében áldásosabb lenne, mint azok a koszorúk. És a halott emlékének is hosszabb ideig tartó életet biztosítanak.

Láthatni koszorúkat koporsón olyan házaknál is, hol azoknak árát jobb lett volna egy rubadarabra, vagy éppen kenyérre fordítani és az árváknak adni.

A nép között is kezd terjedni, főleg városhoz közel fekvő falukon, a koporsóknak koszorúkkal való ékítése, a mit köztük, ha egészen meg lenne honosodva is, még se lehetne egyébként nevezni szokásnál, már pedig a puszta szokásnak nincs benső értéke. A miveletlen népek sem érzeke, sem értelme nincs ahhoz, hogy felfogni tudja az ilyesminek jelentőségét, sem érezni, sem érteni nem tudván. úgy, mint a mívelt ember. Azonban, arról mégis meg lehetne győzni, hogy azok a koszorúk a halottaknak nem használnak semmit, de áruk az élőkön segítene.

E tekintetben hatni, tenni, mozgalmat indítani: első sorban a papok előtt áll nyitva a sorompó és ha megküzdve előítélettel, félreértéssel, munkájok sikerhez vezet, nekik is jut egy levélke az elismerés koszorujából, mert befolytak arra, hogy áldásosabb emlékké változzanak át azok a koszorúk

Ha ugyan nem járnának úgy ezzel is, mint a megrogzott torozással, mely ellen még küzdünk, de ez a küzdés legtöbb helyütt csak sisiphusi munka. De ne ijedjünk vissza tőle, már a kezdet előtt, próbáljuk csak tenni, hatni: törekvésünket ebben hát ha siker koszoruzza.

Gönci János.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, szept. 9—10.

(Vége.)

A múlt évi egyházker. közgyűlés útiasítván az Ig.-Tanácsot, hogy a n.-sajói egyházmegye főntartása, avagy más egyházmegyékbe való beosztása iránt a folyó évi közgyűlés elé javaslatot terjeszzen, a kérdésre vonatkozó összes iratok és vélemények pedig össze levén gyűjtve, a véleményes javaslat megkészítésére bizottság küldetik ki.

A sz.-ujfalusi iskola építési ügye annyira elő levén

készítve, hogy az Erdélyrészi Közművelődési egyesület biztosította 200 frt. tőkén felül még mintegy 400 forint áll rendelkezésre, az Ig.-Tanács felkérte br Bánffy Jenő főgondnok és patronus át, hogy az ügy intézését magára vállalni sziveskedjék.

Szentes Gyula ny. lévita-tanító, mint a szamosujvár-németii magtár volt kezelője 330 frt. elszámolási tartozással levén az egyházkerület javára terhelve, az egyházközség és az esperes ajánlatával támogatott kérvényében e felelősségterhe alól való fölordoztatásáért folyamodik, mit az Ig.-Tanács annyiban teljesít, hogy a törlesztést évi 20 frtos részletekben engedélyezi.

A m.-régeni egyházközség engedélyt nyer, hogy romladozott templomát és papi lakját, a kimutatott fedezettel, kijavíthatassa.

A magyaró-kereki egyházközségben a múlt hó folyamán történt sajnos tüzeset alkalmával, mind az egyházközség, mind a pap, mind a kántor tetemes kárt szenvedett; az egyházi épületek, ugyan, biztosítva voltak, de igen rozzant állapotban levén már az égés előtt, az I. m. ált. biztosító társulattól nyert kártérítés csak négyszáz egy néhány frtra rugott, a miből még az iskola restaurálása sem fog kitelni, s az idő előhaladt voltához képest, ez idén az iskolázást csak bérházban lehet folytatni, a bérlet díját is e kártérítés levén fedezendő, valamint némi ideiglenes épület-javításokat is. Az Ig.-Tanács ebben az irányban megtevéen ideiglenes intézkedéseit, a pap és kántor ajánlattal fölterjesztett segély-kérvényeit áttette az államsegély-bizottsághoz, mely azóta, mint tudjuk, a papnak 100 és a kántornak 50 frt. rendkívüli segély kiadását javasolja.

A sz.-régeni egyházközség a templom-építő 12,000 frtos kedvezményes kölcsön 1½% -os törlesztő járadékainak csak ideiglenes fedezetét mutatván ki s e teher egy részét a Gusztáv-Adolf-egylettől remélt segélyre akarván fektetni, a mi állandó fedezet-módnak nem tekinthető, az első évi kimutatott fedezetet elfogadja ugyan az Ig.-Tanács, de a 32 éves törlesztési időre tekintettel, állandó alap kimutatására utasítja az egyházközséget. Ugyanez egyházközség engedélyt kér, éppen a templom-építésre való tekintettel, hogy iskolája újra építését két évre elhalaszthassa, mire az Ig.-Tanács a római példabeszéddel felelt: ha muszáj, szivesen.

A harcói, idei júniusban meghalt, lévita-tanító részére az egyetemes konvent, a közalapból, ez évben 50 frtot szavazván meg, az egyházközség azon a címen, hogy a néhait ő és az illető afyja temetteté el, kéri e költségek fejében az 50 frtnyi segély kiadását. Az Ig.-Tanács nem érzé magát illetékesnek e segély-összegnek ily címen való kiadására, hanem az egyet. konvent elhatározása alá fogja az ügyet terjeszteni.

Az erdélyrészi közművelődési egyesület által, hatóságunk engedélye nélkül, a m.-n.-zsombori ev. ref. kántori javadalomnak a saját iskola-tanítója részére tett odaígérése ügyében az esperes jelentést tevén, a javadalom átengedése, további rendeletig, betiltatik.

A dévai állami főreáliskola igazgatója jelentvén a főt. püspök ur útján, hogy az eddigi részünkről javadalmazott vallás-tanító megtagadta e listát teljesítését és pedig azon a címen, hogy a mult évi tanításért a jutalmat meg nem kapta: az igazgatónak megíratik, hogy az áll. segélyből járó javadalmat azért nem kapta ki, mivel nem lehetett neki megmagyarázni, hogy, mint minden az államsegélyből járó javadalomról, az övéről is két nyugtatóvány adandó, egyik az állammal, másik az egyházkerülettel szemben való elszámolás igazoló okmányakint, a miniszterhez pedig felterjesztés történik hogy a felekezettek a középiskolai vallás-tanításra törvény által kötelezve nem lévén, jövőre sziveskedjék, mint más helyeken is, e vallás-tanítás jutalmazásáról saját tárcája terhére gondoskodni.

Az egeresi templom-javítás terhe és költségvetése megállapíttatik.

A pávai, 60 frttal imint javított papi díjlevél alapjau kihirdetett pályázat nyomán a kandidáció megtörtént, de az egyházközség nem választott, miután a csupán két jelölt közül egyik sem nyerte meg tetszését. Az egyházközség új pályázás kiírását kérvén s az egyházmegyei tanács e kérését, a Törvény 317. §-ára való hivatkozással, elutasítván, e végzés ellen fölbbezett, még pedig azal a hozzáadással, hogy kész papi javadalmát, a kepeváltó alap jövedelméből, még 40 frttal emelni, hogy számosabb és alkalmasabb pályázók jelentkezésére legyen kilátása. Az Ig.-Tanács a fölterjesztést, fölbbezési ágában elutasítja s az egyházmegyei végzést helyben hagyja; ellenben a fizetés-fölemelést engedélyezi, elrendelvé a díjlevél ez értelemben való új kiállítását s kimondá, hogy ennek helybehagyása után, az új javadalomra új pályázat lesz hirdetendő.

A hosszuaszoí egyházközség, 9 tankötelese számára, 1 $\frac{1}{2}$ %-os törlesztő kölcsönrel költséges tanítói lakot és tantermet akar építeni, mire utasítást vön, hogy a népességhez és a hivek csekély számához s vagyoni erejéhez mért szerényebb tervet készítsen.

É—n.

J e l e n t é s

a „Préd. Tá.” pályázatáról.

A) Közönséges egyházi beszédek.

(Vége.)

3. A keresztyén szabadság emberi méltóság. Rom. XII. 2.

Szerző hosszuza nyult bevezetésben azon kérdés felett töpreng: vajjon, mi az oka annak, hogy az ember a maga erkölcsi célját csak nagyon hiányosan tudja megvalósítani? Okoskodása folytán arra a meggyőződésre jut, hogy a kellő erkölcsi tökélyre jutásnak akadálya abban rejlik, hogy az ember munkásságánál, törekvéscinél a világi érdekek válnak túlnyomókká. Innen következik, hogy az apostol kívánsága szerint is, nekünk meg kell ujulnunk, vagy is megváltoznunk értelmi és érzelmi tehetségeinkre és cselekvésünk módjára nézve.

Ezen bevezetés után, azt igyekszik kifejteni, hogy értelmi tehetségünk megújulása a rossz szokásoktól és előítél-

tektől való megszabadulásban, értelmi önállóságra jutásban; az érzelmi megújulás a bűnös indulatok legyőzésében, a szív tisztaságában nyilatkozik; a cselekvési mód megújulása mi-kéntjének fejtegetésére már nem vesz időt magának a szerző s ezt nincsen is mért tennie, hiszen, a két előbbi rész folytán is voltaképp cselekedetekről beszélt.

Eltelkintve attól, hogy a beszéd címe legkevésbé sem fejezi ki a tartalmat, maga a dispozió még csak megállja a maga helyét; azonban, a kidolgozás a legszerényebb mértéket sem üti. Szerző eszméi nem elég tisztázottak s így kifejezésük sem lehet eléggé szabatos. A bevezetés még megjárja; de a beszéd tulajdonképp testét egy sor zavaros gondolat alkotja, melyet a száraz és nehézkes irmodor még élvezhetetlenebbé teszen. Ugy tetszik nekünk, hogy szerző gondolkozni és tanulni szerető egyén, de nincs megerősödve, eszméinek kellő rendben és alakban való előterjesztésére. Még kevés írói routine nal bír

4. Közönséges beszéd. Máté VIII. 1—5.

Szerző a zsidóknál szokásos tisztulási intézmények ötletéből, Máté VIII. 1—5. alapján, beszéde tárgyává teszi, hogy az erkölcsi tisztátalanság elhárítása, mi által eszközölhető. E kérdésre a következő pontokban felel 1. Jézussal való érintkezés. 2. igaz, helyes bűnbánat. 3 a szentségek élvezete által.

Az első részben nagyon érdekesen írja le, hogy a Krisztus beszédének hallgatása által miként érintkezünk ő vele, s ez miképp hat a mi erkölcsi javulásunkra, és hogy ez az igazi érintkezés a Krisztussal, nem pedig a keresztnak, Krisztus festett képének, az ereklyéknek csókolgatása

A második részben csak röviden érinti a gyónás és bűnbánat erkölcsi tisztaságot eszközölő erejét; kifogásolja a fülbegyónás r. kath. vallási gyakorlatot; azonban, ezt a kérdést megközelítőleg sem fejti ki kielégítőleg.

A harmadik részben a szentségekről, mint az erkölcsi tisztátalanságot elhárító eszközökről szólván, elsőben is azok jelentésének dogmatikai fejtegetésébe bocsátkozik; de ezt elannyira felületesen végzi, hogy nem vagyunk képesek, megérteni, hogy vajjon szerző a sakramentumokat csupán jelképes, vagy a bűnt mekhánikus hatással eltörölő vallásos cselekvényeknek tekinti. Azután polemizál a kath. egyháznak a keresztelés alkalmával követni szokott ceremoniái, valamint az urvacsorával egy szín alatti kiosztása, az átlényegülés tana ellen, de csak nagyon közönséges és alantjáró fölfogással és a nélkül, hogy e nevezetes kérdések tisztázásánál az egyedül célravezető eljárási módhoz, t. i. a szentírás helyes értelmezésének és dogmaörténeti tanúságának megfigyeléséhez folyamodnák. Azért természetes, hogy a munka, melyet szerző az utóbb említett tekintetben végez, várakozásunkat távrolól sem képes kielégíteni; de annyi jó elemet még mindig tartalmaz, a mennyi nyomdafestékre érdemesíti.

5. Közönséges egyházi beszéd. Jelenések könyve XXI. 1.

Szerző a Jel XXI. 1. v. ama szavai alapján: „és látam új eget és új földet,” a földöntúli életéről beszél, annak mivoltát a textus ezen szavai érzelmében „és a tenger nincs többé,” csupa negatív határozmányok által mutatván fel, más szóval, egy olyan állapotban, melyben semmi sem lesz meg abból, a mi a földi életet fárasztóvá, fájdalmaszá, ijesztővé teszi. E célból segítségül egy képet használ fel: a tenger képét. A tenger örökös mozgalmának rajzában az emberi élet állhatatlanságát, sok szenvedést okozó változékonyságát festi; azután a népeket és egyeseket egymástól elválasztó tengernek képelmünk elé állításával ama szomorú és örökösnek látszó elválásra emlékeztet, melyet a sir okoz; a szilárd alkatu hajókat szétroncsoló tengeri vihar képében a pusztító, enyészetet hozó halált juttatja eszünkbe; de mindezt csak azért

teszi, hogy annál nyomatékosabban mutasson rá az élet állhatatlanságának, az elválásnak, a halálnak ellentétére; a lélek megnyugvására, a hivek állandó egyesülésére és az örök életre ama sirontúli világban, melyet Krisztus ígér, s melyet általa érünk el. Az egész beszéd egy elég szerencsésen invenált és kivitt allegoria, csakhogy alapeszméje, mint szerző maga tudunkra adja, a Hetesi által összeállított „Egyházi beszéd-vázlatok”ból van kölcsönözve. Ezen kívül, abban a véleményben vagyunk, hogy a kis beszéd értékéből szerzőnek csak kevés részt tulajdoníthatni; mert bár a beszéd-vázlatot, melyet szerzőnk a kezünk alatti prédikációvá átdolgozott, nem ismerjük, emennek rövidségéből azt merjük következtetni, hogy az átdolgozó a kölcsönzött alapeszmének, vagy jobban mondva, beszéd-vázlatnak kibővítésére, felöltöztetésére nem sok fáradságot fordíthatott.

B) Ünnepi beszédek.

1. A meggyőződés és szeretet nyelve. Pünköszt. Csei. II. 4.

Szerző a nyelveken szólás tehetségét, melyet az apostolok az első pünkösztkor nyertek, képes értelemben véve, úgy tünteti fel, mint: 1. a meggyőződés és meggyőzés, 2. a szeretet nyelvét.

Azután az első részben előadja, hogy valamint egy távol levő kedvesünknek hozzánk intézett levele irántunk való szeretetéről győz meg, úgy az első pünkösztkor kitöltött szentlélek, Krisztus ígéreteinek, beszédeinek igazsága felől győzte meg a tanítványokat, s ezen meggyőződés ereje meggyőző erővel birt a hallgatóságra nézve is, a minnek cáfolhatatlan bizonyítéka a ker. egyház megalakulása, terjedése s mai fennállása. Így kell most is, ha valamiről embertársainkat meg akarjuk győzni, meggyőződéssel szólnunk, s meggyőződésünk valóságát megfelelő magaviseletben és tettekben tanusítanunk, mint az apostolok, kiknél a szó és tett egy nyomon haladott.

A második rész tételének bizonyítása végett azt hozza fel szerző, hogy Jézus a megtestesült szeretet lévén, a tőle kibocsátott lélek nem lehetett egyéb, mint a szeretet lelke, s azoknak beszéde, kik ezen lélek hatása alatt szólottak, a szeretet beszéde, vagy nyelve. Ezt tanusítja az apostolok önfeláldozó buzgósága a ker. vallás terjesztésénél; mert ilyen apostoli munkára erőt és ösztönt csak a szeretet adhat és sohasem a nagyravágyás, dicsőség-hajhászat. Azután buzdítja hallgatóit, hogy tanulják meg gyakorolni és megvalósítani a szeretet beszédét a családi életben, szemben a sirók és szenvedőkkel, s azon esetekben, midőn az egyház, a haza segélyünket és támogatásunkat igénylik.

A helyesen koncipiált beszéd kivételében erős megróvás alá esik. A kidolgozás csak ide-oda kapkodva és bukdácsolva halad előre; a gondolatok nem a rökonság és egymásból való következtetés rendje, hanem a véletlen szeszélye szerint sorakoznak; a kifejezésekben inkorrektsséggel találkozunk; szerző, az ő iróilag, hogy úgy szóljak, iskolázatlan stíljével, a legtöbb helyett, nem tud a szeg fejére ütni, csak körülte kopácsol. Ezért beszéde csak új és gondosabb kidolgozás mellett, a mit figyelmet ébresztő koncepciójéért nagyon megérdemelne, jelenhet meg a nyilvánosság előtt.

(Vége következik.)

Emlék-okmány.

A kolozsvári ev. ref. nemes és szent ekklézsia képviselő közgyűlése.

Az olvasónak üdvöt!

Mi, a kolozsvári ev. ref. Egyházközség gondnoka és képviselői adjuk ezen levelünknek rendiben tudtára mindeneknek, a kiket illet, most élőknek és jövőndőbelieknek, hogy minekutána az Urnak MDCCCLIX-ik esztendejében, augusztus havának 21-dik napján, előzőink törvényes közgyűlése, két üresen álló papi székünknek betöltésére, annak rendi szerint egybehivatott; a mikor is

főt. és méltóságos Z. Bodola Sámuel, püspök-helyettes, főgondnok aának előlülése mellett, jelen levén Ince Mihály, főgondnok, Pataki József, algondnok, Vadas József, Nagy Péter, Filep Samu, dr. Pataki Dániel, Bányai Károly, Ince József, Csulak Dani, Ferenci Károly, Antalfi Ferenc, Sárkány Ferenc, Földesi István, Pál József, Lukács Ferenc, Sárosi Mihály, Bányai György, Kele Izrael, Pataki István Mike János, tanító, Kállai Lajos, Olasz Károly, Varga Ferenc, Gyöngyösi János, Macskási Sámuel, Sallai István, Csiki Mihály, Kilin Mihály, Bruzer György, Baróti József, Balog György, Bernád György, Gombos Gergely, László Ferenc, Kerekes Áron, Mezei György, Kóti Mihály, Zágoni Mihály, Kovács József, Kovács Márton, Kolláth István Márton István, Pásztor István, Németi József, Diószegi Ferenc, Csiki János, Bruzer József, Jenei József, Brán János Tárkányi György, Rab András, Kovács István, Orosz János, Kömes Márton, Kolláth Sándor, Makoldi Sámuel, Got hárd József, Herceg Lajos, és h. jegyző. Gyulai Pál aai, a törvény értelmében való választás elrendeltetvén, az egyik székre az egész választó-gyülekezet egyhangu akaratával és nagy lelkesedésével közfelkiáltás útján tiszteletes Szász Gerő és a másikra, Szász Domokos, segédpap aa. elválasztatott;

és minekutána azon naptól fogva mindez ideig, egyházközségünk derüs és borus napjaiban egyaránt, az Ur kegyelméből nyert szép talentomokat nemes és szent ekklézsiánk javára és előmenetelére gyümölcsözötve Isten dicsőségére főnnálló templomainkban és a jövőndő nemzedékeinek szolgáló iskoláinkban hiv és áldásos szolgáltatokat teljesítve, Anyaszentegyházunk méltó elismerését kiérdemelte:

Egyházközségi képviselő közgyűlésünk mai napon kelt határozatával,

nagytiszteletű Szász Gerő, pap, esperes és egyházkerületi főjegyző aának

főtiszteltü és méltóságos Szász Domokos pap és püspök aának, pappá választása harmincadik évfordulójának öröme és emlékezetére, hálás elismerését és köszönetét jegyzőkönyvébe igtatja és buzgó foházzsal kéri az áldás és kegyelem istenét, hogy megnevezett kedves aának életét és erejét egyházközség javára és dicsőségére minél hosszabba nyujtsa és megtartsa!

Minek biznyságául aláírásunkkal ellátott és hiteles pecsétünkkel megerősített ezen levelünket kiadtuk, a kolozsvári ev. ref. ez egyházközség képviselő közgyűlésének, Kolozsvárt, 1889. aug. 4-dikén tartott üléséből.

T A R C A.

A radnóthi zsinat végzése.

Nos Michaél Apafi Dei gratia Princeps Tranniae; partium Regni Hungae Dns. et Sicular. Comes, etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significan. quibus expedit universis: Quod pro parte et in persona Re-

verendissimi ac clarissimi Michaelis Tophaei de Tophó Sacro-Sanctae Theologiae Doctoris inter Nostros Primi Aulici Concionatoris Primarii nostri; ac universarum Ecclesiarum Reformatorem in Tranniae Episcopi, nobis syncere dilecti, exhibitae sunt Nobis et praesentatae Literae quaedam seu Complationes difficultatum quarundam Ecclesiasticarum, circa quos-

dam Articulos et Ritus, ab Ecclesiis Nostris Orthodoxae Religionis jam olim receptos et usu comprobatos, per quosdam Ecclesiasticae pacis Turbatores motarum, in Grali Synodo Ministrorum Ecclesiarum Reformatarum Transylvanicarum, ad diem decimum sextum mensis Jun. Anni Dni Millesimi Sexcentesimali Septuagesimi tertii pro tunc currentis, in possessionem Nostram Radnoth, in Cottu de Küküllő existentem congregatorum ex edicto Nostro celebrata, coram spectabilibus Magnificis et Grosis, Francisco Redei de Kis Rede Consiliario Nostro intimo, Comitatus Colosien. Comite Sedis Selis Udvarhely Judice Regio et Civittis Nostrae Colosvar Capitano ubique Supremo, in eadem Congregatione Ecclesiastica, in persona Nostra Praesidente coeterisque Confessionis Helveticae Nostris Consiliariis agitatarum, cum eorundem Ministrorum nempe Ecclesiasticorum, et Consiliariorum Nostrorum Deliberatis, ac per consequens Approbationibus Nostris Principalibus confectae, ac conscriptae Supplicans Nobis ut Nos earundem Complanationum quasdam Particulas, deliberaonesque ac approbationes Nostras omniaque et singula in eisdem contenta, ratas gratas et accepta habentes praesentibus Literis Nostris verbo tenus inseri et inscribi facien. denuo benigne approbare, ratificare et confirmare dignemur. Quarum tenor talis est: Acta Synodi Generalis Radnothini celebratae Anno 1673. 16. Junii Praesidente Celsissimo Principe in persona Splis ac Grosi Dni Francisci Redei, praesentibus item suae Celsitudinis Consiliariis ex Confessione Helvetica.

Nagy alzással köszönjük Ngodk, mint Kglis Urunkk, hogy országunk terhes gondjai között az Istennek is vigyáz sővényén s híven házaira, s azokban botránkoztatás által gerjedett tűznek eloltására visel s viseltet szorgalmatos gondot is. Ezekk pedig colligálására ekkediglen bokros alkalmatosságokat, melynek Istenünk kettős boldog életében legyen bőséges remuneratora. Mi is a nagy Urk szolgálai s Ngodk Kglis Urunkk alsz hívei duplász köteleességünk eleget akarván tenni temporis et loci condito termino compareáltunk és Ngodtól minekünk committalt dolgokat végeztük, követtük, processusinkat rendben szedtük, írásban letettük, a delinquens felek ellen való censuránkat Ngodnak kezében is küldöttük. Kérvén alázatosan Ngodat, méltóztassék Ngod Tanács Ur híveivel eleitől fogván való Ecclesiastica libertasunkban megtartani s ezek a mi definitióinknak approbálásával s ezen libertasunkk jövődőre való fenmaradására ratificálni, melyért köteles hűségünket ígérjük s még könyörgeésünkben is Ngodnak emlékezetét Istenünk előtt fentartjuk. Azok pedig következnek ilyen renddel:

Acta Synodalia A. 1673. die 16 17 et 18. Junii Radnothini secundum puncta quaedam in certos numeros digesta.

Ad Primum. De Evangelio declarálták a vádoltatott felek, hogy az evangelium az ő teljességében, a menyiben jelenti a Krisztus testben való eljövetele, szenvedése, halála tec. felől való örvendetes izenetit az Istennek, mint már actu meglelt dolgot, így nem volt az ó-testamentomban, hanem voltak mindezek felől ígéretek, melyet deákul is így distingválhatni: in Evangelium promissionis et impletionis sive late distincte dictum: Illud fuit in V. Testamento, hoc autem

non; melyben közönségesen megegyezünk, de a szólásnak módját nem javaljuk.

Ad secundum. De Remissione peccatorum állitják ő Kglmek, hogy a mi a bűnbocsátnak valóságára tartozik, megvolt az ó-testamentumban, fenmaradván a bűnről való vádolásnak és az kézírásnak eltöröltetése; melyet tartanak ő Kglmek, annak nagyobb teljességére valónak lenni. Mi pedig tanitjuk közönségesen, hogy az a bűnbocsátnbeli kglmeknek administratiójára tartozik, melyben a régi szentekk semmi fogatkozások nem volt, jóllehet annak cselekedettel való végbemenetele az új testamentomnak idejére halasztatott legyen: Mivel az hit a távol való dolgokat is nem különben mint a jelenvalókat apprehendálja.

Ad Tertium. Ez aránt is ő kglmek resolválák magokat, hogy ha különben szólanak is, de egyetértének egy híres neves Amesiussal, kinek munkái régtől fogva a mi Collegiuminkban is tanítottak. (U?)talák pedig lib. 1. Med. Theolog. Cap 39. Thes. 10. 11.

(Vége következik)

Közli: Zoványi Jenő.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Ugy hisszük, olvasóink természetesen fogják találni, ha saját lapunkban önmagunkról minél kevesebbet beszélünk, s azt a keveset is csak éppen a nyilvánosság jogán és mert megtörtént dologról referálni köteleességünk. A mult számunkban említett jubiláris ünnepély, melylyel a kolozsvári egyház megtisztelte főtitst. Szász Domokost és Szász Gerőt, mint harminc év óta papjait, folyó hó 15-én, program szerint, lefolyt. A megelőző estén a Polgári Dalegylet és a földészek énekkara külön-külön szerenaddal lepte meg a jubilánsokat, mely felemelő bevezetést képezett a más napi ünnepélyességekhez lámpionjaival és mindenekfelett azokkal a szerető szivekkel, melyek észintén, a ragaszkodás közvetlenségével nagy tömegekben keresték fel lelkipásztorait, kik meghatottan köszönték meg a szives figyelmet. A másnapi isteni tiszteleten szüknek blzonyult a belsőfarkasutcai templom, holott színültig telt meg oly közönséggel, a minőt Kolozsváron kívül alig tud felmutatni még egy város széles Magyarországon. Hogy a gyülekezet valóságos áhitattal hallgatta az imát és egyházi beszédet, hogy a jubilánsok mély meghatottsággal szólottak hallgatóikhoz: azt az alkalmat eléggé megmagyarázza és bizonyosságot tettek azok a könyvek, melyek nedvessé tették a szemeket nem a látszatnak vizével, hanem a szívből és annak érzelmeiből született harmattal. Isteni tisztelet után, dr. Kolozsvári Sándor, gondnok vezetése mellett, az egyház képvisellete, a főtanoda tanári kara és száz meg száz résztvevő keresték fel Szász Domokost és Szász Gerőt és meleg baráti nyilatkozatok kíséretében nyújtották át azt a pergamenre írott és gyönyörűen kiállított diszokmányt, melyet hetven-nyolcvan aláírás diszit, melyet lapunk más helyén közlünk. Következett a társas-ebéd, melyen a testületek, vallásfelekezetek és barátok egy pár százan vettek részt, és a melyen nem hiányoztak a szellemes felköszöntők. Befejezte a szép napot, egy barátságos vacsora, melyre főtitst. Szász Domokos látta szivesen közelebb álló barátait. A szép nap elmúlt, de emléke sokáig megmarad azok szívében,

kik jelentőségét felfogni képesek; megmarad a hála és kegyelet a jubilánsok szívében a kolozsvári egyház és résztvevők iránt és az a halmaz távirat. és üdvözlő levél, mely újabb harminc esztendő-t kíván. Még harminc esztendő! Az isten jó és hatalmas, de az életnek határa van. Elég lesz addig élni és csak addig éljünk, míg anyaszentegyházunknak, hazánknak javát munkálhatjuk, és kötelességeinket bethelhetjük. Azután, jöjjen új neszédék, folytatni a szent munkát és fényesebb tehetségekkel borítsa örök feledésbe nevünk emlékezetét

— Benkő János. egyházkerületünk közügyigazgatója, görgényi egyházmegyénk esperese és m.-péterlaci pap aa. a mi öreg barátunk, folyó hó 11-én estve meghalt, 72 éves korában. A legbánatosabb részvételt adunk hangot a veszteségnek, mely papi karunkat, egyházkerületünket érte. Nincs ref. ember egyházkerületünkben, ki mély megilletődéssel ne vegye e hirt, hogy egyházi életünk egő őt letűnt egy fényes név, melyet egy félszázad alatt ott szoktunk látni mindenütt, hol a jó és nemes munkát keresett, munkát talált és azt elvégezni, magasztos hivatásának tartotta. Az öreg Benkő bácsit mint a esperesnek szokta emlegetni a kegyelet, melyet ő meg is érdemelt mint pap, és ember egyiránt, ugy szellemi tehetségeivel, mint erkölcsi su yával, mely számára már életében kivivta a jók szeretetét, tiszteletet, és megszerezte számára az egyházkerület elismerését, holott kárdinális hivatalos állással tüntette ki, melyet lelkiismeretes buzgósággal töltött be. Még élhetett volna! De a mult éven kezdve oly családi csapás érte, mely nemcsak lelkét rázta meg, de testben is szemlátomást megtörte. Meghalt, de emléke élni fog, és hiszszük, hogy fog találkozni kegyeletes kéz, mely az utódoknak követendő példának megörökíti áldott nevét. Nyugodjék csendesesen. Családjának szolgáljon enyhületül, hogy egész egyházkerületünk osztozik fájdalomban.

— Berde Sándor, kackói körlelkész, ki, mint említettük, a theologiai tanári vizsgálatot sikerrel állotta ki, folyó hó 2-án tartotta próbaelőadását, ily címmel: „Költői vonások Jézus tanításaiiban.“ A tanári karból s az ifjuságból álló hallgatóság tetszéssel fogadta az ifju pap magvas fejtegetéseit. Reméljük, hogy parlagon heverő egyházi irodalmunknak szorgalmas munkása lesz az új magántanár.

— Ez is statisztika, ugy hiszszük, elég érdekes. Fő-tiszt. Szász Domokos, püspök aa. harminc éves papsága alatt keresztelt összesen 1524 gyermeket és megesketett 260 párt. Lapunk szerkesztője, ugyanannyi idő alatt, keresztelt 3766 gyermeket, és összeeskötett 1340 párt. Az eltemetettek csendes álmait ne zavarják a rideg számok; de az öröm és bánat könnyei, melyek megszentelték a családi életet, legyenek megszámlálva isten előtt!

— A turkevei reform. lelkészi állomás ürességben levén, Magyarország minden vidéke neki buzdukt Gömörből a Bácskáiig, Bukaresttől Baranyáig, hogy elnyerje a kétségen kívül fényes, egy kicsikét tán szépen is honorált papi állást. Az egyházkerületünk kötelékébe tartozó atyafiak közül háromnak látjuk nevét a pályázók között, Tavasz József, vajai, Balla Károly, hidalmási és Bartalus János, bukaresti paptársaink nevét. Természetes, hogy küzdenünk kell az anyagi és szellemi előhaladás érdekében; de egy bizonyos Tompa

Mihály nevű költő-pap, kinek neve élni fog, míg magyar szó zendül a globuson. nem költözött el Hamváról soha, szegényes. egyszerű parokhiáját, melyet oly hangulatosan énekelt meg, nem cserélte fel semmiért, ott élt és ott halt meg.

— Nyilatko at. Miután igen sokan, különösen a szilágy-szolnoki ev. ref. egyházmegyében abban a hitben vannak, hogy én a Péntek Ferenc ur által szerkesztett „Köz-papok Lapja“-val munkatársi viszonyban vagyok: szükség-gesnek tartom kijelenteni, hogy jelzett lappal semmiféle viszonyba nem állok. Én Péntek Ferenc lelkész urral egy uton lelkészi pályámon soha sem is jártam és járni nem is fogok soha. Ér-Kávás, 1889. szept. 12. Diószeghy Mór, ev. ref. lelkész.

Szerkesztő nyiltpostája.

— Étfalva. Kis Lajos barátunknak Azoknak van igazuk, kik azt állítják, hogy az illető pap nyilatkozata teljesen elég ugy a józanokosság, mint a törvény bettje és szelleme értelmében. Az indokok lehetnek akadémikus okoskonások, tán skrupulusok, de az életnek azokhoz semmi közük.

— M-Sülye. V. A. urnak. Látnunk kell a dolgozatot és ha itti a mértéket, semmi sem gátolja közlését.

Hivatalos rész.

1422—1889.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a széki egyházmegyébe kebelezett katonai egyházközség levita-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik másodizben.

Javadalma: gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakás és 188 frt. 73 kr. mely értékből 63 frt. 63 kr. központi készpénz-segély.

Pályázati határnap okt. 10. Folyamodványok nagytiszt. Somkerek Miklós, esperes aához küldendők, Székre.

Kolozsvárt, 1889, szept. 16. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

1239—1888.

FELHIVÁS és FIGYELMEZTETÉS.

A kolozs-kalotai ref. egyházmegyei felekezeti iskolaszék elnökeinek és paptársainak figyelmét a következőkre hívom fel;

1. Tapasztalván azt, hogy az iskolai év megkezdése mily rendetlenül történik, felkérem, hogy az 1889—90 iskolai évet legkésőbb október 1-én minden felekezeti iskola nyissa meg, s az iskolaszék elnöke a megnyitás napjáról azonnal jelentést tegyen hozzám, valamint minden hónap végén tüzetes tudósítást küldjön az iskolázás állásáról.

2. Azokat, kik az országos közalapból segélyért kívánnak folyamodni, figyelmeztetem, hogy e tárgyban kérésüket ugy maguk, mint egyházközségeik részéről folyó év október 15-ig hozzám küldjék be; meg kívánom jegyezni, hogy segélyre csak azon egyházak és azon papok számíthatnak, melyek és kiknek egyházaik 1889 év végeig járó minden illetékeiket a közalapba befizették.

3. Figyelmeztetem azon egyházközségeket előljáróit, melyek az 1888 év végeig országos közalap illetékeiket még nem törlesztették, hogy kötelezettségeiknek folyó szeptember végeig annál inkább tegyenek eleget, mert azon túl tartozásaik felhajtása polgári uton fog eszközöltetni; egyszersmiud a kötelesség-mulasztó előljárók fegyelmi eljárás alá vonatnak. Gyalu, 1889. szept. 11. Deési Gyula, esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XIX. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1889. SZEPTEMBER 26.

39. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő ségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Javaslat

a kolozsvárt felállítandó theol. akadémia és tanár-képző intézet tárgyában.

(Szerkesztette Szász Béla, előadó és a 21-es bizottság előgáda, Kolozsvárt, 1889. szept. 17-én tartott gyűlésében.)

Mélyen tisztelt Bizottság!

Főt. püspök urunk fölszólítására, a következőkben teljesítem előadói köteleességemet.

A m. Ig.-Tanács 507—1889 sz. a. hivatkozva a főt. Egyházkerületi Közgyűlés 1888. évi 36. jksz. határozatára és annak tartalma értelmében, fölhívta a nagyenyedi Bethlen-kollégium m. és tt. Elöljáróságát, hogy „mutassa ki a kollégium biztos jövedelmeinek alapját, hogy bevételéből mennyit fordíthat a gimnázium, a tanító-képezde és elemi iskola teljes és mintaszerű berendezésére, illetőleg kiegészítésére, s ehhez képest, mennyivel járulhat a kollégium az egyházkerület theologiai akadémiajának fentartásához?”

Az Elöljáróság 75—1889. sz. a. válaszképpen, egyelőre, azt a jk. határozatát küldé föl, hogy elkészíteti a kívánt kimutatásokat, tekintettel a regale-váltás nyomán várható jövedelem csökkenésre s a kimutatások előjárósági részletes tárgyalása alkalmával fog az idézett közgyűlési határozat felől érdemlegesen nyilatkozni.

Az Ig.-Tanács 1064—1889. sz. a. figyelmezteté az Elöljáróságot, hogy az egyházkerületi közgyűlés idézett rendelete által reárott köteleességénél fogva, elvárja az ígért adatok és nyilatkozat oly időben való felterjesztését, hogy a 21-es bizottságnak még módja legyen föladatát teljesíteni, mire az Elöljáróság f. é. május 31-én, 102 sz. a. kelt felterjesztésével felelt.

E felterjesztés, „az egyházkerületi közgyűlés határozata iránt mindig tanusított köteles tisztelet mellett, felügyelői és intézői köteleységnek tartja, a kollégiumot alapító fejedelem Bethlen Gábor alapító és adományleveleinek szavait és intencióit a kollégium elhivatására nézve idézni és fölfejteti,“ mihez képest, idézi az 1629. szept. 2-án kelt alapító levélnek, melylyel (többek között) a nagyenyedi dominiumot is a gyulafehérvári kollégiumnak adományozza,*) valamint az 1629. szept. 1-én kelt

*) »Cum... ab initio foelicis nostri regiminis nihil antiquius duxissemus, quam ut verbi dei ministrorum liberaliumque artium professorum ad pietatem colendam instituendamque juventutem copiam habere possemus, ideoque Gymnasii et Scholarum Reformatae Evangelicae Religionis collegium in hac civitate nostra Alba-Julia fundatum benigne voluissemus, ex eo tempore nullis impensis et laboribus parcendis putavimus, quo collegii hujus a nobis fundati, confundati comodis prospici necessitatibusque ejus subvenire possit.«

20,000 ftos adománylevelével ama tételét is, melyben a nagy alapító Gyulafehérvár városában Isten ígéje szolgálainak, a világi tudományok tanárainak és az iskolának kollegiumát nagy költséggel és munkával megalapította**), e két idézethől azt a következtetést vonva ki, hogy a kollégium föladata theol. akadémia és gimnáziumot tartani fön. E feladatot. folytatja a fölterjesztés, be is tölté mindkét irányban föntartá a theologia, midön a többi kollégiumok nem; midön nem lehetett Ennyeden: Kolozsvárott, midön lehetett haza költöztetve, tanári lakokat, új iskolai épületet emelve 4-ik tanszéket alapítva, a 4-dik évfolyammal bővítve, majd 5-ik tanszéket szervezve, egyelőre kisebb fizetéssel, szolgáltatva a theologia a gimnázium tanerőivel is. hozzájárulva a konviktns berendezéséhez, évi 1000 frttal és helyiséggel, úgy, hogy az intézet az egy konvent előtt is mintául szolgálhatott (1883.) s ha az utóbbi időkben egy theologiai tanár lemondásával, egynek halálával s a főiskola philosophiae professzorának halálával támadtak is hézagok, ezeket, legalább némileg, pótolták s a nevezett tanszékek betöltetlen hagyása éppen a gimnázium fejlesztése érdekében történt. A gimnázium fejlesztésére is megtehető minden: 10 tanszék rendszeresített, kik mellett 2 okl. tanár, egy gyakorló tanár a szépirás, rajz ének-tanárai működnek, kik jól vannak javadalmazva. fölszerelés is kiállja a versenyt a legjobb hazai gimnáziumokkal. kiegészítvén mindezeket a 120,000 frt. költséggel emelt új épület.

A midön, tehát, az Egyházkerületi Közgyűlés, illetőleg, a fölterjesztés szerint, az Ig.-Tanács. a kollégiumot nyilatkozat-tételre hívja fel, hogy mennyivel járulhat a gimnázium, tanító-képezde és elemi iskola mintaszerű berendezése, illetőleg kiegészítése után, az egyházker theologiai akadémiajának fönntartásához, holott a kolleg. egyik fölhívása a theol. akadémia föntartása mind a mellett, hogy a koll. anyagi ereje az utóbbi időben nem fejlődhetett kellően, mind a bevételek apadásánál, mind a kiadások emelkedésénél fogva az Elöljáróság, midön az 5. tanszék segélyezését kérte, nem gondolta, hogy a nye-

**) »Cum igitur ab initio foelicis nostri principatus, illud prae omnibus in oculis habuissemus, ut divini nominis gloria propagari artiumque liberalium in ditionibus nostris Gymnasia fundari, doctrinisque adolescentium aetas imbui posset, eaque de causa multiplicibus expensis et laboribus in hac civitate nostra Alba-Julia collegium verbi Dei ministrorum liberaliumque artium professorum et Scholae instituendae juventutis causa fundatum voluissemus.«

rendő segély által a kollegium elhivatása megváltoztatassék és szervezete megbontassék, mert az egyházkerület is, azért ígérte kéretlenül 1876-ban az 5. theol. tanszék segélyezését, hogy a Bethlen-kollegium betölthesse elhivatását, mint az egyházkerületi theol. akadémiának fentartója.

E theol. akadémia az egyházkerületé levén az alapító levél kijelentése szerint (Reformatae Evangelicae religionis Collegium in hac civitate nostra Alba-Julia fundatum) akar nyerni a kollegium segélyt, akár nem, átvállalására szükség nincs, legfőleg 1–2 katedra állandó pénzfizetését kellene az egyházkerületnek elvállalnia, 1500–3000 frtban; míg, ha az egyházkerület vállalná el az egész fentartást, a 60–70 ezer frtnyi befektetésen kívül, 25–30 ezer frt évi kiadást kellene fedeznie. a leirat szerint, első sorban a kollegium fölöslegéből. Ám, a kollegiumnak fölöslege nem lehet, mert minden bevétele hivatása betöltésére kell fordítania s így nem rendelhető pénzből semmi az egyházkerület egy más intézetének fentartására. „ezt tiltják az alapítványok rendeltetési s a kollegium testületi jogai, melyek mind országos, mind egyházi törvényeinkben el vannak ismervé“ és így nem tehetnek eleget az Ig.-Tanács leiratában foglalt (a felesleg kimutatását kívánó) fölhívásnak.

Kijelenti, továbbá, a fölterjesztés, hogy az egyházkerület kormánya és közgyűlése mellett, az intézet előjáróinak is szent kötelessége az alapítványok rendeltetése fölött őrködniök és a koll. jogait védeniök s így a theologia és gimnázium mintaszerű berendezésére kell gondolniök, mert a tanító-képezde, az Ig.-Tanács szerint is, nincs helyén a kollegiummal kapcsolatban s az elemi oktatás csak másod sorban és csak a gimnáziumra való előkészítés szempontjából tartozik a kollegium hivatásához.

Kéri, tehát, az Ig.-Tanácsot, hogy a 21-es bizottsággal abban az irányban készíttessen, „a jog, a szükség és lehetőség tekintetbevételével, tervet, hogy „miből és mennyivel járulhatna az egyházkerület a Bethlen-főiskola kebelében levő és a kollegium hivatásához tartozó theol. akadémia segélyezéséhez, nevezetesen és legsürgősebben, az 5. theol. tanszék fizetésének hordozásához.“

Ilyen célra bocsátja a 21-es bizottság rendelkezésére a kollegium 4 tanintézete fentartási költségeinek kimutatását, hivatkozva a f. évi költségvetésre is, megjegyzeve, hogy a regale-váltság várható jövedelem-apadása legalább is évi 1306 frtra tehető.

E kimutatás szerint:

A 4 tanintézetet illető közköltségekösszege	42,534 frt 92 kr.
A theol. akadémia költségei	10,501 frt 39 kr.
A gimnáziuméi	22,155 frt 71 kr.
A tanító-képezdeéi	3,753 frt 32 kr.
Az elemi iskoláé	2,864 frt 36 kr.
Egész összeg:	81,809 frt 70 kr.

És most, engedje meg a t. Bizottság, hogy a nagyenyedi Bethlen-kollégium, in specie, a theologiai intézet, történetének itt tekintetbe veendő főbb mozzanatait fölsoroljam, kivált, miután az éppen ismertett előjárósá-

gi felterjesztés a történeti adatokra építi kijelentései és következtetései nevezetes részét.

Bethlen Gábor fejedelem 1629. szeptember 1-én és 2-án kelt alapító és adomány-leveleivel, majd általános végrendeletében, alapítja és dotálja, az evangélium szerint reformált egyház gyulafehérvári („in hac civitate nostra Alba-Julia“) kollegiumát 20,000 frttal, a tokaji hét szőlővel, az enyedi dominiummal, Enyed 200 frtnyi dézmájával, a debreceni évi 2000 frtnyi taxával, 6000 forinttal, emlékül hagyván, ezeken felül, a kollégiumnak saját gyémántokkal körülrakott mellképét, így vetvén meg alapját a nyomban rá következett halála után fényre és virágzásra fejlett Bethlen-kollégiumnak.

A gyulafehérvári kollégium, azonban, később, belső és külső bajok által sujtva, bomladozni kezdett s már anyagi rombadülése előtt, előbb sok tanítvány követvén Apácait Kolozsvárra, 1658-ban, teljesen fölsozlott, míg I. Apafi Mihály, 1662. szept. 6-án kelt oklevelével, miután a „Kolozsvárott plántált kollégiumra ez háború és alkalmatlan állapotok miatt, mostan illendő gondviselés nem lehet nem levén mostan erre alkalmasabb hely Enyednél, mind a kollegium jószágára s mind egyéb dolgokra nézve, szállást és maradást oda rendeltünk.“

Ez áthelyezést elrendelő oklevélben a fejedelem, mint látjuk, mintegy igazolja magát, hogy a Kolozsvárra menekült kollegiumot Enyedre rendeli, a mint hogy az országos törvény, az A. C. I. R. 10. Tit. 2. Artikulusa is így szól „Kollégiumnak legalkalmasabb helyül Kolozsvár itéletett volt az az előtti időben is, azért az evangélikus orthodoxus fejedelmeknek szabad dispoziójára hagyatik, akár a kolozsvári farkasutcai templom körül erigáltassanak Kollégiumot, vagy derekas scholát, akár pedig Fehérvárt, avagy mind a két helyen,“ valamint a 3. artikulus is kimondja, hogy „Statuáltatott annak okáért, hogy azon kollegium vagy azon helyben (Fehérvár), vagy Kolozsvárt, mind külső és belső épületeiben, nem csak continuáltassék, sőt inkább renováltassék, a mennyiben Isten a fejedelmeknek elégségeket engedi és a kollegium és proventusa extendaltathatik, fentartva azt a jogot is, hogy „communi interessantium consensu, valami más alkalmasabb hely concubiáltathatik.“

Csakugyan, az Enyedre áthelyezett kollegium és a város között fordultak is elő huzalkodások, sőt az 1682. évi „Enyedi közgyűlés“, melyben a világi és egyházi rendek nagy számmal vettek részt és 13 pont alatt mind az egyházi, mind az iskolai ügyek kormányzatát és szervezetét megállapították*), a kollegiumnak Fehérvárra való visszatelepítését mondotta ki, olyképp, hogy a Fehérvárra menekült patakiak Patakra visszabocsáttatván, az enyedi kollegium „míg az említett pataki titulussal élő deákok redeálnának, maradjon Enyeden“, e határozat pedig, az idők viszontagságai között, soha sem vált valósággá.

(Érdekes, e helyen megjegyoznünk, hogy ugyanez alkotmányozó gyűlés 3. számú határozata így szól: „Hogy

*) L. P. Szathmáry Károly «A gyulafehérvár-nagyenyedi Bethlen főtanoda története» 78. l.

mind a fehérvári, enyedi, mind pedig a kólozsvári kollegiumok a secularis és ecclesiasticus statusokból álló Curatorok ő kegyelmek inspectioja alá illendő dependentiával s becsülettelével bocsáttassanak és a Curatorok ő kegyelmek is kegyes keresztyén indulattal azok iránt kívántató tiszteket cselekedjék, végeztük,“ a 4. pont alatt, pedig, a curatorok és több egyházi férfiú nyer mandatumot, „hogy az ecclesiák és kollegiumok számára lött legatumok, azonokról lött testamentaria dispositiok szerint, dividáltassanak. hazánk közönséges törvénye is azt kívánván, concludáltak.“)

A régmúlt idők e tanuságos adatainak érintése után, áttérek az egyházkerületi papok nevelés-ügyének a hozzánk közelebb eső időkben fölmerült főbb momentumaira.

A szabadságharc előtti időkig az enyedi, kólozsvári, marosvásárhelyi és sz.-udvarhelyi kollegiumok tartottak fön két éves theologiai cursusokat, 1—1 theologiai tanárral. A tudományok fejlődése és a kor fölszaporodott követelményei, azonban, nem hagyták pihenni theologiai professorainkat s Bodola Sámuel, Salamon József, Török János és Kis Ferenc a supremum consistoriumhoz memorandumot nyújtottak be (223—1847), melyben hivatkozva a magyar protestantismus keletkezésére, terjedésére, Erdélyben való hatására és fényes eredményére, valamint századunk új fordulataira és törekvéseire, fájdalommal mutattak rá papjaink nevelésének elhanyagolt és elmoradott voltára, a minek okát abban látták, hogy „egy superintendentiában, hol a papok évenkénti újulása 20 ifjú papoknál többre nem tétethetik, ily kevés számú papi jelölteket négy kollegiumban, egy-egy köztanító által képeztettünk és elmulattuk átlátni, mennyivel célszerűbb lesz, vala egy helyen s a négy összemunkálásával, eszközölni teljesebb kiképeztetést.“ Javasolják, tehát, hogy az enyedi főiskolánál már meglevő két közoktató mellé, a más három kollegium theol. katedráiról helyeztessék Enyedre még kettő, korábbi javadalmuk és szállásuk bére 1000 frtra egészítettvén ki, a szükséghez képest az enyedi főiskola pénztárából, a tanulók segélyezéséről részint az enyedi koll. gondoskodván, részint a többi kollegiumok theologusoknak szánt alapítványaikból, vagy ezek is központosítottatnának.

Maga a főconsistorium már előbb, 1842-ben, népes bizottságot küldött ki az egész egyházkerületi iskolázás reform-tervezetének kidolgozására s e bizottság albizottságokra oszolva, kiterjeszti figyelmét az iskolázás különböző ágaira: a néptanítók képezésére, a gimnáziumok reformálására, a theologiai tanárok jelzett memorandumának a katedrák központosítására vonatkozó indítványára, sőt az egyes tanodák és az egyházkerület hozzájárulásával Kolozsvárt fölláttatandó központi főiskolára is, a Főconsistorium, pedig, 1847. jul. 16-iki népes gyűlésében a bizottság javaslatai közül többeket elfogadott és foganatosított is; utasította, továbbá, a bizottságot, „hogy javallatában nyilvánított nézetei és vezérelvei nyomán, a felsőbb tanítási rendszer célszerű rendezésére vonatkozólag készítsen kimerítő javallatot“, továbbá, ki-

mondta, hogy „a tudományosságnak lehető fölvirágoztatása közóhajítás levén, minthogy ezen célra előmozdító font s eszközül szolgálhatna az is, ha valamelyik főtanodánknál a felsőbb tudományok tanítása, összpontosítása eszközöltetnék, az okból a t. bizottmány jelentése mellett beadott és elvileg elfogadott javallat, mely, mint e célra előkészítő intézkedés, előadja azt, hogy miként lehetne a 4 főiskolánk melletti theologiai tanszéket egy helyre s nevezetesen Nagy-Enyedre összpontosítani s mellette egy népiskola tanítókat képző intézetet állítani, közöltetett a mai napról négy főiskolánk és két gimnáziumaink előjáróságaival a végre, hogy ezen tárgyra nézve adjanak a tárgyat kimerítő véleményt.

Ez oly szép kilátásokat nyújtó tervezést, azonban, mint annyi egyebet s ezek között magát az enyedi kollegiumot és az egyházkerület számos intézményét, egyházát és iskoláját, elborította, elsöpörte s egy időre megingatta a rá következő rettenetes vész. De Főconsistoriumunk csakhamar összerzedte magát és főkormányzó és intéző elhivatásához híven, már 1850-ben 44. sz. a. fölvetle az elejtett fonalat, s bár nem az akkor is hangoztatott központi theologiai intézetet, de két theologiai cursust olyképp rendezett be, hogy a marosvásárhelyi kollegium theol. professora mellé az egyik (főt. Bodola Sámuel) s a kólozsvári mellé a másik (nt. Ince D.) enyedi theol. tanárt rendelé; már a következő évben, pedig, (1851—1851.) ismét bizottságot küldött ki az egyházkerületi o-kolázás ügyében javaslattételre és elfogadta a bizottságnak az egész theol. facultás és theol. seminarium központosítására vonatkozó indítványát; a határozat foganatosítását, azonban, az idők terhe s még inkább az eszközök hiánya, egész 1854-ig késlelteté. A törvényhozás másik factora, a ksz. zsinat sem hagyta figyelmen kívül az egyházkerületi papnevelés ügyét s 1853-ban Zagonban, 1854-ben Zilahon, tüzetes tanácskozás alá vette e kérdést, s ez utóbbi helyen, 39. jk sz. a következőkben sürgette meg a Főconsistorium jelzett határozatát:

„Készséggel beleegyezik közzsinatunk a teljes kiterjedésű papnöveldének Kolozsvárt leendő fölláttatásába, kérvén a tisztelt EF. tanácsot, méltóztatnék, megváltoztatni azon határozatát, miszerint Marosvásárhelyt is egy fiók-tanoda fölláttatandó lenne, miután e miatt az erő megoszolnék és a köz-anyszentegyház szenvedne; teljes bizalommal remélvén, s meg is várván közzsinatunk, hogy a Zagonban, 1853-ban tartott közzsinatnak jegyzőkönyve 15. pontja alatt eme szavakban kifejezett óhajtatása értelmében: óhajtaná közzsinatunk, hogy a fejedelem Bethlen Gábor azon kegyes adománya, melyet az enyedi főiskola mellett papságra szándékozó ifjaink vettenek, osztassék föl a theológián tanuló ifjak között a tisztelt egyházi Főtanács, mint ez tudvalevő, mint pedig másnemű kieszközölhető segédforrásokat föl fog nyitni papnövendékeinknek, főleg a székelytől messzünnen jövendetteknek Kolozsvárt lehető tanulhatásuk könnyítésére, midőn e segedelem-források nélkül sok szegénysorsu, de legjobb reményű ifjaink záratnának el a papi pályá-

ra készülhetéstől s így anyaszentegyházunk kipótolhatatlan kárt fogna szenvedni“, kijelentve e közszentszintet azt is, hogy a theologiai intézet Kolozsvárra levén, a püspök lakóhelye is oda helyeztessék át

A főconsistorium. ehhez képest, fölszolitá főt. Bodola Sámuelt, a Marosvásárhelytt theologiat tanító enyedi tanárt, hogy költözzék Kolozsvárra, kijelölte azt a kolozsvári kollegiumi tanári lakást, a mely neki átadandó volt, némely más kollegium néhány alapítványát, célszerűnek találván „az alapítók szellemét és rendeletét iskoláink változott szerkezetével egyeztetni“, a papnövendékek számára berendelte; a kolozsvári főtanoda egyik tanárát, a theol. intézethez áthelyezte s az itteni egyes tanárokat is utasította a theologusok oktatásában való részvételre; a kollegiumot pedig, fölhivta két tanteremnek a theol. intézet számára való fölszerelésére és átbocsátására. minnek ellenében, a kolozsvári kollegium kértére, a n.-enyedi kollegiumnak elrendelte a volt püspöki javadalomnak is beszoigáltatását; majd, 1855. május 5-iki határozatával, még nagyobb mérvű költségek hordozására utasítván az enyedi kollegiumot a theologiai tanfolyam föntartásának címén. Ily alapokon és módok szerint állott fön és működött az egyházkerület papnöveldeje 1854 novemberétől 1862 júliusáig Kolozsvárra, a kolozsvári kollegium kebelében, külön szervezettel, a püspök-helyettes, illetőleg, a püspök kormányzata alatt, a nagyenyedi kollegium theol. intézetének címét viselve, ugyan, de a kolozsvári, valamint több más kollegiumunk hozzájárulásával is föntartva.

Az idők előhaladtával, a közállapotok rendbejövételével, az enyedi kollegiumnak romjaiból fokonként kiemelkedésével és individualis erejének gyarapodásával, fölébredt a vágy a Kolozsvárra telepített rajnak az anyaintézetbe való visszazállítása iránt is. A kollegium már 1860-ban kérte a főconsistoriumtól theologiai intézetnek Enyedre való visszahelyezését, e kérés, akkor, népes gyűlés tárgyalására halasztatván. A következő évben a közszentszinton is fölmerült a kérdés, a Rikánbelüli egyházkör többágu indítványa rendén de a zsinat ez indítvány tárgyalásába nem kívánt bocsátkozni, hanem a főconsistorium ellátása alá terjeszté. A főconsistorium, aztán, 1861 jul. 28—31 napjain tartott népes gyűlésben, a zsinati jegyzőkönyv tárgyalása során, az illető pontnál és az enyedi kollegium előző évi jelzett és e gyűlésre beadott második fölterjesztésével kapcsolatban, majdnem egy egész ülés tartalma alatt, a jegyzőkönyv kifejezése szerint „hosszas vitatás után“, hozta meg az áthelyezés és az ezzel kapcsolatban álló beadványok fölötti határozatát.

Nekem, tisztelt bizottság, kinek e történelmi visszapillantás közben csak is a hivatalos ügyiratokra szabad szorítkoznom, nem lehet kiterjeszkednem az így fölmutatott kérdés eldőlésének előzményeire és személyi körülményeire. De már maga az a tény, hogy az 1860-ban megindított ügyfolyamat 1862. szeptemberében jutott megoldásra; hogy az enyedi kollegium előjárósága 1860-

beli kérésének azt a pontját, hogy a theol. intézet 1861. szeptemberében költözzék Enyedre, második, 1861. első felében kelt, fölterjesztésében oda modósítá, hogy az áthelyezés halasztassék el egy egész esztendővel; valamint az a másik történelmi tény, hogy a nagyenyedi theologiai intézet Kolozsvárra működő tanárai közül Bodola Sámuel és Nagy Péter nem, és csupán Décei Károly és Hegedüs János követte az intézetet Enyedre, Nagy Ferenc, pedig visszakérezkedett kolozsvári tanszékére: eléggé mutatja, hogy az intézet kolozsvári életében mély gyökereket eresztett.

E csekélyke kitérés után, elég csak említenem, hogy az enyedi kollegium jelzett második fölterjesztésében jelentette, hogy Kolozsvárra működő tanárainak elrendelte az 1862. szeptember elsejére Enyedre való leköltözését, illetőleg, fölhivta őket a nyilatkozattételre: ha akarják-e tanszékeiket Enyeden eltoigalni, az egyiknek már előre, a nyilatkozattételt be sem várva, megadván a fölmentvényt Kolozsvárra maradására nézve, ki is jelölve számára, hogy a kolozsvári kollegiumnál mely még azután föllállítandó tanszékre kérje áthelyezését, a főconsistorium pedig szintén „eljöttek látta azon időt, hogy a theologicum Seminarium 1862. sept. 1-sejére Nagy-Enyedre leköltözzék s ennek folytán megrendeltessék az előjáróságnak, hogy annak elfogadására és befogadására a szükséges előkészületeket tegye meg. (18—1861.)

Az 1873. éven kezdve, a nagy-enyedi collegium gazdasági és vagyoni ügyei éveken át a legkinosabb és szomorúbb vizsgálatokra, tárgyalásokra és intézkedésekre kényszerítvén az Egyházkerületet, az enyedi kollegium b e. főgondnoka gr. Mikó Imre akaratával és több tanára kértére, a gazdasági ügyvezetésben rögtönös változtatás loganatosított és egy vizsgáló-kormányzó-bizottság küldetett ki s a vizsgálat eredménye az 1874. évi egyházkerületi közgyűlés elé terjesztetvén, az előadására kiküldött bizottság több ágra terjedő javaslatai rendén, azt az indítványát is a főt. közgyűlés elé terjeszté, hogy „a n.-enyedi főtanoda mellett fennálló theologicum seminarium Kolozsvárra tétessék át.“ Ez indítvány az indítványok előterjesztésére kiküldött bizottsághoz tétetvén át, ez a következő határozati javaslatot ajánlta elfogadásra. A bizottság, noha az egyetem Kolozsvárra lételet, a püspöknek az átköltöztetés által lehető közvetlen felügyeletét igen fontos érveknek tekinti ez indítvány elfogadása mellett; minután, azonban, e több oldalról megfontolandó kérdés rögtönös eldöntését, nem csak az enyedi és kolozsvári közvetlen érdekelt két főtanoda, hanem a közvetve érdekelt többi tanodák és egyházmegyék megkérdezése nélkül elhamarkodott lépésnek tartaná, javasolja, hogy az indítvány az Ig.-Tanácshoz tétessék át azon meghagyással, hogy az átköltöztetés elvi és gyakorlati oldala iránt, a főtanodák és egyházmegyék meghallgatásával, a jövő évi közgyűlésre terjeszzen javaslatot a közgyűlés, pedig, bizottsága e javaslatát elfogadta (1874. évi egyhk. kgy. 130. jk. sz.)

Az ügy további folyamata az 1875. évi egyházkerületi közgyűlés 34., 42. és 78. jkönyvi sz. a. olvasható meg, melyek szerint az Ig.-Tanács a beérkezett 21 egyházmegei és kollegiumi vélemény átvizsgálása és bemutatása után, a következő határozati javaslatot terjeszté a főt. egyházkerületi közgyűlés elé:

„Ig.-Tanácsunk saját véleményeül kimondja, hogy egyházkerületi közgyűlésünk az egyházi és iskolai vagyonok felett, a rendelkezési cél, a hagyományozó kikötései és az állami törvények keretén belül, jogszerűen intézkedhetik és határozhat; hogy a lelkész-képzést nem egyes tanodák, hanem az egész egyházkerület feladatául, hasznául és kötelességeül tekinti;

hogy a kötelesség megoldása egy központi egyházkerületi theol. seminarium felállítása és fentartása útján érthető el, a mi azonban nem zárja ki, hogy egy más theol. szeminarium más helytt is fennállhasson;

hogy e központi egyházkerületi theol. szeminarium legilletékesebb és észszerű székhelyeül Kolozsvárt tekinti, mind a tanerők, tanügyjelvények, tanintézetek, társadalmi és közműveltségi segédeszközök bő rendelkezésre kinnálkozván itt; mind a püspök, mint az egyházkerületi theol. szeminariumnak legilletékesebb főfelügyelője, törvény szerint állandóan itt lakván mind a theol. növendékek megélhetése itt leginkább levén biztosítva.

S annyival nagyobb megnyugvással mondhatja ki Ig.-Tanácsunk e pontokban foglalt meggyőződését, mivel a rendelkezésére és tanálmányozására bocsátott huszonegy vélemény közül határozottan csak kilenc nyilatkozik a theol. szeminariumnak átköltöztetésére célzó indítvány ellen ezek közül is csak három tagadja meg az egyházkerületi közgyűlés ez irányu határozati jogát; ellenben, tizenhete a jogot elismeri, közülök tizenkettő Kolozsvár előnyét kimondja, három éppen csak az érésre kívánja a kérdést fontartani, három most már végre kívánja hajtani az átköltöztetést, hat pedig belátva a központi intézet felállításának szükségét, ész- és célszerűségét, az előmunkálatok megtételére szükséges bizottság kiküldését javálja. S mivel Ig.-Tanácsunk nem tekinti ugyan az egyházmegeknél és főtanodáknál véleményét, a képviselői rendszeren alapult egyházker. közgyűlés elhatározására nézve végérvényü irányadónak, mindazonáltal minden esetre figyelemre méltónak itéli a véleményadásra felszólított testületek többségének szavát; elfogadásra ajánlja az egyházkerületi közgyűlésnek következő javaslatát

Mondja ki az egyházker. közgyűlés, hogy az anyaszentegyház jövődjé lelkészeinek kiképeztetését az egész egyházkerület kötelességeül ismeri, hogy e kötelességének eleget teendő, egy egyházker. központi s a püspök főfelügyelete alatt álló theol. szeminariumnak Kolozsvárt leendő felállítását elhatározza; ez úttal egy 15 tagból álló egyházker. bizottságot küld ki, kötelességeül tevén, hogy az egész egyházker. e célra fordítható szellemi és anyagi forrásait tanulmányozza, részletes tervet dolgozván az iránt, hogy az erre szükséges alap honnan és mi mó-

don szerezhető meg. Valamint az iránt is, hogy az így felállítandó intézet minő alaptervezet szerint rendeztessék be, négy évi tanfolyamnak tantárgyai és tanerői főbb vonásokban, miként osztassanak be, s e kétoldalú előmunkálatok mikorra vezethetők odáig, hogy az új intézet működése életbe léphessen “

Felolvastatott, továbbá, az Ig.-Tanács. javaslatának elkészítése után, e tárgyra vonatkozólag beérkezett vélemények, u. m

A sepsi-szent-györgyi tanoda, a zilahi tanoda, a n-sajói káptalan és a nagy-szebeni egyházmege véleménye.

A közgyűlés. a tárgy fontosságánál fogva. meggyőződést kívánván szerezni magának mindazon vélemények tartalmáról, a melyek nyomtatásban meg nem jelentek, felolvastattak a következő vélemények. u. m

Vajda-hunyad-zarándi, gyula-fehérvári. kolozs-kalotai, szilágy-szolnoki, deési, széki, görgényi, marosi, küllői, udvarhelyi, erdővidéki, sepsii. orbai és kézdii egyházmegek; továbbá, a kolozsvári, maros-vásárhelyi. sz.-udvarhelyi és szászvárosi tanodák előljárási véleményei.

Ezek felolvasása után, Tisza László következő határozati javaslatot nyújt be:

„Egyházkerületi közgyűlésünk felismeri elsőrendü fontosságát annak, hogy egyházkerületünkben mielőbb egy akadémiái színvonalon álló, teljes központi theol. szeminarium állíttassék fel, s miután a bejött egyházmegei s tanodai jelentések s ig.-tanácsi indítványok komoly megfontolása után sem láthatja e kérdést a végérvényes határozat-hozatalára érettnék ezenne! kiküld egy 15 tagu egyházker. küldöttséget, azon útasítással, hogy fontolja meg a fennebb jelzett teljes s a közszellemnek s a theol. tudományok jelen fejlettségének magaslatán álló theol. szeminarium mikor, hol, mily alapköül, minő elvek szerint, lenne felállítható? Készítse el az ez ügyre vonatkozó részletes tervet, akkor, a mikor azzal készen lesz, közölje véleményes jelentését, az Ig.-Tanács útján, az egyházker. közgyűléssel.“

Az ügy tárgyalása nagyobb arányokat öltvén és az idő előhaladván, a kérdés eldöntése a következő ülésre halasztatott, a midőn is főt. Nagy Péter, püspök aa. a következő határozati javaslatot nyújtá be

„Egyházker. közgyűlésünk belátván annak szükségét, hogy fennálló papnöveldeje minden tekintetben a kor kívánalmainak teljesen megfeleljen, nevezzen ki bizottságot a végre, hogy készítsen tervet a n.-enyedi theol. szeminariumnak ily módni átalakítására “

A vita bezáratván, a határozat megállapítása következett és pedig az eredeti indítvány, mely egyszerűen az áttételt javasolta, valamint az Ig.-Tanács határozati javaslata, egyszerű szavazás útján, egyhanggal elvetetett, a Tisza László határozati javaslata, titkos szavazás útján, 73 szavazattal 65 ellenében, elfogadtatott, a Nagy Péter határozati javaslata szavazás alá nem bocsátatott, mihez képest, a Tisza László határozattá emelt javaslata értelmében a 15-ös bizottság tagjaiként, a 78. jksz. a. főt. Nagy Péter püspök elnöklete alatt, br. Bánffy

Albert, Benkő János, gr. Bethlen Géza, legid. gr. Bethlen János, Bihari Sándor, id. Elekes Károly, Gáspár János, Ince Mihály, dr. Kovács Ödön, Lészai Ferenc, Mihályi Károly, Sárkány Ferenc, Szász Domokos és Zeyk Károly közgyűlési tagjai jelentették ki.

A 15-ös bizottság munkáját 1876. május 10-én benyújtja az Ig.-Tanácshoz, ez azonban, a közelgő közgyűlésre fölhalmozódott ügyekre való tekintettel, a terjedelmes munkálatot nem tárgyalhatta s így ez ügyet a közgyűlési tárgysorozat iránti javaslatába föl sem vette; minek ellenében, azonban, az 1876. évi Nagy-Enyeden tartott közgyűlés, hat szavazattöbbséggel (56—50) kimondta, hogy a 15-ös bizottság munkáját tárgyalni kívánja, (1876—13. jksz.) mihez képest, a tárgyalás e közgyűlés V. ülésén, a 35. és 37. jksz. a. meg is történt.

A 15-ös bizottság a közgyűlés által egész terjedelmében elfogadott munkálata rendjén kifejtette az akadémiai szinten álló theol. szeminárium követelményeit, a papok elméleti és gyakorlati kiművelésére nézve a 4 éves tanfolyamon, a kötelezett és szabadon választható előadások felsorolásával, a kollégiumok és vizsgálatok rendjét. öt theologiai és egy filozófiai tanár szükségét és pedig minél előbb berendezve s végül azt ajánlva, hogy „miután egyházkerületünk múlt évi gyűlése, az áthelyezési indítvány egyhangú elvetésével kimondotta, hogy a nagy-enyedi Bethlen főtanodánkban fönálló theol. tanintézetet továbbra is fön tartja;

mintán a Szász Domokos aa. által tervezett és a kolozsvári tud. egyetemmel kapcsolatban felállítani ajánlott protestáns theologiai fakultásra, saját nyilatkozata szerint is, jelenleg alapot kimutatni nem tud bizottságunk

1. Nagy-enyedi theol. tanintézetünket kívánja a fentebb megállított elveknek megfelelőleg berendezni, annyi-vel is inkább, mert nevezett intézet erre kellő számú tanerőkkel rendelkezik. A mennyiben pedig az új berendezés a most ráfordítottnál több költséget igényelne, ajánlatba hozza bizottságunk az egyházkerületi közgyűlés előtt, hogy ezen terhek hordozásához maga az egyházkerület nagy-enyedi főtanodánkunkat nyújtandó anyagi segélyvel járuljon.

2. Szász Domokos aa. azon alánlatát, hogy egy Kolozsvárt is felállítandó theol. fakultásra alapot törekszik gyűjteni, bizottságunk méltányolja s ajánlja az egyházkerületi közgyűlés figyelmébe, mire a közgyűlés, mint jelzém, „a bizottságnak nagyfontosságú és beható munkálataért elismerését és köszönetét fejezve ki, a bizottság munkáját úgy állánosságban, mint részleteiben elfogadta és a munkálatnak a nagy-enyedi főtanodának kiadását“ elrendelte s viszont 37. jksz. a.

„Szász Domokos aa. azon kérést intézi a közgyűléshez, hogy engedtessek meg neki és hatalmazassék föl, hogy egy Kolozsvárt felállítandó theol. fakultás javára alapítványokat, illetőleg, adományokat gyűjthessen: a közgyűlés Szász Domokos aának ügybuzgalomból származó törekvését helyeslé, köszönettel tudomásul vevé és alapok gyűjtésére a fölhatalmazást neki megadá.“

Ezzel a kérdés egyelőre levételetett a napirendről, míg Szász Domokos, nyert fölhatalmazása alapján, a kolozsvári theol. akadémia és az egyetemmel kapcsolatba hozandó ref. tanárképzés alapjára eddigelé beszolgáltatott az egyházkerület pénztárába: b. e. gr. Mikó Inre adományaképpen 4000 frtot. özv. Ujvári C. Györgyné asszony hagyományából 1000 frtot, dr. Jenei Viktor, dr. Kolozsvári Sándor és dr. Szász Béla Ig.-Tanácsosok, mint a kamerátikum-ügy vezetésére kiküldött biztosok, 1500 frt. adományát, gr. Battyány József 50 frt. alapítványát, mely összegeket időközi kamataikkal szaporítva, valamint legutóbb a gr. Teleki Arvéd ur 5000 frtos alapítványával bővülve s az Ig.-Tanács törlesztő kölcsönével kiegészítve, Ig.-Tanácsunk az erd. ev. ref. egyházkerület theologiai akadémiajának és tanárképzőjének kolozsvári belkirály-utcai emeletes házába fektette.

Az egyházkerületi theologiai akadémia ügyét a nagy-enyedi kollégium előjáróságának 1888. máj. 10-ki üléséből 93. sz. a. kelt határozata, illetőleg az Ig. Tanácshoz intézett fölterjesztése merítette föl ismét; a midőn, hivatkozva arra, hogy gimnáziumánál, az országos törvény értelmében, a rendes tanárok számának szaporítása már halaszthatatlanná vált két új tanszék rendszeresítésére kérte a közgyűlés engedélyének kieszközölését és pedig, mivel a főiskola vagyoni kelyzete nem engedi meg, hogy az addigi fizetéssel több tanszék rendszeresítessek, a két új tanszék javadalmát ezer frt. fizetésben, 16 méter-ől fában és lakásban (vagy 240 frt. lakbérben) kívánta megállapíttatni, (a magasabb fizetésbe való előléptetés jogával) ezzel a gimnáziumi rendes tanári székek száma 8-ra emelkedvén és a kollégium gimnáziumi igazgatója, az Ig.-tanács külön fölhívására s az előjáróságtól nyert megbízása alapján, 96. sz. a. azt is kimutatván, hogy e két ujan választandó tanár működésbe lépése után is legalább 70, rendszerint pedig több heti tanóra marad fön a segéd és ideiglenes tanerők számára *) Az enyedi koll. előjáróságának jelzett 93. sz. fölterjesztése, e két gimn. tanszék rendszeresítése mellett, kérte, továbbá, „a rendes tanári fizetéssel javadalmazandó V. theol. tanszék betöltését, pályázat és választás útján“, de, miután e tanszék javadalmazására a koll. nem rendelkezett fedezettel**) az előjáróság „támaszkodva az 1876. évi egyhker. ky. 35. sz. határozatára, a főt. Egyhk. közgyűléstől kérte, hogy méltóztassék e mulhatatlanná vált kiadás fedezése iránt, megfelelő alapok keresésével, bölcsen és üdvösen gondoskodni, minek nyomán az Ig.-tanács az előjáróság fölterjesztésének a theol. akadémia 5-ik tanszékére vonatkozó ágát főt. püspök aa-hoz, mint

*) Azóta e helyzeten az a változás történt, hogy a két r. tanszék betöltetett s két állandó tanerő r. tanári címet nyert. Mind négy tanerő, azonban, már az 1888. évi fölterjesztés kelte előtt is ugyanazt a munkát végezte, mint a mit végez ma.

**) A kollégium 1889. évi helyberegyleti költségvetése szerint: fedezet 82898 frt 45 kr., szükséglet 81809 frt 70 kr. Fölösleg 1088 frt 75 kr. miután a 2171—1886 sz. határozat ellenére, az építési kölcsön-törlesztés, 2000 frt helyett, csak 1000 frtban véteget föl.

a theol. akadémia főnökéhez tette át. kinek véleménye alapján tette meg az 1888. évi főt. közgyűléshez amaz előterjesztését, (2332 1888. sz.) melyre ez 36. sz. határozatát hozta és e t. bizottságot kiküldte.

Az Ig.-Tanács ez 1888. kgy. 36. sz. a. vett megbi-
zatosához képest, 1489—1889. sz. a. fölkérte a négy test-
vér-szuperintendencia főt. püspökeit, hogy a főhatóságuk
alatt álló theol. tanintézetek szervezetéről, a menyiben a konventi szabályzattól eltérő lenne, a tanerők
számáról, javadalmazásáról s a főtartás költségeinek
alapjairól és forrásairól közöljék kebli használatra a ki-
mutatást. A fölkérés nyomán érkezett szives válaszokból
kiteszik, hogy

I. A debreceni theol facultásnál

1. A tanmenet lényegében a konventi.

2. Tanerők öt r. theol. tanár három philozofiai ta-
nár, (bölcészlet, neveléstan, közegészségtan); népiskolai
tantárgyak módszertanára, 4 tanító képezdei r. tanár
egyházjog (a jogi karon hallgatják) tanára 3 modern
nyelv tanára és az énektanár.

3. Javadalom az akadémiai tanároknál 1400
frt és lakás (lakbér 300 frt) az idősbőség sorrendje sze-
rint 63 frt borbér és 34 köbméter fa, a várostól, s 30
szolgálati év után, 1000 frt nyugdíj. az özvegynek 600
frt kegydíj

NB. A theologiai intézet, a jogi tanfolyam, együtt,
mint akadémia és a főgimnázium, meg tanítóképezde,
egységes intézet, főtartva a szuperintendencia, város,
egyház és saját alapítványai által.

II. A budapestinél

1. Mint fönnebb.

2. Öt r. tanár à 2200 frt egy (közös a gimnáziummal) 1700, modern nyelvek 2 tanára, közegészségtan
tanára, énektanár. Benlakás és konvictus 6470 frt
költséggel, főtartásához hozzájárulnak a növendékek
2470, az akadémia 1000, az államsegély 1000, az egy-
házkerület 500, és az egyházkerületi papok és tanárok
rovatal útján 850 forinttal, a többi alapítványokból,
supplicatiókból telik ki.

III. A sárospatakinál

1. Mint előbb, a theologiai szakot kiegészítik a
bölcészeti és jogtudományi szakok. Négy theol. r. tanár,
egy segédtanár, 1 philosophiai, 1 neveléstani, 1 egyházjogtani
1 egészségügyi, 1 énektanár, egy modern-nyelv tanára.

2. Fizetés 1300 frt és 300 frt lakpénz; kötele-
zett tagjai a nyugdíj-intézetnek s 25 év multán (szol-
gálva és egész fizetést huzva is) nyugdíj-osztalékban ré-
szesülnek (félévenként 110—115 frt); fe de z e t a főis-
kolai közpénztár.

NB. Az egyhker. elhatározta még egy theologiai meg
egy philosophiai tanszék felállítását.

IV. A pápainál

1. Mint a többi.

2. 5 r. és 1 s. tanár.

3. Fizetés 900 frt. 300 frt, lakbér, 50 frt. ötöd-
éves pótlék, 300 frt. erejéig.

4. Főtartják az alapítványok, a főiskolai közpénz-
tár (az államsegélyből 3500 frt) — mig

V. A nagyenyednél

Ez évben működik 3 r. theol. tanár, Hegedüs Já-
nos, 8, Garda József, 3, dr. Kovács Ödön, 12, heti órá-
val; 2 h. tanár, dr. Bartók György, mint látszik 5 és
Józsa Zsigmond 8 heti órán. 1 képezdei tanár, Nagy
Lajos, heti 3 órán és 1 közegészségtani tanár, dr. Boc
József, h. 2 órán. 46 heti órával négy osztályban; hogy
az ének tanítása foly-e a theologusok részére s hogy a
francia és angol nyelv tanulására van-e a kollegiumban
alkalom nyújtva az ez évi értesítőből ki nem vehető,
holott, mint tudjuk, a francia nyelv tanításáról van
gondoskodva ott is.

A kolozsvári egyházmegye, köztudomás szerint,
akkori jegyzője, Szász Domokos kolozsvári pap, munká-
lata útján s utóbb ez, mint az 1875. évi egyházkerületi
15-ös bizottság elnöki úton szintén javaslatételre föl-
szólított egyik tagja. tüzetesen tárgyalta a Kolozsvártt
felállítandó egyházkerületi papnövelde kérdését, illetőleg,
„A kolozsvári m. kir. Tudomány-Egyetemmel kapcsolat-
ban felállítandó ev. ref. theologiai fakultás és tanár-ké-
pezde“ tervét.

Ez akkor kegyes ohajtásként föltűnt és föltüntetett
tervezetesekek fölött az 1876. évi közgyűlés, 15-ös bizott-
sága méltánylásba és figyelembe ajánlása nyomán, helyes-
lését köszönetét nyilvánítá, ugyan s alapok gyűjtésére
megadta Szász Domokosnak a fölhatalmazást, de az ügy
a nyilvánosság teréről, mint látszott, egészen leszorult.

Csak látszott. Első sorban magának törvényünknek,
előbb a szokáson alapuló, majd az írásba foglalt jognak
és kötelességnek 1862. óta fönnálló és eltűrt sérelme
követelte a törvény-tisztelet hatalmas szavával a kér-
désnek minden esetre való napirendre helyezését és
vagy a theologiai intézetnek Kolozsvártt berendezését,
vagy a püspöki székhelynek Nagy-Enyedre áthelyezését.

A püspök, a törvény 200 §-nak szavai szerint
„felügyelője az egyházkerületi theologiai akadémianak“
s ha a törvényt nem azért alkotják, hogy teljesületlen
maradjon, avagy, hogy határozott és világos rendeleteit
öntudatos figyelmenlenséggel hallatlanná tegyük az egy-
házkerületnek önmaga és az önalkotta törvény iránti
kötelessége vagy érvényesítése, vagy megváltoztatása az
irott betűben hagyott törvényes határozmánynak.

Mert miben áll ma a püspök felügyelete az egy-
házkerületi papnevelés fölött, immár három egymásra kö-
vetkezett püspök idején? Az irott jelentések bevételeiben,
mert a papi vizsgálatokra való lerándulgatás, a tanári
kar és az ifjuság tisztelgésének fogadása. csak a bevé-
zett tények tudásul vétele; de ez a tisztán külső formáság
benső kapcsolatnak, lelket adó folytonos érintkezésnek, az
állandóság jellege nélkül, mindig csak rubrikák útján történő
ellenőrzésnek csak olyan formán és mértékben nevezhető,
mint a főgimnáziumok felett gyakorolt állami felügyeletnek
az a határozmánya, a mely szerint a közoktatásügyi mi-
niszter biztosokat küld érettségi vizsgálatainkra, a kik bizo-

nyos mértékben befolyanak, ugyan, a kalkulus-adásba és az ifjak visszavetésébe, de a nevelés-oktatás szellemére, módjára, sikerére és sikertelenségére éppen semmi befolyással nincsenek. Sőt maga az állam is komolyabb, intensívebb módját találja e felügyeletnek, az iskolalátogatók rendszeres kiküldése s ezek személyes tapasztalatai alapján megindított tárgyalásai útján. Nem volt-e b. e. Bodola Sámuel püspöksége óta papnevelésünk folyásában sem a tanítókat, sem a theologusokat, sem ezek viszonyát, a tanmenetet, az erkölcsi-vallási fejlődést s mindama tényezőket illetőleg, a melyektől az emberré, a pappá-válás oly szorosan függ, soha semmi baj, zavar, főnakadás, a minek orvoslása a rubrikáktól soha s mindég csak a személyes hatás útjain remélhető?! Mert föl kell tennünk az egyházkerületről, hogy mindig olyan püspököt választ, a ki személyi tulajdonaival, egyéniségének, működésének, szellemének, jellemének lelkesítő, példaadó, ha kell, parancsoló erejével ragadja, vagy kényszeríti az anyaszentegyház jövőjét biztosító, avagy meghiúsító ez intézet faktorait a theologiai tanárokat és hallgatókat s meg kell várnunk, követelnünk a püspöktől, hogy az egyházkerület jövőnö munkásait, vezetőit személyökben, fejlődésökben ismerje, irányozza, hogy az élet küzdő terére kiléptök alkalmával és után, a közös munka közös tényezőinek működése egybevágó lehessen. A református püspököknek és a református papságnak nem szabad a katolikus fő- és alpapság fokozatai szerint elkülönülnök s azt a szerves kapcsolatot és együvéforrást, melyet itt követelnünk, ha élni és haladni akarunk, nem szabad a táblás kimutatások holt formáiba zsugorítanunk s a papiros, meg táviró sodronyok összeköttetéseire biznunk. Mind építhetjük 1 $\frac{1}{2}$ % -os törlesztő kölcsöneinkkel, az országos közalap, domesztika és hála isten, mind bővebben telharuló segélyforrásaink útján, templomainkat, iskoláinkat, papi- és tanítói lakjainkat; mind emelhetjük egyházi hivatalosaink javadalmait, ha igazi papokat, kalvinista lelkipásztorokat, mind megannyi apostolt, az életbe, a falukra, a mind realisabbá és követelőbbé váló nép közé a nemzetiségi áradatba, megannyi gátul, küldeni nem tudunk haszontalan munkát végezünk. És mind tömhetjük tudományokkal leendő papjainkat, ha lelket, az autonomia főkritériumát önmunkásságot, kötelességérzetet, protestáns szellemet beléjük fejlődésük, érlelésük idején csepegtetni nem tudánk. A tanárok ez irányban való köteles működését a püspököknek kell kiegészítenie, a kiről törvény igen bölcsen mondja, hogy „felügyelője az egyházkerületi theol. akadémiának.”

És nem aluhatik el ez a kérdés soha egészen mindaddig, valámig lesznek az anyaszentegyház egészének s nem csupán egyes alkotó részeinek érdekét szívükön hordó férfiak, a kik az autonomia mindég terhes munkáinak végzésével igyekeznek visszaszolgáltatni azokat a jótéteményeket, a melyeket ez élő szervezet egyik-masik organumától, nevelkedésük rendén, vőnek s a kik az erkölcsi világrend látható formáit az anyaszentegyház szerveiben tisztelik és becsülik nagyra. A tanárok tu-

dománya és buzgalma sokat tehet a leendő püspök szellemi fejlődésének javára a püspök egyénisége és személyének, tekintélyének, ellenőrzésének morális hatása öntudatra ébreszti, nemes elhatározásokra sarkalhatja a vallásos eszmények oltárának leendő szolgáit, de azonfelül, magának az életnek, a művelt társadalomnak. a maguknál nagyobbak, kiválóbbak, erősebbek szemlélésének kell maguk helyes megítélésére tanítói azokat, kik arra vannak hivatva, hogy majdan, első sorban, magukat tudják vezetni, hogy másokat is vezethessenek. A kinek nincs alkalma, hogy magánál magasabbakat is szemléljen, könnyen rászokik, hogy saját magát tegye mindenek mértékévé, magát képzelje a világ középpontjának, a mely körül mindennek forognia kell s az öneléztetés alantas színvonalán meggyökerezve, sem az életben és különösen a papi szolgálatban nélkülözhetetlen megalázkodást meg nem tanulja soha, sem a tudományok azt az egyetlen kezdő pontját, hogy minél kevessebbet tudunk, el nem érheti semmiképen. És különösen a tudományos foglalkozás ezt a mindenek előtti kulcsát nem lehet elég nagyra becsülni, legkivált az isteni csodálatos titkokkutatóinál, hogy annak tudatára ébredjenek mily véghetetlen kevés, a mit tudnak s mily aránytalanul sokkal több, a mit nem tudnak. Azt a szűkre kiszabott néhány cursust és penzumot megtanulja, bemagolja és azt képzei, hogy a világ bölcseségének ő a letéteményese és mindenható sáfára. Meg kell mutatni neki, szemé elé kell állítani a tudományok véghetetlen birodalmát, új meg új ágazatait, az universitas scientiarum egész szervezetét, hogy ismerni kezdje saját korlátozottságát, törpe, gyarló voltat a szellem-világ megmérhetetlen végtelenségei közepett, hogy igazi alázatra ébredjen s legalább sejteni tudja azt a kibeszélhetetlen nagyot, a kinek szolgálatára lesz majd hivatva. Még egy ügyvéd, bíró, vagy közigazgatási tisztviselő is, még a természet valamely ágazatának buvára, avagy az emberi test betegségeinek elhárítására, vagy hár enyhítésére hivatott orvos is, csak félelges és félszeg nevelkedést nyerhet, ha egyedül speciális szakiskolájára van szorítva s az élet és társadalom páratlanul szövevényes organizmusának mindig csak a saját szakágazatával foglalkozik. Hát még egy papnak milyen satnya, egyoldalú, hiányos és élehetetlen nyomorékká kell válnia, ha a mindenséget magában tartó isten országában vállalt atyai, testvéri, ügyvédi, bírói, tanítói, orvosi, tanácsló, kormányzó, békítő, vigasztaló és megbocsátó tisztére egy félelgesen beállított szakiskola tudomány-morzsáira van szorítva s négy éves szak-kurszusának bezárultával, kilép a pályára, olyan fürnyezetbe, a hol minden korlátozottsága mellett is, talán ő a legtanúltabb s a hol, a legtöbb esetben, az élet holtig tartó iskolájában kell vergődnie, botlásról-botlásra, jó szerencse, ha csupán a maga s nem egyszemind egyháza kárán is, okulva s pótolgatva, a mit elszigetelt szakpályáján nem állt módjában a nagy és nehéz utra megszereznie. Az ember amugy is elég hajlandó, magát képzelni a világ középpontjának, a mely körül minden-

forog, mindenképpen azon kell tehát igyekezni, hogy a leendő pap olyan környezetben növelkedjék, a hol kénytelen legyen belátni, hogy sem erőre, sem észre, sem jóságra, sem tanúltságra nézve nem ő a legelső s a hol a példák, az önnevelés, a tanulás minél bővebben kínáló alkalmak és eszközei hívják és csábítsák a valódi mivelődés, az igazi tudás, a próbákon bizonyuló erőfejlesztés útjaira.

És nem fog letűnni a napirendről az erdélyi részek tudomány-egyetemével kapcsolatba hozandó erdélyi ev. ref. egyházkerületi theologiai akadémia kérdése, a mely e theologiai akadémia nem lesz egész merejében az egyházkerületé, nem csak a mostani értelemben, hogy ez rendelkezik fölötte, hanem a szó abban az igazi jelentésében, a mely szerint nem valamelyik egyes egyházi szervezethez és autonóm testülethez, hanem az egész szervezethez, az anyaszentegyház testéhez lesz forradva, ennek egyházkerületi organismusába lesz bekapcsolódva, belegyökerezve. A biblia-terjesztő társulatok, igen bölcsen, nem ingyen osztják szét millió, meg millió biblia-példányaikat, mert tudják jól, hogy az ember előtt csak a munkával szerzett dolognak van értéke. A protestáns autonomia jogait nem hiában osztogatja az ellenszolgálat kötelességeiért cserében, mert a fáradság, mit a hűvek e törvényes hatalomért elvállalnak, az egyéniség személyes tulajdonává teszi a szerzeményt: a jogot s mert személyiségünket sérti, ki e jogainkat bántja, készek vagyunk mindig védelmére sajátunknak.

Az anyaszentegyháznak és nem egyik-másik kollegiumnak joga és kötelessége a papi generatiokról való gondoskodás s ha ezt a jogot érvényesíti, vállalja el kötelességét, terheit is, alkotó szerveinek erejükhöz mért arányos hozzájárulásával, külön, minden részleges érdektől, független kormányzat alatt álló intézetében, melynek vezérlete és igazgatása oly testület kezében összpontosul, a mely, mint az egész egyházkerület mandatariausa és képviselője, nem egy egyház, kollegium és vidéke, hanem az anyaszentegyház egészének szempontjai szerint működik, veszi megbízatását s teljesíti kötelességeit.

És a püspök lakóhelyéhez, a hazarészi egyetem városához kapcsolatot és az egész egyházkerület mandatariausa közlegeinek immédiát kormányzata alá rendeltetett theol. akadémia, a papneveléssel egyenlő fontosságú, egy másik életérdeknél fogva sem maradhat immár megoldatlanul. Ez a felekezeti tanárképzés életérdeke. Mi, a kiket áldott emlékü és minden tekintetben egyházas, valódi kálvinista professoraink már tanuló korunkban szemeltek ki s ahoz képest gondoztak, vezettek, dédelgettek, mint leendő utódaikat; kiket édes anyaként ápoló tanintézetünk, falai között is és további nevelkedésünk pályáján; kik legnagyobb részt még a theologiai cursust is végeztük s az édes szülői hajlék mellett, az oly gyönyörű és igaz néven nevezett anyaszentegyház gyermekeiül is érezők magunkat s ha volt a tisztességnek csak egy paránya szívünkben: a cselekvő hála áldása szükségkép fogamzott meg kebelünkben; mi, ha gyarlóságokkal

voltunk s vagyunk is tele, egyet bizony elmondhattunk magunkról, bárhova vetett légyen jó, vagy balszerencsénk, szívünk el nem hidegedhetett, el nem szakadhatott második édes anyántól, egyházunktól. Most, az érettségi vizsgálatnál már ott áll a kormány képviselője, hogy átvegye az egyháztól az ujoncot az állam számára s bekisérve őt az állami tanárképző minden készülettel, tudós tanárokkal, gazdag gyűjteményekkel és laboratoriumokkal felszerelt intézetébe s a leendő tanár annyira egészen a majdnem lebirbátatlan tömegre növekedett szaktanulmányok zsoldjába kerül és merül, hogy majdnem lehetetlen, hogy minél hamarább és minél teljesebben meg ne felejtkezzen második anyjáról, egyházáról, melyre arra a rövid időre, míg az állami tanszékeknél gyöngébben javadalmazott felekezeti katedrát szükségből keresi és megkapja, gondol még, de szeme azután, csakhamar ismét a pályázati hirdetések felé fordulhat. Az igazat írta meg a minap dr. Felméri Lajos, a kolozsvári egyetem paedagogusa, hogy nem csak a mi egyházkerületünknek, hanem reformált egyetemes egyházunknak is a felekezeti tanárképzés a hamupipőkéje, mostoha gyermeke, s ha végig nézünk az utóbbi évek idején kiírt tanár-pályázataink concurrentiáján; ha rágondolunk, hogy leendő papjaink is azokból a gymnasiumainkból kerülnek ki, a melyeknek katedráit maholnap mind az egyház körén kívül, egészen az indifferens állam intézeteiben, stipendiumain felnövekedett és csupán a szakképzettség föladataitól okkupált tanárok töltik be: lehetetlen, hogy szívünk el ne szoruljon s föl ne keljen bennünk az önvád, hogy egyházunkat úgy kormányoztuk, törvényeinket úgy alkottuk, hogy mintegy rákényszerítettük az egyház fiait az édes anyától való elhidegedésre, elidegenedésre, a hála természetes és erős kötelekeit magunk fosztogattuk szét s hagytuk, hogy más érdekek kerekedve felül és vála uralkodókká, a kötelezettség érzete minél kisebb és halványabb mértékben és formában maradjon élő, jobban mondva hamvadozó az anyaszentegyház gyermekeiben, az anyaszentegyház iránt. Íme, már az a meglehetősen szegényes kezdemény is, melylyel Ig. Tanácsunk a theologiai akadémia b. királyutcai házában néhány egyetemi tanárképzési ref. növendéknek lakást és 3 ötven-forintos segélydíjt ajánlt föl a Horváth Paula-féle alapítványból, csak az imént s csupán hivatalos közlönyünkben hírré téve, több folyamodót gyűjtött, mint a hány helylyel rendelkezünk s hát még, ha majdan rendszerezhetjük nemcsak a nagyobb számú ref. tanárjelöltek ellátását, hanem az állami szakoktatást felekezeti szempontjaink szerint kiegészítjük és gyakorlattal kapcsoljuk egybe: mennyire bensőbbé tehetjük leendő tanáraink és az egyház közti összeköttetést, mennyire pótolhatjuk azt, a minek a tanár-képzésben ma felekezeti szempontból oly sajnosan érezzük hiányát s mekkora szolgálatot tehetünk nemcsak egyházkerületünknek, hanem egyetemes egyházunknak is, a mely pedig, — legalább a mi a budapesti egyetem szomszédjában működő dunamelléki, a bölcsészeti és jogi szakkal is rendelkező tiszántuli és a 16 tanerőt foglalkoztató tiszáninnyi theol. akademiákat

illeti, hasonlíthatlan mértékben kedvezőbb helyzetnek örvend a mi egyházkerületünknel, de a mely a specialis felekezeti középiskola tanerőinek felekezeties érdekeire szintén nem fordít figyelmet az állami tanárképzés új aerájának megnyilta óta, úgy, hogy maholnap majdnem elmondható, hogy felekezetünk nagy áldozatok árán fön-tart egy csomó középiskolát, a melyek felekezeti jellegét csupán az adja meg, hogy felekezeti pénz fedezi szükségüket s reformatus főnhatóság alatt állnak.

Minde szempontok elől, t. bizottság, elzárkózhatunk struc-madár módjára; minde tekintetek előtt szemet hunyhatunk ideig-óráig, de csak azon az áron, ha az anyaszentegyház egyetemes érdekét alárendeljük a helyi érdekeknek, a rész hasznának. Az állam nem veheti rossz néven az egyes családoknak, hogy szívök összeszorul és háborog, a midőn fiaikat a hon védelmére követeli és ragadja el tőlük, de sem ő nem rendelheti alá az összegesség parancsoló szükségét a családok érzelmi tekinteteinek, sem ezek nem vonakodhatnak meghozni a lehető legnagyobb áldozatot a köz és ebben a saját maguk javára.

Ez az ügy meg volt alapítva a nagy fundator 1629-diki adomány- és alapító leveleiben, „in hac civitate nostra Alba Julia;“ hányattatott az ország változó sorsa idején különböző helyeken: „Kollegiumnak legalkalmasabb helytől Kolozsvár itéltetett volt az az előtti időkben is, azért az orthodoxus fejedelmeknek szabad dispoziációjára hagyatott akár a kolozsvári farkas-utcai templom körül erigáltassanak kollégiumot, vagy derekas scholát, akár pedig Fehérvárott, avagy mind a két helyen“ (A. C. I. R. 10. Tit. 2. articulus) és „statuáltatott, hogy azon kollégium vagy azon helyben, vagy Kolozsvártt, mind külső és belső épületeiben, nem csak kontinualtassék, sőt inkább renováltassék, a mennyiben isten a fejedelmeknek elégségeket engedi és a kollégium és proventusa extendatathatik“ (A. C. I. R. 10. Tit. 3. articulus); áthelyeztetett, „nem levén erre mostan alkalmasabb hely Enyednél“ Nagy-Enyedre (I. Apafi Mihály 1662. október 6-diki oklevele); elhatároztatott az enyedi 1682. évi közgyűlésen, hogy visszaköltözzék eredeti otthonjába, Gyulafehérvárra: tolytatta áldásos életét másfélszáz éven át Nagy-Enyeden, de már 1842-ben, majd 1847-ben a központi főiskola tervezése foglalkoztatja az egyházkerületi négy theologiai tanárt, majd a statust; romokká hamvasztatott a barbárság ama rettenetes januáriusi napján új életre és pedig dicsőségesen virágzó életre ébredett a Bodola Sámuel, Ince Dániel, Salamon József, Nagy Ferenc, Décsei Károly, Nagy Péter, stb. aegise alatt Kolozsvárott 1854-ben s anyaszentegyházunk mai szolgálóinak és vezéreinek nagyobb részét táplálta kebelén, míg 1862. őszén ismét visszatért Enyedre s azóta az imént böven vázolt körülmények között élt s volt tárgya ama változatos tanácskozásoknak és tárgyalásoknak, melyek az 1873. évi közgyűlés határozatából vették kiindulásukat, hogy a mult évben maga a nagy-enyedi kollégium Előjárósága szolgáltatson alkalmat e mai tanácskozásra, e kérdés remélhető ész- és célszerű megoldására, az

anyaszentegyház közérdekének, a jövő papi generációinak és felekezeti középiskoláinknak javára, üdvére.

Az 1888. évi egyházkerületi közgyűlés 36. jksz. határozata alapján, az Igazgató-Tanács jelzett előmunkálatain kívül történeteket, a kövekezőkben jelezhettem.

Br. Bánffy Dezső főgondnok és főt. püspök aai előterjesztést tőnek gr. Csáky Albin, m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter ur ő nagyméltóságával s a benyújtott emlékiratok fölött folyt egészen magán jellegű megbeszélések rendén azt a meggyőződést merítették, hogy a kolozsvári ev. ref. theologiai akadémia föllállítása és az állami tanárképezde ev. ref. növendékeinek a felekezeti érdekek szempontjából foganatosítandó gondozása és gyakorlati kimivelése állami és kormányzati szembontból nem csak hogy kifogás alá nem esik, de sőt örömmel üdvözölhető, ez intézkedés mindenesetre úgy az erdélyi ev. ref. papjelöltek képzettségének emeléséhez, mint az ugyanazon vallású tanárjelöltek könnyebb megélhetéséhez, sőt gyakorlati kiképzéséhez is jelentékenyen hozzá fog járulni. Ez okból, a közoktatásügyi kormány indítva érezné magát, a szóban forgó theologiai és tanárképző intézet s az egyetem közti viszonyt illetőleg, az emlékiratban jelzett kívánalmakat, a kolozsvári kir. tud. egyetem előzetes meghallgatása mellett, a legjóakaróbb tárgyalás alá vonni. Valószínű, hogy a leendő theologusok a böleszettudományi karon hallgatott 7 óra alapján is annyiban rendes egyetemi hallgatóknak fognak tekintetni, hogy tandíjmentesség, pályázatok és egyetemi ösztöndíjak tekintetében, az egyetemi hallgatókkal egyenlő elbánásban részesüljenek, ha pedig középiskolai tanári vizsgálatra is fognának állani, kiegészítőül csak két féléven át kellene a mostani szabályzat 4 féléve helyett, egyetemi r. hallgatóknak, illetőleg, tanárképezdei tagoknak lenniök. A szóban forgó intézet e cimen való külön állami dotációjára nem remélhető, miután semmi hittani intézet államsegélyben nem részesül s az illetén kedvezményezés a hasonló igényeknek tág kaput nyitna, de kilátás nyílik arra, hogy a fölemelendő áll. segélyből az egyházkerület akarata szerinti összeget fordíthat ez intézet céljaira. Végül, megjegyzendő, hogy a tervezett intézet tudori okleveleket nem adományozhatna, miután felekezeti és autonóm jellegénél fogva, a kolozsvári kir. tud. egyetemmel szerves kapcsolatban nem állhatna.

Főt. püspök aa. mellékelt tervezete szerint, a szintén mellékelt építési tervnek a kolozsvári egyházközségtől e celra még 1875. évben adományozott s a megvásárolt bel-király-utcai épületes telekkel kapcsolatban álló telken való kivitele mellett, az új intézetnek lenne szükséglete:

személyi járandóságokban	16,500 frt.
dologi kiadás járadékaiban	6,000 frt.
és így az évi szükségletek összege	22,500 frt.*)

* a) Személyi járandóságok:

1. 4 rendes tanár á 2000 frt.	8000 frt.
2. Egy paedagogus r. tanár	2000 frt.
3. Hatvan pap- és tanárjelölt konviktusának fentartásához központi segély	4000 frt.
4. Egyes pap- és tanárjelölteknek kész pénzsegély	2000 frt.

míg a fedezet összegéhez járulna:

az államségély	6000 frttal,
a konverzió-többlet	1000
a házipénztár	1000
az államtól kérendő új segély.	6000
a Bethlen-kollégium ideiglenesen	8500 „
összesen:	22.500 irttal.

A mi a főt. püspök ur e költségvetési tervezetének egyes fedezeti tételeit illeti, a beadvány megjegyzi:

1.) A tanári fizetések egyenlők a kolozsvári egyetemi tanárok alapfizetésével s szállásukról a belső-királyutcai épületben és a fakultás új épületében lesz gondoskodás.

2.) A paedagogus rendes tanár, az állami tanárképzésnek felekezeti szempontokból leendő kiegészítésére hivatott férfi, szintén benlakva az intézetben, mint a ref. tanár-jelöltek vezetője.

3.) A pap- és tanár-jelöltek convictusára, az enyedi e című 2500 frt helyett, 4000 frt van fölvéve, a mely összeget, a helyzet szükségéhez képest, a növendékek némi csekély járuléka fogják a kellő mértékre pótolni.

4.) A stipendiumokra szánt 2000 frt, 100 és 50 frtos ösztöndíjakban adatnék ki, megoldásra várva némely kollégiumunk tisztán theologusoknak szánt, de most ki nem adott stipendiumainak kérdése, kivételt, e tekintetben, csak a nagy-enyedi kollégium képezvén.

A dologi kiadásokra nézve:

5.) A mellékelt terv szerinti két-emeletes és souterraines épület a kolozsvári egyházközségtől még 1875-ben e célra adományozott belfarkas-utcai telken, magában foglalva 4 tantermet, 1 aulát — az egyházkerületi közgyűlések számára is használva — öt tanuló-, öt háló- és négy mosdó-termet, a tanári gyűléstermet, könyv- és levéltár helyiségeit, olvasó-szobát, egy tanári lakást, a szolgálólakását és a szükséges mellékhelyiségeket, a souterrainben a szolgáló-személyzet lakása, konyha, mosóhelyiségek és a pince helyeztetnék el.

6.) A fűtés, világítás és takarítás 1000 frt költségeihez a növendékek is járulnának csekély mértékben, a könyvtárra pedig, a Kolozsvárt rendelkezésre álló egyetemi, muzeumi s más közkönyvtárakra tekintettel vétezt csak évi 300 frt föl.

A fedezet egyes pontjaira nézve

7.) Az államségély terhére fölvett hozzájárulást a megszorított központi segély-alapok s különösen az egyetemes egyház közalapjára nézve már elfogadott tőkeszerző rendszer teszi lehetővé,

8.) A conversio-többlet és az egyházkerületi házipénztár járuléka fedezete rendelkezésre áll.

9.) Az államtól nyerendő újabb segély nemcsak a méltányosság szempontjából, hanem arra a szolgálatra

b) Dologi kiadások.

1. Ház-építés 70,000 frtjának 5% kamatja és 1% törlesztése	4200 frt.
2. Fűtés, világítás, biztosítás, takarítás	1000 frt.
3. Könyvtár évi dotációja	300 frt.
4. Apróbb kiadások	500 frt.

való tekintettel is remélhető. a melyet az egyházkerület az államtól is rendelkezésre álló közszolgáknak: a papoknak és tanároknak teljesebb kvalifikációja által nyújt. Ez irányban az egyházkerület összes intéző férfiai közreműködésre kérendők fel.

10.) A Bethlen-Kollégium ideiglenes hozzájárulása, összehasonlítva ama 20—2500 frt költséggel, melybe a kollégiumnak a theologia készpénzben és természeti járulékokban, valamint az általános szükségek arányösszegébe kerül, már jelentékeny előnyt nyújt a kollégiumnak s az itteni megtakarítás a főgymnasium emelésére fordítandó, az egyházkerületi rovatál behozatalával pedig, ez ideiglenes hozzájárulás is megszüntetendő fonkonkint

A Bethlen-kollégium fölvett hozzájárulását illetőleg, megjegyzendő, hogy az enyedi kollégium f. évi költségvetése rendjén a kiadások a bővetkező nemek és összegek szerint oszlanak föl:

az egész kollégiumot illető kiadások	42,534 frt. 92 kr.
a theol. akadémiát illetők	10,501 frt. 39
a gimnáziumot	22,155 frt. 71
a tanító-képezdét	3,753 frt. 32
az elemi iskolát	2,864 frt. 36 „
összesen:	81,809 frt. 70 kr.

mihez képest, az egész kollégiumot illető költségek összegét, a 4 tanítézet szükségleti összegeinek arányában osztva föl, kerülne jelenleg

a theol. akadémia	19,321 frt. 14 krba
a főgimnázium	47,957 frt. 81
a tanítóképezde	8,373 frt. 93
az elemi iskola	6,156 frt. 82 krba

ám, ez évi költségvetés rendén a failletmények, szállásbér, a kertrész s a tanépületek házbéregyenértékei nem szerepel

az egész kollégiumot illetve	17,133 frt. 25 kr.
a theol. akadémiát	1,717 frt.
a főgimnáziumot	3,475 frt. 50 kr.
a tanító-képezdét	994 frt. 50 kr.
az elemi iskolát	78 frt.

összesen: 23,398 frt. 25 kr.

a mi a jelzett arányban szétosztva, az egyes tanítézetek tulajdonképpen mai költségei tesznek:

a theol. akadémiánál	25,081 frt. 59 krt.
a főgimnáziumnál	61,473 frt. 40 krt.
a tanító-képezdénél	11,116 frt. 02 krt.
az elemi iskolánál	7,536 frt. 94 krt.

a mibe, azonban, nem csak a pénzkidadások és természetbeli tanári javadalmak, hanem az épületek aequivalens évi járuléka s a gazdasági mindenképp teljesítendő költségek is befoglaltatván, in specie a theol. akadémia készpénz kiadásai tesznek

a folyó évi költségvetés szerint, 10,501 frt 39 krt.

az ált. kimutatás szerint, 9196 frt. 44 krt + 1717 = 10913 frt. 44 krt.

Gróf Bethlen Géza, kollégiumi főgondnok aa. főt. püspök aához intézett s szept. 9-én kelt levelében jelzi,

hogy halaszthatatlan családi ügy intézése nem engedi a 21-es bizottságban való részvételét és kijelenti, hogy: „Tudhatod igen jól, hogy én azok közészámitom magamat, kik a theologia áthelyezése mellett vannak, de csak azon feltétel mellett, ha kivánságom teljesítése tökéletesen és teljesen biztosítva lesz. Feltételeim, pedig, a következők:

1. A theologia helyeztessék ugyan át Kolozsvárra, de kapcsolatosan a királyi egyetemmel állittassék föl.

2. Határoztassék meg egyszer s mindenkorra az az összeg, a melylyel az enyedi főtanoda a theologia fön-tartására befolyjo. s ez összeg szállittassék le azonnal, azon arányban, a mely arányt az enyedi főtanoda pénzviszonya megkíván, akár azon esetre, ha a főtanodának jelenlegi tiszta jövedelme megcsökkenne, akár, ha beválnék. hogy a kerületi közgyűlés elszámította magát s oly segély-összeget szavazott volna meg, mely a főtanodára nézve terhes.

3. A főtanoda gimnáziuma alakittassék minta-gimnáziummá, stb.

A főgondnok úr indokai a következők

1. A nagy-enyedi főtanoda vagyoni állásának javítása, mert a 80—90 ezer forint közti budget 1—2 ezernyi többlete elenyésző csekélység, mely eddig is csak nem remélt, rendkívüli bevételek által lett elérve, mint az igen prékarius makk-termés, a téglának nagyobb kelendőse; de, a mint valamely haszonbérő nem talál fizetni; a mint a regale-megváltással megcsökken a korcsmák jövedelme; a mint a gimnasiumhoz egy-egy parallel-osztály föllállítandó lesz; a mint megszorítottunk, hogy a gimnasiumhoz állítsuk elő, töltsük be a törvény-szabta számú kathedrákat: azonnal be fog állani a hiány

2. A nevelési szempont, úgy theologusainkat, mint a gimnasium ifjúságát illetve.

3. Az egyházpolitikai szempont.

Mélt. Zeyk József főgondnok ur szintén írásban nyilvánította, püspök aa. fölszólítására, véleményét a szönyegen forgó kérdésre nézve.

„Azon módozat mellett, melyről engemet értesíteni méltóztatott, t. i. hogy tanár-választási autonom joga egyházkerületünknek épen tartassék az állam részéről; az egyházi segélyben adott költség, hozzájárulással segélyezve, a kolozsvári kir. Ferenc-József-egyetemmel bizonyos szervi kapcsolatban, de autonom jogainak fön-tartása mellett, még sem mint annak ötödik fakultása, vitessék át és állittassék az Kolozsvártt föl: ily módon, elvben helyeslem az ev. ref. egyházkerületi theologicum seminariumnak Kolozsvárra áttételét. Mert ebben is egy lépéssel közeledést látok a vallások egyenjoguságának kifejezést adó intézmények létesülése felé. De ezzel szemben, a Bethlen-főtanoda jogait sértetlen épségben óhajtánám fön-tartani. Hogy ez alatt mit értek, méltóságodnak szóbelileg kifejeztem már, újabban bővebben fejtegetni, ennél fogva nem szükséges.“ stb.

És most, tisztelt bizottság, mindezek után s a föl-

tüntetett adatok, érvek és kívánalmak nyomán, tisztelettel kérem a következő határozati javaslatnak elfogadását s elfogadása esetén, az Ig.-Tanácshoz azzal a kéréssel való benyújtását, hogy magáévá téve, ajánlja érvényre emelését az idei egyházkerületi főt. közgyűlésnek

„Közgyűlésünk az előterjesztésben fősorolt adatok, tények és érvek alapján, kimondja, hogy Kolozsvártt a m. kir. Ferenc-József tudomány-egyetemmel és a mellette fennálló m. kir. tanárképezdével, valamint a kolozsvári kollegiummal, mint gyakorló gimnáziummal, kapcsolatban, az egyházkerületi theologiai akadémiát és az általi tanárképezde ref. növendékeinek felekezeti paedagogiumát, internatussal és konviktussal kiegészítve, berendezi és a lehető rövid idő alatt föllállítja.

A föllítandó kettős intézet általános szükségleteit négy theologiai tanárral és a paedagogium vezető tanárával, valamint a theologiai magántanárokkal s a megfelelő egyetemi előadások köteles hallgatásának kiegészítése mellett, a személyi kiadásokra nézve tizenhatezerötszáz frtban és a tanárok természetben való szállásaiban, a dologi kiadásokra, nézve, évi hatezer frtban és így összesen huszonkétezerötszáz frtban állapítja meg, mely összegnek fedezetül előirányozza a következő tételeket az államsegélyből 6000 frt; a konverzió-többlet jövedelméből 1000 frt. az egyházkerületi házipénztárból 1000 frt. az államtól kieszközözendő új segélyből 6000 frt. és a Bethlen-kollegium ideiglenes hozzájárulásából 8500 frt., az Ig.-Tanácsnak levén feladata, hogy egyfelől az államsegély kellő mértékben való és az egyházkerületi lélekszámnak igazságosan megfelelő fölemelését, közgyűlésünk nevében s egy népes egyházkerületi küldöttség által benyújtandó emlékiratban, a m. kir. kormány útján kieszközölje, e küldöttségben való részvételre a mandatuma meghosszabbításával ezennel továbbra is megtartott 21-es bizottság tagjain kívül, gr. Bánffy Miklós, Tisza László, br. Kemény Kálmán, br. Bánffy Zoltán, gr. Bethlen András, gr. Bethlen Gábor, Horváth Mihály, Pogány György, Szász Károly, püspök, Hegedüs Sándor, dr. Felméri Lajos, dr. Lányi Gyula, dr. Vályi Gábor aait kéri föl, ezenel, közgyűlésünk. Föladata, továbbá, az Ig.-Tanácsnak egyetértve továbbra is a 21-es bizottsággal, nagy-enyedi Bethlen-kollegiumunk Elöljáróságával a kollegium jelzett ideiglenes járulékanak fedezeti és kiszolgáltatási módjainak megállapítása és pedig olyképpen, hogy egyszersmind e kollegium főgimnáziumának minta-intézeté emeléséről és jobb módon berendezendő internatusának kibővítéséről, konviktusának szervezéséről megfelelő gondoskodás történjék, s végül, feladata az Ig.-Tanácsnak kolozsvári kollegiumunk Elöljáróságával egyetértve, előkészíteni az egyházkerületi paedagogium tagjainak a főgimnáziumban való gyakorlati foglalkoztatása s a föllállítandó kettős intézet növendékei egy részének netaláni elhelyezése és magántanítókkinál való alkalmazása iránt; megállapodást, minde 21-es bizottsági és igazgató-tanácsi eljárásokrúl közgyűlésünkhez jelentés tétetvén, illetőleg, az Ig.-Tanács a föladat netalán kivihetővé váló ágaza-

tainak a lehetőség mértéke szerint való fogyanatosítására is ezennel fölhatalmazást nyervén.

Hasonlóképpen, kimondja közgyűlésünk, hogy a néptanító-képezde főtartását szintén egyházkerületi kötelességnek tekinti, ez elv érvényesítésének idejét és módját, a lehetőséghez képest, mielőbbi külön elhatározásának tartva fön, valamint azt is föládataúl tűzvé ki, hogy a nagy-enyedi Bethlen-kollégium most megállapított ideiglenes hozzájárulási összegét, esetleg az egyházkerületi közteherviselés útján, minél előbb alászállítsa, utóbb egészen megszüntesse.

Végül pedig az enyedi Bethlen-kollégium eredeti és az 5-dik theologiai tanszéknek az egyházkerület részéről történő javadalmazását illető kérésére nézve útasittatik az Ig.-Tanács, hogy az enyedi kollégium Előljárásságával egyetértve, a tanerőkre nézve netalán időközben előálló hiányokat ideiglenes tanerők alkalmazásával pótolassa.

2619 — 1889.

Igazgató-Tanácsunk magáévá teszi a 21-es bizottság munkálatát, kiegészítve Dr. Imre Sándor ny. egyetemi ny. r. tanár urnak 1875. évben, t. Szász Domokos, egyházmegyei jegyző aá hoz intézett következő levelével

„Tudva van, hogy a tanár-képzést tulajdonképpen az egyetemi oktatás teljesíti. Az u. n. képezdei gyakorlatok, vagy szemináriumi külön órák arra valók, hogy a nyilvános előadásokat alapul vevén, a tudományok ott érdekelt tételeit a tudomány kütfőiből önerőn kikutatni, tájékozni, minél pontosabban megismerni s valóban el-sajátítani s így az ismeret gazdag kütfőit kiaknázni segítsék a növendékeket. Ehhez, különöbben leendő gymnáziumi tanárok érdekében, a tanítói előadásban, tárgyalásban való gyakorlati ügyesség megszerzésének szüksége járul, a mi aztán már gyakorló, vagy minta-iskolákbeli foglalkozás által történik.

„Ehhez képest, a kolozsvári egyetem mellett, különöbben ref. iskolai célokra föllállítandó tanár-képző intézetnek azon kívül, hogy a mit az egyetem és állami tanárképezde ad, felhasználtatnék, nézetem szerint, három dologra kellene, saját érdekéből, különöbbs gondot és erőt fordítani.

1) „Hogy egy részt a hazai protestáns egyház történelmének, más részt az ó-történelem segéd-tanainak (állam- és magán-régiségek, mythologia. sat.) tárgyalásáról gondoskodjék, ha netalán ezek az egyetemi előadások s állami képezdei gyakorlatok cyklusaiiban elő nem fordulnak, a minthogy az előbbi — a prot. egyház történelme — éppen nem is fordulhat elő.

2) „Nevelés- és oktatástanból okvetlen szükségesnek tartom az oktatás- és nevelés-ügy történelmét, különös tekintettel a hazaira és a prot. külföldire, teljes nyomtatókkal tárgyalni. És ugy vélem, szükséges az is, hogy a neveléstan, ily hivatásu tanár-képzés folyamában, a szabad, de mégis vallásos elvü testület feladatához képest, vallásos alapot nyerjen, mely feladatnak az egyetem már helyzeténél fogva sem felelhet meg.

3) „E mellett szükség van methodikai oktatásra, vagy inkább gyakorlásra is. E tekintetben az állami intézet nem adhat annyit, a mennyire szükség van. Csak szeminárium tud lenni, nem gyakorló-intézet is. Gyakorló vagy minta-iskolája ninesen; még eddig oly intézkedés sincs, mely által növendékei tanításban gyakorlódnának. A kolozsvári ref. tanár-képző intézetnek ez módjában lenne; ehhez képest növendékei előkészületének bevezetetté tételére multhatatlanul érdekében áll, hogy élére vezetőül egy tapasztalt, humán képzettségü, több oldalú ismeretekkel alaposan felkészült pedagógot, mint vezér-tanárt nyerjen, ki mindent egy lehetőleg tökélyes tanítói jellemben összpontosítson, a gyakorlati órákat vezesse, a növelési nézeteket s eljárás-módot erélyesen tökéletesítse, a növendékek előtt példányul álljon s az intézetnek lelket adjon.

Röviden szólva, némely szakok kiegészítése, talán a körülményekhez képest kisebb-nagyobb számmal más tanintézetekből alkalmazott erőkkel; minden esetre pedig egy paedagogus vezető és tanár külön alkalmazása: ez az, a mit jelen helyzetben szükségesnek látok arra nézve, hogy e helytt az államival összecsatolva, ref. tanár-képezde állíttathatnék.“

Magáévá teszi, továbbá, ig. tanácsunk az egyházkerületi 21-es bizottság határozati javaslatát s kéri a főt. egyházkerületi folyó évi közgyűlést, hogy a javaslatot azzal a kiegészítéssel, hogy az állam-segély fölemelésének ügyében való eljárásra, ne csak a határozati javaslatban megnevezett hitsorsos t. aak. hanem a hazarészi, felekezetünkhöz tartozó összes országos képviselők is fölkéressenek, határozattá emelni méltóztassék.

Végül, dr. Kovács Ödön bizottsági tag aa. külön véleménye az iratokkal szintén a főt. közgyűlés elé terjesztetik.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsának Kolosvártt, 1889. szeptember 23-dikán tartott üléséből.

Dr. Szász Béla,
előadó ig. tanácsos.

Szász Domokos,
püspök, mint elnök.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, szept. 22—23.

A két napon át folyt ülésben, főtiszt. Szász Domokos elnöklote alatt, váltakozva, részt vettek: Dr. Kolozsvári Sándor, Szász Gerő, Gyarmathy Miklós, Székely János, Sárkány Ferenc, Domokos Antal, dr. Vályi Gábor, Parádi Kálmán, Deák József, Bodor Antal, titkár, és dr. Szász Béla, előadó ig.-tanácsos.

Az időközben elnöki úton ellátott s most bejelentett ügyek tudásul vétetnek; köztük ő Felsőségének a k. iklódi iskola és templom javítására és a piski-telepi templom építésére juttatott 100, illetőleg, 150 frtos legkegyelmesebb adományai; valamint özv. gr. Bethlen Istvánné, gr. Teleki Ilona amaz intézkedése is, mely szerint a marosi egyházmegyei kiváló tanítók jutalmazására szánt

gr. Bethlen István-alapítvány múlt évi 100 frt. javadalmát Kovács Dénes, sóvaradi, Szalkai József, havadtói, Kis Elek, gegesi, Nagy Lajos, andrásfalvi és Székely Albert, bócsi tanítónak adományozza.

A Mikó-kollegium ideiglenes tanerőinek kimutatása tudásul vétetik és megerősítettik.

Főt. püspök aa. előterjesztése alapján, a theologiai akadémia b-királyutcai házában a ref. tanárjelöltek díjtalan szállásul kijelölt szobákban lakást nyertek 12-en, a három 50 frtos kegyjavadalom elnyerése iránt folyamadókra nézve pedig a kir. egyetem tanárképző igazgatójának véleménye kéretik ki.

Az enyedi egyházmegye egyik egyházkerületi képviselői választókerülete, gr. Bethlen Bálint, algonok aa. lemondásával, megürülván, az elrendelt és megejtett választás rendén, új képviselővé megválasztott és igazoltatott Tarsoly Gábor, aa.

A n.-sajói egyházmegye főjegyzőjévé t. Kópataky Gyula, besztecei körlelkész aa. választatván meg, e szabályszerűen lefolyt választásról a jelentés a f. évi közgyűlésre oly értelemben tétetik meg, hogy az újan választott fölesketése a nagy-sajói egyházmegye sorsának ugyane közgyűlésen eldöntésre kerülő kérdése megoldásáig tartassék függőben.

Az állam-segély és Baldácsi-alapítvány múlt évi javadalmainak kiosztási tervzetét a főt. püspök aa. elnökléte alatt kiküldött bizottság, a rendelkezésre álló 13,300 és 750 frt. erejéig, elkészítvén és azzal a javaslattal terjesztvén be, hogy ez úttal minden megszavazás csupán ez alkalomra érvényes, az Ig.-Tanács a tervzetet helybe hagyta, mihez képest az ez évben is szükségképpen kiadandó (rendszeres) segélyek 7784 frt 50 krt (ugyanily természetű, de a folyó évben türesen levő állomások segélyei 495 frtot), az előlegek visszahelyezése 1383 frt. 2 krt s az egyszersmindenkorra szóló segélyek 4262 frt. 15 krt tettek ki, megjegyezve, hogy az udvarhelyi egyházmegye területén ez évben járt rendkívüli jégverések rendkívüli segélyezéseket tettek szükségessé. A bizottság, hivatkozva az Ig.-Tanács korábbi határozatára, mely szerint az állandó segélyeknek a töke-szerzés rendszerének szempontjából, a múlt évi közgyűlés rendeletére, ez évre kitűzött revíziója a jövő évre halasztatván, indítványozá, hogy minde segélyek csak is egy évre tekintesnek érvényeseknek s az Ig.-Tanács ez indítványt magáévá is tette.

Annak idején, bőven ismertető a n. Bányai Vitális egyházkerületi volt pénztárnok, hagyatéki ügyét, melynek rendén, a kolozsvári kollegium, mint általános örökös, lépett a volt pénztárnok függőben maradt számadásaira nézve a köteles számadó szerepébe, az egyházkerület, illetőleg, az Ig.-Tanács pedig egyfelől számolttató-képpen s másfelől hagyományi javadalmazott-képpen volt köteles eljárni. Ennek nyomán, aztán, az Ig.-Tanács az egyházkerület nevében elfogadta a hagyományt s mint főhatóság megállapította a Bányai Vitális volt számadó szám-

adási tartozását, fölhíván a kollegiumot, mint ált. örökös, hogy e liquidum debitum beszoigáltatása iránt intézkedjék. A kollegium előjárósága, aztán, e határozat ellen kifogásokat emelvén, az Ig.-Tanács útasította, hogy ha e határozatába belenyugodni nem kíván, fellebbezen a közgyűléshez. Erre most új fölterjesztést tett a kollegium, alternativ petitummal, kérve, vagy korábbi beadványa új tárgyalását, vagy mellékelt kérésének a közgyűléshez leendő benyújtását. Az Ig.-Tanács, pedig, az ügy előzményeire vonatkozó bő referáda meghallgatása után s támaszkodva arra a tényre, hogy e hagyatéki ügyében, valamennyi érdekelt, ezek sorában a kollegium és egyházkerület is, immár jogérvényre jutott egyezséget kötött a közjegyző előtt, s ez egyezés megállapította valamennyi érdekelt örök részét, valamint azt is, hogy az osztatlan hagyatéki-értékből mindenk előtt az egyházkerület illetékesen megállapítandó számadási követelése elégitendő ki az ált. örökös és hagyományosok részese-dési aránya szerint: annyiban teljesítette a kollegium új tárgyalást kérő petitumát, hogy a liquidum debitum beszoigáltatása iránti elején elrendelt intézkedésnek megadta a közjegyző előtt kötött egyezés szerinti értelmezését, kijelentve, hogy az imént jelzett határozmány értelmében, a számadási tartozás hordozására mindenik javadalmazott s így az egyházkerület is köteles, javadalmi részesedése arányában, így a kollegium mostani beadványa értelmében, a közgyűléshez intézett kérés benyújtása fölöslegessé válván.

Igazgató-Tanácsunk, a zilahi, szászvárosi és sepsiszentgyörgyi kollegiumok államsegély-ügyének, illetőleg, az állammal erre nézve kötendő szerződések tárgyalása alkalmával kötelezettséget vállalt, hogy a miniszteri kinevezés alá kerülő tanárok nyugdíjáról gondoskodik, a minek természetes konsekvenciája az volt, hogy saját felekezeti tanáraink nyugdíj-ügyének kérdése is előkészítés alá vonatott, mihez képest, összes kollegiumaink fölszólítottak ez irányban a nyilatkozattételre, a minek legnagyobb részt meg is lett a kellő eredménye. Utóbb, azonban, mint e helyen szintén jelzők korábban, a közoktatásügyi miniszter azt a tervet merítette föl, hogy az összes nem állami középiskolák tanárai részére is szervez, a néptanítókénak módjára, nyugdíj-intézetet, meg is indítva, egyházkerületi hatóságunk útján is, az adatok beszerzését. Ám, ha a közoktatásügyi miniszter ez eléggé nem méltányolható kezdeménye sikerre talál jutni, a mi felekezeti és egyházkerületi külön nyugdíjintézetünk nem csak fölösleges maradna, hanem a törvényhozás netaláni intézkedése esetén, lehetetlenné is válnék. A tanügyi előadó aa. tehát, e körülményeket följejtve, azt az indítványt teszi, hogy a korábbi határozattól eltérve, a magunk kezdeményét tartsuk a miniszter tervzetének eldőltségéig függőben, mit az Ig.-Tanács is helyeselvén, útasítá tanügyi előadó aát, hogy a tanügyi állapotokról szóló évi jelentése rendjén világosítsa meg e kérdést a jelzett módon.

A nagy-enyedi kollegium előjárósága jelenti, hogy a gimnázium 1-ső osztályába 90 tanuló jelentkezvén, párhuzamos osztály föállítására vált szükségessé s kéri, hogy a csekély javadalomra alkalmazandó ideiglenes tanerők hiányára tekintettel, e parallel osztály tanerőitől négy theologus tanulót alkalmazhasson. Az Ig.-Tanács, hasonló körülményekre tekintettel, már a múlt évben is kénytelen volt, bár egészen kedve ellenére, a kollegium ugyanily intézkedésének jóváhagyására, hangoztatván akkor is hogy a szükség e segítő eszköze. mind a nem szakképzett tanerők kezére bízott tanulók, mind a papi tanulmányaik kötelességeinek teljesítése köréből elvont theologus ifjak szempontjából káros. Most ugyane megjegyzése mellett, annak is kifejezést adott, hogy elvárta volna a kollegium szakképzett tanerőitől, hogy a rendkívüli szükségre tekintettel, rendkívüli terhet is vállalnak magukra és a szakértő tanerők megnyeréseig több órát vállalva, elenyésztetik e visszás helyzet káros következményeit, de azért, a kényszerűségnek engedve, tudásul vette a párhuzamos osztály ily módon történt berendezését.

(Vége következik.)

É—n.

Jelentés

a „Préd. Tár“ pályázatáról.

B) Ünnepi beszédek.

(Vége.)

2. Légy hívő! Husvét. Ján. XX. 27

Sajátságos egy beszéd. Írója a gondolat-készlet szokásos szóközi rendezésének teljes mellőzésével, diskursziv módon, a lehető legegyszerűbb, néhol éppen parlagias nyelven tesz tanúságot az örökélet igazságáról, mely az ő lelkében, részint a természet életfolyamának szemlélése folytán, de sokkal inkább a husvét ünnepi emlékek hatása alatt keletkezett és szilárdult meg. Tulajdonképp, formaszertü bizonyítás e beszédben sehol sincs, csupán számot ad az író a jelekről, melyek nekik az örökélet világát mutatják. Ezen jelek egyike a meg-megújuló természet; e jelre, azonban, nem helyez kiváló súlyt. Egy másik jel az ember értéke a többi teremtmények fölött: „ti drágábbak vagytok a mezők liliumánál és az ég madarainál.“ Egy másik jel az emberi lélek kiváló tehetségei, melyeknek erejével az eszmék harcát harcolja, a szeretet áldozatait tudja meghozni, a világ ábrázatát változtatja meg; és a melyek istentől való származását bizonyítják s istenhez vezérlik vissza. A legnagyobb és legnyomatékosabb jel a Krisztus idevonatkozó nyilatkozatai és a kételkedő Tamás, a ki látván a feltámadott Krisztust, kénytelen így kiáltani fel: én uram és én istenem! Ezen jelek felhozása mellett, nem mulasztja el kifejezést adni azon meggyőződésének, hogy beszéde tárgyára vonatkozólag, nem sokat ad az emberi bölcselkedés szavaira; mert, mint mondja, mélyebb a sir, hidegebb a föld, ha az emberek bölcsességére hallgatok.

Ez a prédikáció, tehát, szerkezetét illetőleg, inkább diskursus, mint szóoklat; inkább hitvallomás, mint bizonyítás, inkább természeti produktum, mint műalkotás; rendszer nélkül, de az erős meggyőződés hangjával; azért bizonyos foku ható erőttől tőle megtagadnunk nem lehet. Ez az erő, azonban, távulról nem akkora, hogy a szerkezet hibáit, az irmodor sok helyt mutatkozó gyarlóságait feledtetni és ellensúlyozni tudná; mindazáltal, bir annyi értékkel, hogy valamely prédikatori tárban helyet foglaljon.

3. Husvétüi egyházi beszéd. Rom. VI. 8—9.

Ez a beszéd már megjelent egy prédikációs folyóiratban, ennél fogva sem a pályamunkák közé nem tartozhatik, sem a P.-Tárban helyet nem találhat. Maga a szerző is ebben a véleményben van, s mint mondja, beszédét csak azért küldötte hozzánk, mert elfogulatlan, részrehajlatlan híralatot akarna hallani. Mi a szerző óhajlásának kollégiális sziveséggel teszünk eleget, következő egy pár sornyi reflexiónkban.

Szerző a bevezetésben, hívő lélekkel, hangulatkelő módon emlékezteti hívő közönségét Krisztus feltámadása örvendetes tényére. Azután egy gyors, de azért elég simán végrehajtott fordulattal, beszéde tárgyára tér. a következő kérdésben foglalván azt: Mi befolyása van Jézus feltámadásának a mi hitünkre és erkölcsi életünkre? E szerint, tárgyát két részben pertraktálja. Az első részben elmondja röviden, hogy Krisztus feltámadásának ténye erősíti meg az embert, vallásos hitében s kivált a legboldogítóbb hitben: az örökélet hitében. Krisztus feltámadásának ténye megszegényíti azokat, a kik a rövidlító emberi ész sugallatára hallgatva, a kétely, anyagelvűség ko pár szirtjére tévednek. Most vigasztalólag szól a szenvedőkhez, rámutatván az életsors egyenlőtlenségeit ki egyenlítő tulvilágra. A második részben azt fejtegeti, hogy a hit, nevezetesen az örökélet hite, melyet Jézus feltámadásának ténye szilárdít meg, egyedül biztos alapja az erkölcsi életnek, állítását egy pár az életből vett példával törekedvén igazolni.

A kis művecske hangja biblikus; szerkezte összefüggő és kerekded; stylje egyszerű, világos, könnyen folyó. Hanem jól teszi a szerző, ha templomi beszédeiben a tudományos műszókat (anyagelvűség) a lehetőleg kerüli, vagy ha ilyeket használ, azoknak értelmét a nép felfogásához mért körülírással azonnal megmagyarázza, vagy azokat merőben mellőzvé, ily körülírással helyettesíti; máskülönbben a beszédnek tán legérdekesebb része világosság helyett homályt vet az egyszerű hallgató elméjére.

C) Keresztelési ágendák.

Jelige És valaki egy ilyen gyermek gondját fölveszi, stb. Máté. XXIII. 5.

1 Szerző elmondja, hogy a keresztelés célja az, hogy keresztyének legyünk. És a keresztyénség öröm és boldogság állapota. Mert keresztyénnek lenni, annyi, mint Jézus vezetése mellett haladni a vallásos élet célja felé; az ő erkölcsi nagyságának szövéténekével törni elő a bűnök és szenvedélyek sötét éjjelén; ugy ismerni meg istent, mint az irgalom forrását. Ily állapotban és ismeret mellett nyugodtak vagyunk az élet zivatarai közt, mert velünk van a Krisztus és általa a hit, mely irányt ad; a remény, mely meg nem csal, és a szeretet, melynek áldott sugarait az élet fellegei előlünk eltakarni nem tudják.

A kis beszéd helyes terven alapszik; de ettől a kidolgozás meglehetősen elmarad. Főhibája, hogy a keresztyénség mivoltának meghatározásánál és a ker. vallás boldogító tulajdonságainak leírásánál a legtöbbször csak elvont eszmék frázisait hozza forgalomba, a helyett, hogy lélektani úton és konkrét példák felhozásával bizonyítaná a ker. igazságoknak és Jézus életpéldájának boldogító hatását az emberi kedélyre és életre. Az egymást követő eszmék logikai egymásutánja is sok helyt kifogás alá esők; itt-ott mesterkélten szőtt és epithetonokkal túlterhelt. E hiányok mellett is, tekintve kitűnő koncepcióját, a benne rejlő sok jó gondolatot, az egészet átható vallásos szellemét, nyomtatásban megjelenésre érdemesnek mondható.

2. Jelige: A ki hiszen és megkeresztelkedik, idvezül. Márk XVI. 16.

A bevezető sorokban az író a lelkesedésnek kissé

ugyan fiatalos, de igaz hangján és tartalmas kifejezésekben adja elő a jelenlevők s kivált a szülők örömeinek indokait; de midőn a tárgyalásra tér át, sajnálattal látjuk, hogy tárgya nincs, tárgyat találni sehogy sem tud. Ezelőre ugyan az a színe van a dolognak, mintha a keresztségi formula szavai értelmezését akarná ágendája tárgyává tenni: de az ide tartozó eszméket csupán röviden érintvén és legkevésbé sem fejtvé ki, realis értékű magyarázat helyett csupa általánosságok elnyítt frázisaival kínálkozik. Azután, untató ismétlések következnek; később a szülők és keresztszülők kötelességeiről beszél, elmondván, hogy ezek teljesítésénél Jézus vallása kell hogy vezérük legyen. De itt nem azt igyekszik megmutatni, hogy a ker. vallás miképp lehet a szülők vezére, szülői hivatásuk mezején; hanem beszél egy pár lapon át a vallás jótékony voltáról. Így e beszéd, a figyelmet megkapó bevezetés után, a teljes zavar zátonyán feneklik meg.

D. Esketési ágendák.

1. Jelige: Légy hív mind halálig. Jel. II. 10.

Egység, eszmei tartalom, kifejezési csin és szabatoság nélkül szíklöklődő közönséges diskurszus egy házasságkötés alkalmából.

2. Jelige: Eljön az óra, melyben sem e helyen. sat. Ján. IV 21--23.

Bevezetésül szerző Jézusnak a samáriai nővel folyta-

tott beszélgetését használja fel. a mi egy vegyes házasság alkalmával igen jól értékesíthető anyag volna, ha vele a szerző bánni tudna. Ugyanis, nem azt kellett volna mondania: „A csaknem kétezer év előtti mondat-jóslat rég betelt. Ma nem csak a Garizim hegyén; nem csak Jeruzsálemben, hanem mindenütt imádják istent, a hol a ker. vallás eszméi el vannak terjedve.” Hiszen, istent ott is imádják, hol a keresztyénségnek hire-pora sincs. Hanem, így kellett volna szólania: ma istent mindenütt, a hol csak a keresztyénség elterjedt, lélekben és igazságban imádják, bár (és e szavakban tett volna eleget az alkalmiság követelésének) különböző módon és különböző szertartások kíséretében. Valószínű, hogy szerző is ilyen formán gondolta el a dolgot, de a találó kifejezést megkapni nem tudta. Később szerző valahogy tárgyra tér, azon kérdést téve fel: miképpen lesz képes az új pár feltalálni az élet legfőbb célját, a boldogságot? És feleletül azt fejtegeti, hogy a megelégedés kincse teheti az új párt boldoggá s habár az író okoskodásában mindenütt gyengének mutatja magát, itt még egy darabig, gondolatmenetében van legalább némi rend és összefüggés. De midőn arról kezd beszélni, hogy miképp lehet megelégedésre szert tennünk, összezavar mindent, beszédét gyarló, ingadozó kifejezések, a legprimitívabb stíl ruhájába öltöztetvén.

Szász Gerő.

Szász Béla.

Baló Sándor.

T Á R C A.

A radnóthi zsinat végzése.

(Vége.)

Ad Quartum. Ebben mentegetik eő kglmek mentegetik magokat, sőt protestálnak is, hogy a Magistratus Authoritásban nem kapnak, azt nem vellicálják, sőt inkább amint Calvinus Comment. in Epl. ad Roman. Cap. 13. a Magistratus felől tanít, vele egyetértenek; de a nyolcvankettődik zsolárt nem a külső Magistraturáról, hanem a Pontificale et Sacerdotale Regnumra hiszik, alkalmaztatván ide mint Joh. 10. x. 34. mind Math. 23. de Cathedra Mosis, a mint az Evangelisták irnak, melyben eő Kglmekkel meg nem egyezhetünk, sem mi, sem ecclesiáink Doctori közönségesen, mivel láttatnak ő Kglmek noha szóval egyezni, de néminemüképpen mind a Magistratusi, s mind a ministeriumi isteni authoritást erőtelmitni.

Ad Quintum et Sextum. Ezek a felsőbbekre tartoznak.

Ad Septimum. Ebben mutatván ő Kglmek bizonyos Authorra, s annak értelme szerint mondják, hogy értik s így mi is helybenhagyjuk.

Ad Octavum. Itt is így declarálják ő Kglmek magokat, hogy széles értelemmel a Mózes idejéig is volt ugyan az ó-testamentum; de szorosban szólván az ó-testamentom a törvénynek a Sinai hegyen való kiadásától fogva vagy; mi pedig közönségesen a Christus ideje előtt való időt ó-testamentom idejének tartjuk lenni.

A melyek következnek a Dési Uram Punctumi.

Az első Tiz Punctumokban egy a dolog azzal, a mi feljebb a megirt második Punctumban vagy; a Tizedikben pedig és az Tizenegyedikben mondják ő Kglmek, hogy egyet értenek Amesiusal Cos (?) Consc. pag. 71. Med. Cap. 39. thes. 9. libri prioris, kívánják azért, hogy úgy is szóljanak.

Ad decimum tertium. Ezt ő Kglmek így magyarázzák,

hogy a mint a megdicsőült szentek, úgy mi is Uj Testamentom fiai, a ceremoniak megtartására nem kötelesek, melyek alatt voltak az ó-testamentombeliek.

Ad decimum quartum. Ebben is declarálják magokat ő Kglmek, hogy Keresztyén Reformatus Doctorinkkal akarnak érteni, ugymint Calvinussal és Amesiusal.

Ad decimum quintum. Így magyarázza ezt Dési ur, hogy a kik valamely dolgot egyáltalában való demonstratio nélkül el akarnak vele hitetni, Pápai Autoritást tulajdonítanak magokk.

Ad vigesimum tertium. Az Abel áldoztajáról nyilvánvaló parancsolatot emleget Dési uram, melyre elégséges az, hogy az irás jelenti annak hitből való bemutatását s Istennek előtte kedvességet, a mit pedig Isten nem parancsol a maga tiszteletében, hitből sem lehet, kedves sem lehet.

A melyek itt következnek, a feljebbvalókra tartoznak.

Ad vigesimum nonum. Elégségesen megmutogattott itt is, hogy volt a Noé ideje előtt különbség a tiszta és tisztátalan állatok között, mivel az áldozatokba a tiszta állatok nemei közül kellett felvinni.

Ad Trigesimum. Ebben jelenti ő Kglme, hogy céloz nem a Ministeriumra, hanem a Censorra.

Ad Trigesimum secundum. A dologban megegyeznek, de a Terminusokkal élni nem akarnak.

Hunyadi Pál Uram dolga. Tanítása közben ő Kglme ilyen botránkozató szókat ejtett: valaméddig a Christus meg nem holt, mindaddig jussa volt az ördögnek a bűnös emberi nemzetségen. Mely sententiát közönségesen improbáltunk, mint igen nagy botránkozásnak alkalmatosságát.

Assertio Reverendi Domine Pauli Hunyadi.

Mindaddig, valamig a Jézus Krisztus meg nem holt, az ő lelkét a bűnért áldozatul le nem tette, mindaddig a bűnös emberi

nemzettséghez az ördög jusát tartotta. Authores in hanc sententiam citati: Calvinus Comm in Epl. ad Hebr. 2. X. 14. Martoratus (?) in eundem locum. Paraeus in eundem locum. Ursinus Explic. Catech. fol. 22. Paraeus in Epl. Colos. 2. XI. 15. Cocceus Summa Theolog. cap. 69. §. 9.

Sententia haec majori et potiori Suffragantium consensu judicatur impia horrenda et Diaboli omnium piorum jurati hostis partibus velificans; omnium autem scandalosa, aspera, orthodoxiae adversa neque quiquam Authores citati praeter Cocceum ei favent.

Positiones Philosophicae Cl. Pauli Csernatonii.

In antecessum excusat se de libertate Philosophandi (in) omnibus et per omnia secula inducta neque esse vel consultum hanc libertatem vel tollere vel impedire, quam naā (!) cuique indulgit, alii vero etc. Hic ipse promovit.

Positionem primam excusat, quod incidentaliter tantum et in parenthesi fecerit mentionem, relate ad ratiotinationes et Syllogisticas neque iis principia primo prima indigeant, hanc ut reliquas scripto declaravit.

Deliberatum.

Nem tagadhatjuk Kglis Urunk sok időnk mulásával s nagy nyughatatlanságunkkal a dolgokat, melyekből következenek sok botránkoztatások juxta seriem punctorum Fogarasini ex Apologiis collectorum et exhibitorum transsumáltuk, examenre ujabban vontuk cum declarationibus ad singula puncta a Scandalumokk authorit meghallgattuk; jóllehet nagy részében egyezőnek, de némelyekben különbözők is találtuk és sok dura phrasesekk usurpálásával botránkoztatókk itéltük; többire peniglen az hallgatókra nézve. Hogy azért mind a botránkoztatások tolláltassanak mind penig az adversariusokk strepitusok megszűnjék és az ilyen sikamló indulatoknak eképen zabola vettessék secundum delictor vel remissius vel intensius delinquentium varietatem a vétkek s vétkezők különbségei szerint ilyen censurát tettünk.

1. Pataki István uram sero admoneáltassék s Reversalissal is obligáltassék, hogy Cocceus Urnak írásnak tanításával sem az ifjúságot a közönséges értelmünktől el nem vonja sem az botránkoztató terminusokat nem usurpálja, melyek valásunktól másuva mutatnak, ha penig különben cselekednék ő Kglme, a nemes országtól approbáltatott s nem régen is confirmáltatott tizenegyedik és tizenkettődik kanonunk censurája rigide s minden kedvezés nélkül ő Kglmén exigáltassék.

2. Mivelhogy derekasabban a Scandalumok Enyedről vettenek eredetet, hogy az ifjúság ennél is inkább ne corruptáltassék, és hogy másoknál is hire legyen, hogy az Ataxiát köztünk nem szenvedjük, hanem a censura által másoknak is például kiteszszük, Dési Márton ur professori tisztéből amoveáltassék, végeztük. Mindazonáltal Praedikatori tisztében megtartatik ily kondicióval, hogy ő Kglme ezekben az opiniokban ha perseverál és ilyen avagy hasonló botránkoztatást terminusival, tanításival spargál juxta contenta canonum supra indicatorum in perpetuum deponáltassék cum consequentibus Canonis.

3. Hunyadi Pál ur is, mivel nagy botránkozást tett az Enyedi Ecclesiában praedicálásával: azért ő Kglme recantálja

világosan tudós tanításával, a mit mondott, azt penig közönséges helyen egy vasárnapon.

His quoque ad extremum non praetermissis minthogy a Cocceus uram munkái szülték hazánk fiaiban a sok egyenetlenséget, rendesnek ismerjük, hogy Scholában tanító Professor Urak, a rendes receptus Authort megtartsák és mellől dilabálván megnevezett Cocceus írásit ne tanítsák, ha nem ő Klme ha olvassák, a közönséges ertelemtől külön böző opinioit tartásák magok. Philosophiát penig olyat tanítsanak, mely ancilláljon a Theologianak és vele consonáljon, hogy Scholáink felől az Apostol szava reánk ne szabadítottassék, nemo vos decipiat per inanem Philosophiam.

Az Ur gonoszinkat orvosolja, hazánkat békességben tartsa, előbbi boldogságra kegyes méltóságos Fautoinkk szorgalmatosságok buzgóságok által nemzetünket visszafordítsa, a végre szélesebb kglmét Anyaszentegyházának adja, hogy pályafutásinkat dicséretesen megfutván, a mennyei Jeruzsálemk változhatlan teljes boldogsága mulandó életünket kövesse. Amen.

Ex Consilio.

A Püspök Uram és ő Kglmével egybegyűllekezett Orthodoxus renden levő Praedicatori rendek, mint discussió alá vették a Dési Márton és Pataki István uraimék felől való Punctumokat, a mi Kgl. Urunk elő Ngá, mellette mostan itt jelen levő Tanács urak és több orthodoxus Feő rendekkel együtt megtekintette és Istenes igaz deliberásoknak agnoscálja, nem akarván in Doctrinalibus csak illetni is a dolgot.

Vagyon csak hátra az kérdésben forgó személyek mi képpen zaboláztassanak meg, hogy olyan szidalmakat ennek utána ne szenvedjenek, kik közül, hogy valamelyik tisztétől amoveáltassék avagy reversalis vétessék obligáltassék ezt mi Kglmes Urunk nem javalhatja, mert az ellenkező felel nagy alkalmatosságot kapnák a Calumniálkodásra, pro damnatis Haereticis tartanak mindjárt őket, hanem ugyan most, itt sero admoneáltassék, hogy sem azokat, a mely botránkoztató dolgokkal eddig vádoltattanak, sem más hasonlókat ne tanítsanak, kikre legyen szorgalmatos vigyázása püspök Urnak és az Curatorokk. Azok is felette igen vétkesen cselekedtek, akik idő előtt és nem ott, az hol illeti volna, cégérezték meg a dolgot, melyben a keresztyéni szeretetet kellett volna előtűk viselni, és ha a magános ítés nem fogott volna, je lentették volna a Collegium Curatorinak meg, nem más kik közül Ecclesiasticus Curatorok, tudós emberek nem kevesen lévén a több Curatorokkkal együtt megcsendesedhették volna a dolgot; Hogyha azért ennek utána (kit Isten távoztasson) hasonló difacultas interveniálna, szükség ezt a rendet elkövetni ő Kglmekk; hogy ha peniglen a mostani admonitio után, a feljebb említett személyek, amely dolgok most igazi társban vétetődtek, azokat ujabban tanítani kezdenék, avagy hasonlókat cselekednének, Püspök Uram az Curatorokkkal együtt, a dolognak igazságosan végére menvén, újabb Synodust avagy convocatiót ne várjon, hanem amoveálja mindjártásukat ab officio.

Cocceus felől és a Philosopháról irt ő Kglmek tetszését aprobálja a mi Kglmes Urunk.

Nos itaque praemissa Supplicacione nobis modo, quo

Supra porrecta, bonigne exaudita et clementer admissa, praescriptas Complauationum Particulas, Deliberationesque ac Approbationes non abrasas, non concellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio et suspitione carentes, praesentibus Literis Nostris, de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento, variationeque aliquali insertas et inscriptas, quoad omnes earum continentias, clausulas, articulos expuncta, eatenus, quatenus eadem rite et legitime existunt emanatae, viribusque ipsarum veritas Suffragatur, ratas, gratas et acceptas habentes, denuo et ex novo gratiose approbavimus et confirmavimus, imo approbamus et confirmamus. Harum Nostrarum vigore et testimonio Literarum mediante. Datum in arce nostra Fogaras die vigesima secunda mensis Februarii, Anno Dni Millesimo Sexcentesimo Octuagesimo.

(Fejedelem pecsétje) *Michael Apafi.*

Ego infra scriptus hanc Sanctae Generalis Synodi difficultatum quarundam Complauationem, a Celsissimo D. Principe, Domino Domino nostro Clementissimo, approbatam et confirmatam, approbo.

Rozgoni János, m. k.

U. a. szöveg *Stephanus P. Kiskomáromi m. k.*

U. a. formula *St-fanus Rimaszombati m. k.*

U. a. *Franciscus Zemlényi m. k.*

(Eredetije a nagy-enydi ev. ref. főiskola kéziratárában 35. sz. alatt.)

Közli *Zoványi Jenő.*

KÜLÖNFÉLÉK.

= Mai számunk egész terjedelmében hozza ama nagy fontosságú Javaslatot, mely a theol. akadémiának és tanárképző intézetnek Kolozsvártt leendő felállítását célozza, s mely a 21-es bizottságon átmenvén és az Ig.-Tanács által elfogadtatván, ennek pártolásával és ajánlatával terjesztetik az idej egyházkerületi közgyűlés elé. Nem szükség, kérésünk, figyelmeztetnünk, hogy a közgyűlés tagjai, de minden református ember, midőn ezt tanulmányozza, tegye szívére kezét, gondoljon az évszázadokra szóló alkotás fontosságára, anyaszentegyházunk virágzására, lételére. Nem arról van szó, hogy szavazzunk; hanem arról, hogy egy az előhaladott kor által élénken kívánt, követelt szükségnek tegyünk eleget. E fontos ügy oly szerencsés stádiumba jutott, hogy azt megállítani nem lehet. Az eszme élt, kiküzdötte magát; boldogoknak nevezhetik magukat, kik megvalósításához csak egy porzettel is járultak!

= Főtisz. püspök aa. a györgyfalvi egyházközség egédlelkészét, Kovács Albertet, áthelyezvén a kolozsvári egyházközségbe segédlelkésznek, helyébe Kuszós Gyula papjelöltét. nevezte ki Györgyfalvára ideiglenes s. lelkésznek Ugyan Borbély Sándor, papjelöltet kinevezte az udvarhelyszéki egyházközségbe kebeleztet alsó-siménfalvi egyházközségbe egédlelkésznek és Jung Ferenc, papjelöltet bukaresti segédlelkésznek.

= Az Igazg.-Tanács által a theol. fakultás épületében szegény sorsu ref. tanárjelöltek számára szervezett és 271—1889. sz. alatt pályázatra bocsátott kegyjavadalmi kérés elnyerésére folyamodott tizenegy ifju, kik közül három

ugyan orvosi pályára készült, de részint, mint sztkös javadalmazásu papi egyének fiai, részint a nélkülözéssel küzdő, de jóigyekezetű, törekvő ifjak a tanárjelöltekkel egyenlő kedvezményben részesültek. A folyamodók, kik mind fölvetettek, névszerint ezek voltak Sófalvi Miklós, Balogh Péter, Balog Miklós, Peterfy István, Bodrógi János, Kis Pál, Mayer János, Borbáth Géza, Demeter István, Fülöp Károly, Lucai Sándor. Ezzel kapcsolatban megemlítjük, hogy a néhai Horváth Paula által tett alapítvány kamatainak terhére rendszesített, s csakis jó igyekezetű tanárjelölteknek adandó három 50 50 ftos ösztöndíj odaítélése a tanév folytán a kir. egyetemi tanárképző igazgatóságától az illetők érdemessége felől kikérendő vélemény tekintetbe vételével fog megírtótnni. Anyaszentegyházunk életképességébe vetett reménységünk biztat, hogy ez intézkedés, illetőleg, e szerény kezdetű beulakás csirája leend annak a hasznos gyümölcsökkel gazdag fának, mely hivatva lesz, hirdetni anyaszentegyházunknak most csak remélt boldog virágzását. jutalmául azoknak, a kik most e szép jövőért fáradsnak és küzdenek.

= Közeledvén az egyházkerületi közgyűlés, két dologra hívjuk föl az illetők figyelmét. A kibocsátandó ifju lelkészek ne feledjék, hogy egyházunknak kérsni, az egyházmegeyi tanácsnak ajánlani kell őket a kibocsátásra és hogy magukkal kell hozni a lelkészképesítő okmányt, meg az ideiglenes felhatalmazást. Egyiknek vagy másiknak hiánya kellemetlenséget okoz az illető mulasztónak. Szintén kívánatos, hogy az egyházmegeyi jegyző afainak eszükbe jussou a püspöki szék 5—1887 sz. alatt hozott határozata, mely szerint a válóperekben kimondott ítélet két példányban hozandó föl ellátás végett a házassági főtörvényszékhez.

= László Albert, könyvkereskedő Debrecenben, előfizetési felhívást bocsátott ki „A reformáció bajnokai” című, fénynyomatu diszmunkára, 5 frrtal. 29—54 Cmeter nagyságu tizenkét kép lesz benne. Luther, Wilef, Kálvín, stb. életírtatukkal együtt. Ajáuljuk azok figyelmébe, a kik anyagi javakkal is meg vannak áldva.

= Nyilvános köszönet. A m.-ludasi ref. egyházközség templomépítésére Mentovics Elek, M.-Vásárhelyről, a 227 sz. iven gyűjtött 11 frrtot, Pogány György hunyadvármegye érdemes főispánja, 133 sz. iven 3 frrt 50 krt. Ajtay Gézáné ő nagysága a 189 sz. iven beküldött 5 frrtot, br. Kemény György, Aranyos-Tordamegye ayug főispánja, a 86 sz. iven 5 frrtot. Székely Béla, m.-csucs-koppándi állami tanító, a 233 sz. iven, Egerbegyőről gyűjtött 6 frrt. 16 krt. Id. Császár Bálint, Sepsi-Szent-György polgármestere, az 50 sz. iven gyűjtött a városi tanácstól 5 frrt. 40 krt. Vásárhelyi Boldizsár, körlelkész, a 161 sz. iven küldött 1 frrtot. Összesen a most kimutatott könyörödomány teszen 37 frrt. 6 krt. Fogadják a tiszteletre méltó gyűjtők és kegyes adományozók egyházközségünk hálás elismerését, köszönetét. Szabadjon azon kegyes hitsorsosainkhoz és lelkésztársainkhoz is, kik még becses adományait be nem küldötték, azon alázatos kéréssel fordulni, hogy bizalmasan hozzájuk intézett gyűjtő-iveinket a begyűjtött segélyadományval beküldeni sziveskedjenek. Az ekklézsia nevében, M.-Ludas, 1889 szept. 16 Vásárhelyi Lőrinc, ref. körlelkész.

Szerkesztő nyiltpostája.

= Tavasz József urnak. Vaja. Igaza van. Szivesen beismertjük az adatok elisítését. Reméljük, hogy ezért nem lesz közöttünk háboru. Ne legyen.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ JERŐ.

Mai számunkhoz 1¹/₂ iv melléklet van csatolva.

Nyomatott Fejér Vilmosnál, az ev. ref. főtanoda nyomdájában, Kolozsvártt.